

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

ГОД. XLIX

15 ОКТОБАР 1931

БР. 20

САДРЖАЈ:

<i>Акција на стишавању узнемирености новчаног тржишта</i> — Д-р Милорад Недељковић, генерални директор Поштанске штедионице, одборник Општ. београд.	1309
<i>Кирије у Београду постају све актуелнији проблем</i> — Влада Миленковић, новинар — — — — —	1317
<i>Београдски хлеб и хигијенизирање његове производње</i> — Д-р Стојан Павловић — — — — —	1321
<i>О грбу Београда</i> — Д-р Марија Илић-Агапов, референт за библиотеку и музеј О. г. Б. — — — — —	1330
<i>Градови у зеленилу</i> — Др Милан К. Д. Главишић, рефе- рент Министарства просвете — — — — —	1337
<i>Пастеризација или стасанизација млека?</i> — Никола Илић, статистичар санитета О. г. Б. — — — — —	1343

Друштвена хроника:

<i>Величанствена прослава петнаестогодишњице Прве до- бровољачке дивизије</i> — — — — —	1349
<i>Београд за сокољство</i> — — — — —	1352

Културна хроника:

<i>Отварање јесење изложбе радова београдских ликов- них уметника</i> — — — — —	1354
<i>Отварање изложбе модерних холандских сликара у Му- зеју Принца Павла</i> — — — — —	1355

Службени део:

Рад општинског одбора:

<i>Записник Одборске седнице од 12 августа 1931 год.</i> —	1357
<i>Правилник о сестринској служби</i> — — — — —	1364
<i>Службене вести</i> — — — — —	1366
<i>Одобрен планови зидања</i> — — — — —	1370
<i>Службени огласи</i> — — — — —	1372

Статистички подаци:

<i>Пијачне цене у месецу октобру 1931 год.</i> — — — —	1368
<i>Приватни огласи</i>	

БЕОГРАДСКЕ

ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

Издаје двапут месечно	Београд, 15. октобар 1931.	Година XLIX — Број 20
Годишња претплата 150.— дина. За пола године . . . 80.— дина. Претплату слаш на чеков, рачун бр. 54.300 Пошта. Штед. Београд	Уредник: Слободан Ж. Видаковић референт за штампу О. Г. Б.	Уредништво и администрација: улица Краља Петра број 26/III Телефон 26242

Др. Милорад Педељковић,

Генерални директор Поштацке Штедионице,
Одборник Општине Београдске

Акција на стишавању узнемирености новчаног тржишта

Изненада, сасвим непредвиђено и неочекивано, у другој половини месеца септембра ове године захватила је нашу публику велика узнемиреност, која је последњих десетак дана почела да добија знаке праве панике. Почели су се у масама повлачити улози на штедњу од новчаних завода и продавати државни папири у бесцење, док се новчана готовина претварала у злато и девизе. Узнемиреност је избила тако на препад, да је изазвала велику забринутост и код новчаних завода, а нарочито у Београду, Загребу и Љубљани, и код широких кругова ималаца државних хартија од вредности. Паника је претила тако разорним дејством, да се морало помишљати и на енергичније мере да се те штетне последице предупредe.

Међутим, никакве нарочите мере нису биле донете, него је „криза поверења“ углавном пребројена тиме, што је с једне стране Народна банка снажно помогла новчане заводе да одоле навали улагача, а с друге стране отпочета је велика акција у нашој јавности ради смирења публике објашњавањем стања наших финансија, наше валуте и нашег државног кредита.

Може се данас већ са задовољством утврдити, да је ова акција у нашој јавности имала великог успеха, и да је једнодушно прихваћена у целој нашој журналистици, а по том и од свих културних установа и удружења у нашој Држави. Ову акцију подупрла је свесрдно и Београдска Општина, ставивши јој се у једном тренутку на чело. Ради ове једнодушности и успеха поменуте акције, забележићемо овде за успомену некоје важније чланке, конференције и резолуције које карактеришу ток догађаја.

*

Први чланак у циљу стишавања публике објавио је писац ових редова у „Правди“ 24 септембра под насловом „Немојмо губити главе!“. Чланак гласи:

„Страховити оркан захватио је целу Европу. Дани послератног испаштања дошли су. И сама горда Енглеска ломи се под тешким ударцима финансијских невоља, а камо ли остале мање и слабије државе.

Опасност прети да захвати и нашу Отаџбину. Будимо свесни тога, да је опасност на прагу. Али будимо исто тако свесни и тога, да ћемо опасности моћи одолети само ако будемо присебни и прибрани, а да ћемо опасност уостручити ако се будемо кукавички преплашили, и у паници почнемо чинити највеће глупости и подлаштва.

Ми смо стари ратнички народ, навикли на свакојаке препаде судбине. Ми смо много пута до сада били у далеко тежим ситуацијама, и политичким и финансијским, но што су ове сада. Но ми смо умели увек истрајати у невољи, и дочекати да ипак све опасности мину и нас понова сунце огреје. Будимо опет старог срца и старе хребрости, и не дајмо да нам страх помрачи свест и паралише нашу снагу.

Шта се управо десило са нама? Релативно сасвим незнатни буџетски потреси услед Хуверовог мораторијума и житне интервенције. Ми то можемо лако преболети, са мало добре воље и мушке одважности. Али су се увукли зли демони међу нас, и почели су нам причати најстрашније бајке о нашем државном кредиту, валути, буџету, економским перспективама и т. д. И многи међу нама, нажалост, показали су се одмах „срца

удовичког", почели су бацати из руке све што имају, и бежати незнано куд. Почели су најпре бацати из руку наше најбоље и најсолидније папире, у бесцење, не видећи да је то прост маневар наших непријатеља, да нам с једне стране утку кредит пред светом, а с друге стране да нас осиромаше до просјачког штапа, убијајући вредност нашем имању.

А зауставите ма кога од тих страшљиваца, ухватите га за груди, продрмусајте га да се мало освести, па га онда запитајте: зашто баца тако кукавички из руку акције Народне банке? Има ли које установе у нашој земљи боље фундиране, са боље осигураном рентом, но што је тај папир? Има ли које установе која нам је важнија и драгоценија, него ова централна тврђава нашег економског живота, наше валуте и наших финансија? А ми је тако лакоумно и тако издајнички напуштамо и остављамо да је непријатељи запоседну!

Има ли којег било другог папира, тако популарног као што је Ратна штета? Десетине и стотине хиљада породица наших ратника, њихове удовице и сирочад, заснивају свој живот и своју будућност на овом папиру. Наша држава је преузела на себе најсветију моралну дужност да овај папир уредно исплаћује, и на њега плаћа камату. Нема те владе која би икад помислила да овај папир не хонорише. И зато је он тако високо стајао на цени и на нашим берзама, и сматрао се сигурним као и новчаница Народне банке. Ратну штету куповао је до скоро сваки ко је хтео себи да обезбеди старост, или својој деци да остави сигуран иметак. — А шта ово би за неколико дана? Зашто бацају из руку ово суво злато малоумни и страхом избезумљени људи? Зар не виде да бацају по путу драгоценост коју други одмах халаљиво купе и трпају у своја недра? И зар не виде, колику несрећу причињавају целом народу, убијајући вредност овом папиру на половину и испод тога? И колику штету причињавају и својој Отаџбини, убијајући курс њеног најпознатијег, најпоноснијег папира?

Наш се фронт почео да колеба, и то је права наша опасност. Зато морамо сви скочити на ноге, и спречити расуло које нам прети. Морамо призвати себи оне којима је страх помутнио бистар поглед, а дохватити се у коштац са онима који нам мучки убацују панику у душу.

Нека сваки зна да је дошао велики тренутак, и нека сваки чини своју дужност где стигне и може. Најважније је бити прибран и храбар, и уливати храброст и поверење свуда око себе. Не напуштајмо ништа своје позиције, до последњег даха, до последњег човека. Испозајмо један другог како знамо, али немојмо издавати сами себе ни велике народне интересе. Уосталом, можемо објавити да је организована интервенција

државе и најважнијих државних институција да се спречи неосновано обарање вредности државних папира, и да се онемогући злочамерни рад разорних елемената.

Но у том раду треба да помогне државу и сваки од нас лично. Нека свако од нас, појединац или удружење, купи по који државни папир, сада када су они тако јевтини, и нека том куповином спречи даљи пад, и осоколи оне око себе. И нека свако око себе шири веру и убеђење, да ћемо и овога пута истрајати".

Исти писац објавио је пет дана доцније (29. септембра) опет у „Правди“ чланак „Помозимо сами себи“ који гласи:

„У тешким тренутцима живота, када нас са свих страна почну стизати удари, треба пре свега имати вере у себе самог. Стати и одупрети се, а не бежати и најпре мислити на туђу помоћ. Да ли ћемо туђу помоћ добити или не, и да ли ће она благовремено стићи, то не зависи од нас. Али да се исправимо у свој својој величини, да напрегнемо сву своју снагу до последњег дамара, да у себи створимо чврсту одлуку да истрајемо у опасностима које се сруче на нас — то је ствар наше воље и нашег прегнућа. А кад се у одбрани од невоље ослонимо најпре на себе и на своју снагу, онда нам се буди самопоуздање и срчаност, те увек боље пролазимо него ако преплашено почнемо бежати са мегдана, и очекивати помоћ од других и са друге стране.

Овога старог и провереног животног правила треба да се и сада држимо. Наше су се привредне и финансијске прилике нешто мало уздрмале. Наишле су извесне тешкоће, које су захватиле и целу Европу, па чак и Америку. Но тим тешкоћама треба одолети, и то пре свега прибирањем своје сопствене снаге и буђењем самопоуздања. Треба једна једина велика мисао да загосподари целим нашим бићем: не дајмо се! Пребродили смо ми и веће још страхоте, и савладали смо их увек када смо напрегли и прибали све своје националне снаге.

Данас, када је неко колективно лудило страха почело да захвата слабије делове нашег народа, треба да ступе у дејство све наше националне организације, и да активно сузбијају око себе узрујаност и панику која се уноси у наше редове. Где сте, Соколи! Народна одбарно, Јадранска стражо, ви хумана и патриотска удружења, мушка и женска! Сазивајте ваше седнице и конференције, и упућујте све ваше чланове да снажно подигну глас умиривања оних који су уздрхтали. Довикните свима онима око вас, који вас преплашено питају са чим ћемо издржати кризу: да бој не бије свијетло оружје, већ срце у јунака.

Зато храбрите и дижите срца. Нисмо ми још пропасти, и далеко смо од пропасти. Али

будимо храбри, верујмо у себе, у свој народ, у своју Отаџбину. И не дајмо их, не упуштајмо их, не изневеравајмо своју заставу: не бежимо од наше валуте, од наших државних папира, од наших новчаних завода! Куда да бежимо? У туђину? Зар је тамо негде боље? И зар ћемо спасти себе појединачно, ако престашено почнемо рушити све оно што је заједничка тврдиња.

Ево један предлог како да отпочнемо прибирање наших редова: нека отпочну пропаганду сва наша национална удружења, корпорације, општине, учитељи, свештеници, јавни радници, да свако ко само може купи ових дана макар по један државни папир. На пример, нека свако соколско, спортско, певачко и т. д. друштво, школе, цркве, болнице, читаонице, удружења ма какве врсте, купе по једну обвезницу Ратне штете, која се сада продаје по 300 динара комад, а има много вероватноће да се брзо врати на свој нормални курс од 400—450 динара; или коју обвезницу 7% унутрашњег зајма, или 7% и 8% доларских емисија, или коју акцију Народне банке. Сви се ти папири данас продају испод своје праве цене, и ко их сада купује, прави добар посао. А поврх тога, и то је оно што је најважније, повратиће се вера у те папире на нашим берзама, јер ће се видети да је цео народ прихватио ове папире као своју националну драгоценост, обгрлио их својим поверењем и задухнуо их својом љубављу.

Овде се дакле не траже никакве жртве, нити су потребни велики износи. Нема тога друштва ни удружења, које не би могло одвојити бар 3—400 динара у ту сврху. Ако нема те готовине у каси, нека чланови управе на првој седници скупе тих неколико новчића међу собом. И нека свако удружење настане најживље међу својим члановима и својом публиком, да сваки одвоји по коју стотину динара и, купујући који државни папир, у исти мах учини овим гестом један значајан моралан прилог своме народу.

Да би олакшала ову акцију буђења и подизања народног самопоуздања, Поштанска штедионица ставља своје услуге потпуно бесплатно нашој публици на расположење. Да се избегну скупи посредници, и онемогуће какве преваре, свако ко хоће да купи какву државну обвезницу, нека пошаље новац Поштанској штедионици преко своје најближе поште (уплатником 127 Ш која се на свакој пошти добија; на полећини треба означити за шта се новац шаље; уплатницу адресовати на рачун бр. 50.011). Поштанска штедионица ће скупљати све ове налоге, и куповину извршивати истог дана на берзи. Истога дана послаће сваком налогодавцу купљене обвезнице, по оригиналном берзанском курсу, без икакве зараде, провизије или таксе за себе (Поштанска штедионица је држав-

на установа, и овај посао вршиће не ради зараде, већ ради опште користи). Исто тако даваће и сва обавештења и упутства која се од ње затраже.

На овај начин може се створити једна замашна акција, са далекосежним последицама по наш јавни кредит и наш национални живот. Настанимо сви, да се ова акција изведе!"

У међувремену, на дан 27 истог месеца, објавили су у том циљу чланке многобројни водећи листови у нашој држави, од којих преносимо овде два од најзапаженијих:

„Смирење и повјерење” — Новости, Загреб

У вези с догађајима у Енглеској настало је и код нас узнемирење, које је уродило подизањем улога код појединих банака. Почеле су се ширити гласине да ће држава искористити дио уложака, да ће динар пасти итд. Ове су гласине сместа демантоване. Банке су на подизање уложака одговориле тим, да су се почеле строго држати прописа о враћању и отказу уложака, док су прије тога поступале најлибералније. Тај је поступак банака потребан да се не би проширила манија дизања уложака и да би се духови примирли. Упозоравамо публику да у властитом интересу не диже уложака и да се смири. Уложени новац је најсигурнији ако га улагачи оставе у банкама, јер је то највеће јамство да се банкама неће ништа догодити и да ће новац остати улагачима. Новац који су улагачи дали банкама, није дан зато да би остао у банчиним благајнама. Банка тај новац мора дати онима који требају зајмове, а од камата које плаћају банчини дужници, банка плаћа камате улагачу, даје дивиденду, плаћа чиновнике и порез. Банка нема, она не може и не смије да има сав новац, који су јој дали улагачи, јер га је она даље дала онима који га требају. Тај је новац дијелом у дугорочним, дијелом у краткорочним кредитима, и он се тек након извјесних дужих или краћих рокова враћа у банку. Банка држи само неку резерву готовог новца да њом исплаћује нормалну потребу новца својих улагача. Она није уређена на абнормалне исплате, како су настале поводом овог узнемирења. Банка никада не може да исплати на једном сав новац који је код ње уложен, јер би она тај новац морала прије тога утјерати од својих дужника. А како да на пр. утјера онај новац који се налази у кућама и који се враћа постепено у току неколико година?

Нема апсолутно никаквих разлога који би оправдавали дизање уложака. Што се је догодило? Зар су наше банке можда имале своје паре у Енглеској Банци, па би изгубиле? Зар је у задњих осам дана ова или она банка наједном изгорјела, или су је оробили? Зашто је прије осам дана сватко имао повјерење у банку, а зашто га не би имао данас? Нека нам то протумаче они који су

се сада уплашили без паметног разлога, а да ни сами не знају због чега.

Динар је апсолутно чврст, он је чак чвршћи него што је био прије. Покриће је за 17 посто више него што је било прошлети, кад нитко није ни мислио да вади своје улошке. Држава ће провести најригорознију штедњу, буџет је у равнотежи, све иде нормалним током. Чег се онда треба бојати? Ми немамо кредита у иностранству, који би нам се могли одузети, као што је то било у Аустрији, Немачкој и сада у Енглеској. Наше банке раде с нашим властитим парама и ми им тај новац не смијемо одузимати. Кад се улагачи примире, кад настане нормално стање, банке ће опет моћи да редовито плаћају улошке као што су и до сада чиниле. Но док тога нема банке морају да се држе ограничења да би од улагача и од себе уклониле веће потешкоће и неугодности. Ми препоручујемо улагачима, пуни свијести о нашој одговорности, и сигурни да им тим само користимо, да се смире, да омогуће нормални рад банкама, да мирно повјеравају свој новац банкама. У том се случају не може никоу ништа догодити. Намјесто гласина које само шире немир, треба људе мирити, треба им разјаснити да је њихов новац сигуран док је у банци, треба смјеста реагирати на сваки покушај ширења узнемирујућих вијести. Сви улагачи имају један заједнички интерес, да сачувају свој уштеђени новац. То се може постићи једино миром и повјерењем. Треба пустити банке на миру, треба у њих имати повјерење, то је једини начин да живот опет крене нормалним током".

„Криза повјерења“ — Политика, Београд

Оно што је највише узнемирило духове и због чега се „криза повјерења“ највише заштрила, јесте појава дефицита у државним буџетима. Ти дефицити су и сами последица опадања привредне делатности. Али страх од њих већи је у капиталистичком свету него страх од њихових узрока, као да тек са појавом тих дефицита постаје јасно колико је криза велика и тешка. Дефицити у приватној привреди погађају само власнике предузећа и њихове повериоце. Иако се кроз општу повезаност кредитних односа то може одразити и на шири круг лица, а не само на оне који су непосредно заинтересовани, проширење не може прећи извесне границе. Међутим, дефицити у државним буџетима погађају све. Њихова равнотежа претстављена је и у школским уџбеницима као први услов за одржање опште привредне равнотеже и за чување валутне стабилности.

Дефицити су се појавили и у буџетима најбогатијих држава. У Сједињеним Државама цени се да ће приходи подбацити за суму од 1½ до 3 милијарде долара; у Великој Британији дефицит ће изнети око 120 милиона фунти стерлинга; у Француској се предвиђа мањак од преко милијарде франка;

у Италији исто тако изнеће више од милијарде лира; у Немачкој је већ премашило милијарду марака; у Холандији достиже 75 милиона гулдена итд. Делоом услед Хуверовог мораторијума, а делоом услед опадања редовних прихода због привредне кризе, и код нас ће буџетски приходи подбацити приближно за 10%, т. ј. за неких 1.200 до 1.400 милиона динара. Као и у другим државама, и код нас су предузете мере да се буџетска равнотежа успостави упркос опадању прихода.

Што се тиче монетарне ситуације може се рећи да је и она далеко од тога да буде опасна. Опадање девизног стока од дана законске стабилизације до 22 септембра изнело је мање од 300 милиона динара. Са редукцијом кредита и другим мерама обезбјењено је, упркос томе опадању, одржање законског покрива изнад предвиђеног минимума од 35%. На дан 22 о. м. покриће је износило скоро 37%. Уосталом, јачање динара у Цириху у току последњих дана најбољи је доказ за повјерење иностранства у нашу валуту. Добијање поменутог зајма, са којим треба да нам буде пружена накнада за изостанак примања нашег дела репарационог анuitета, осим тога што ће послужити за покривање буџетског дефицита, пружаће Народној Банци нова сретства за одбрану динара и за либералнију кредитну политику. Девизе из зајма ући ће највећим делом у залихе Народне Банке и повећати њену подлогу. Може се, дакле, очекивати да ће овај зајам на једној страни, умањити пасивност нашег платног биланса, и да ће на другој страни дозволити Народној Банци да пружи своју помоћ за лакше савлађивање садашњих кредитних тешкоћа".

*

Поводом чланка „Помозимо сами себи“, који су поред осталих многобројних листова прештампали и словеначки листови „Југословани“, „Словенски Народ“ и „Словенац“, развила је Поштанска штедионица акцију у публици, ради стишавања улагача и враћања повјерења у државне папире. Упућено је упутство свима поштама у нашој држави, да поред свим силама на стишавању публике и ширењу повјерења према нашој валути, државним хартијама од вредности и домаћим новчаним заводима. Исто тако свима поштама разаслати су нарочити плакати, којима је Генерална дирекција Поштанске штедионице чинила јаван апел на грађанство у горе изложеном смислу. Чланак „Помозимо сами себи“ прештампан је у много хиљада примерака и разаслат уз дневну пошту пословној клиентици Поштанске штедионице. У циљу што јаче пропаганде за куповину државних хартија од вредности и акција Народне банке, Господин Министар саобраћаја донео је решење да Поштанска штедионица бесплатно стави публици на расположење своје

услуге. Сем тога, Господин Министар саобраћаја одобрио је нарочите олакшице за државне и самоуправне службенике, офицере, свештенике и пензионере код куповине државних обвезница преко Поштанске штедионице. Поводом ове велике акције, као и апела, који је Поштанска штедионица упутила јавности ради куповине државних обвезница, стижу јој непрестано налози са свих страна; ове налоге Поштанска штедионица почела је објављивати у новинама ради бодрена остале публике.

На дан 30 септембра сазвана је у Поштанској штедионици конференција претставника главнијих друштава и престоничких институција, ради организовања акције у читавом народу. „Политика“ у свом броју од 1 октобра донела је под насловом „За чврсту веру у наш привредни поредак, државу, њене институције и папире“ следећи извештај:

„У Поштанској штедионици одржана је синоћ конференција претставника главнијих београдских удружења, сазвана у циљу да се почне у народу одмах енергична акција ради сузбијања неоснованог страха и неповерења (на срећу већ су допустили) које су били почели ширити непријатељски елементи, и успостављања вере у наш привредни поредак, у наш национални новац и државне папире.

Били су присутни Претседник Општине Београдске г. инж. М. Нешић; претставник Универзитета г. проф. Кирило Савић; претставник Народне одбране г. Стеван Секерезовић; претставник Југословенског соколског савеза г. Анте Брозовић; претседник Удружења резервних официра и ратника г. Милан Радосављевић; претседник Обласног одбора „Јадранске страже“ г. А. Пешић, генерал; потпретседник Месног одбора Друштва „Просвета“ г. Б. Зечевић; претседница Југословенског женског савеза г-ђа Лепосава Петковић; управник Савеза набављачких задруга државних чиновника и службеника г. В. Вујновић; претставници Кола српских сестара, Главног одбора Друштва „Књегине Љубице“, Друштва „Црвеног Крста“; претседник „Керен Хајесода“ за Југославију г. Д-р Л. Штајндлер; претседник савеза Јеврејских вероисповедних општина у Југославији г. Др. Фридрих Попс; претседник Удружења глумаца г. Б. Николић.

Конференцију је у своме кабинету отворио Генерални Директор Поштанске штедионице г. Др. Милорад Недељковић који је објаснио значај ове конференције на коју су позвани претставници организација које тако рећи држе на својим леђима наш национални живот. Г. Д-р Недељковић је даље, између осталог, рекао:

Наш Министар финансија г. Д-р Ђурић легао је својом познатом енергијом и истрајности на рад и јаким редуцијама персонал-

них и материјалних издатака успео је да покrije све недостатке у буџету. То се ради на један савршено озбиљан начин, и сама личност Г. Министра финансија и његових референата довољна су гаранција за то да се буџетирање наше државе изводи са највећом савесношћу и озбиљношћу. И кад је нама Министар финансија изложио све своје радове и потпуно позитивно нам доказао да је буџет у равнотежи, ми сматрамо за дужност да и вама кажемо да пронесете у народ да нема никаквих незгодних момената за наше државне финансије. Буџет је уравнотежен, и нема опасности од државног буџета, поготово нема опасности да ћемо извући злато или штампати сувише велике количине новчаница да би нас тукла инфлација. Редовно ће се исплаћивати купони и обвезнице, и то је ван сваке сумње.

Што се тиче инфлације ње уопште неће бити.

Коликогод смо утврдили да је у овој ненормалној кризи главна компонента панични страх, исто тако смо сад утврдили сасвим сигурно да је тај страх потпуно неоснован и објективним чињеницама потпуно необјашњив.

Ми смо мишљења да сва удружења сазову зборове на којима ће се разбијати сумње и уверити да је будућност наша сигурна. То је један велики начин који има врло много изгледа на успех. Такође ћемо апеловати на све добре грађане да дају своје улоге новчаним заводима и да купују разне државне хартије од вредности да би новац ушао у циркулацију. Ми смо већ закрчени публиком која долази и моли да се купују папире. Потребно је да уђе новац у саобраћај, да се подигне курс папира и да онда покажемо страном свету да верујемо у своју земљу и ово што смо створили и да не дамо оно што имамо у рукама.

Кад се ради о Отаџбини дужност је целог народа да скочи на ноге и да покаже своју снагу и развије сву своју енергију у одбрану онога што је скупим жртвама стечено.

Претседник општине г. Милан Нешић рекао је:

Ја са своје стране најискреније прихватим ову акцију, коју је предложио уважени г. Д-р Недељковић, који је већ показао на овом пољу пуно разумевања. У прву недељу позваћемо све претставнике, вас у првом реду, а потом шири круг претставника ових намера, да бисмо на томе једном свечаном скупу дали израза свима овим мислима и побудама, које је мало час тако лепо изнео г. Недељковић и како би самим тим допринели да ова привремена, ничим неоправдана депресија и финансијска и привредна и прилике у вези с тим што пре се асанирале. У толико лакша је та задаћа што основа за овако стање код нас апсолутно нема и ја вас мо-

гу уверити да ова криза није изазвана никаквим озбиљним поремећајем државног буџета. Сви ми предузимамо да допринесемо побољшању прилика. Ми смо на путу потпуног оздрављења. Међутим, не треба пропустити ниједно од ефикасних средстава како би што пре довели до нормалног стања.

После г. г. Д-р М. Недељковића и инж. М. Нешића говорили су претставници разних заступљених организација. Сви су се они сложили са овом идејом и обећали свесрдну помоћ својих удружења која ће још пре недеље сазвати своје конференције и упутити циркуларе својим члановима.

Најзад је донесена ова резолуција:

„Конференција претставника главнијих београдских институција и удружења, на своме састанку одржаном у Генералној дирекцији Поштанске штедионице 30 септембра о. г. у 17 часова, једногласно је закључила, да се одмах почне сузбијање неоснованог страха и неповерења које су били почели ширити непријатељски елементи, и васпостављања чврсте вере у наш привредни поредак, у нашу државу, њене институције и њене папире.

Да би се овој акцији дало што више полета, одлучено је да се у недељу 4 октобра о. г. у 10 часова пре подне, у одборској сали Општине Београдске сазове велика конференција свих националних (привредних, просветних, хуманих, соколских, спортских итд.) удружења, ради давања што ширих размера овој акцији”.

Према одлуци ове конференције у Поштанској штедионици, сазвана је импозантна шира конференција у општини Београдској, са које су „Београдске општ. Новине”, орган Београда, као и целокупна дневна штампа, донеле овај извештај:

„У сали Београдске Општине на позив Претседника г. Инж. Милана Нешића одржана је 4 октобра велика конференција претставника свих привредних, националних и хуманих друштава у циљу договора за акцију која треба да отклони неоправдано узнемиравање и неповерење у нашу валуту, новчане заводе и јавни кредит уопште. Обзиром на последње догађаје, када је велики број улагача из неоснованих разлога појурео да повуче своје улоге, ова је акција Београдске општине била сасвим на своме месту и заслужује пуно признање. Она, између осталог, показује старање наше Општине да са своје стране чини све за несметани, нормални и успешни привредни и финансијски развитак наше престонице. Тим пре ово старање треба да дође до изражаја данас, у данима, кризе, када борба противу многих недаћа данашњице може имати успеха једино тако ако се уједине све снаге, ако у акцији владају пуно поверење и међусобна сарадња и помагање. Наша Општина, руководећи се о-

ваквим схватањем, није могла остати скрштених руку пред најновијим догађајима на повчаној пијаци, који су, срећом, прошли без већих потреса. Она врло добро зна какве су све последице могли да изазову ови догађаји, које би штетно деловале не само на привредну и финансијску снагу Београда и његове Општине, него на целу земљу. Непромишљено и неосновано повлачење улога аутоматски је ускраћивало кредите неопходно потребне нашој привреди и претило да повлачење институције доведе у тешку ситуацију. Данас је већ ваљда и оном најзатуданијем штедишњи јасно колико је његов страх био неоснован. Међу штедишама, који су повукли своје улоге, сигурно је много таквих који су данас сами себи смешни. Подлежући утицају једне болесне психолошке ситуације, која је са много страна била још и распаљивана и вештачки потхрањивана, улагачи су повлачењем улога нанели штете у првом реду себи, а онда националном капиталу и привреди уопште. Највећу су штету сами себи нанели. Многи је од улагача купио непокретности, златине и др. Сви су они на штети. Штетили су и националном капиталу, јер су га неразумно окријили, а преко тога целој нашој привреди.

Последњи догађаји пуни су драгоцених поука. Не треба сузињати да они неће у довољној мери поучити и саме улагаче. Сигурно је да се они у будуће неће тако лако подавати вештачки ствараним психолошким ситуацијама. У сваком случају, у свакој сличној ситуацији очекивати је да ће у будуће превладавати разум и поверење. То је било потребно и Општина да рече својим грађанима. У толико пре, јер је она прва и позвана да штити и брани интересе својих грађана и институција. Зато је било потребно да дође до оваквог једног састанка на коме ће се објективно поставити и проучити све чињенице, па онда отворено и јавно изићи пред грађане и упозорити их на стварност прилика. Чињени то Општина доприноси учвршћењу поверења, јачању грађанске свести, сузбијању могућности за стварање вештачких ситуација нервозе и панике и нормализирању прилика у привреди и новчарству. Пред многобројном публиком г. Инж. Нешић ову ретко значајну конференцију је отворио следећим речима:

— Имам осећај да испуњујем једну патристску дужност када, поздрављајући све вас, еминентне претставнике наших највећих културних и националних удружења и установа, отварам ову свечану седницу, на којој треба једнодушно да се ставимо у одбрану наших националних установа, нашег привредног живота, наше животне снаге.

Позната је десцендентна тенденција која се била последњих дана показала у нашем банкарском и финансиском животу, делом као последица измене Хуверовог плана

у корист Немачке и релативно малог пада фунте, делом пак односно и много више услед разорног утицаја непријатељских елемената, који се никако не могу да измире са сталним и сигурним напредовањем, које наша Отаџбина, из дана у дан, све то изразитије показује. Позната је тенденција, која је била запретила да изазове неповерење и неоправдано страховање за наше новчане вредности. Познато Вам је и то, Господо, да смо бар ми у престоници, који смо били први на ударцу наших непријатеља, чије је то, у главном, и дело, ту пролазну кризу, тако рећи, већ и прекужили, али да, на жалост, широм наше миле земље, има још много наших суграђана који, или још нису доспели, или се тек сада налазе у оном истом поменутом и ничим неоправданом страховању, које је Богу хвала, нас већ напустило, па се надамо, Господо, да ћемо својој родољубивој дужности најбоље одговорити ако са своје стране учинимо све што нам у овом тренутку у моћи стоји, како би своју браћу благовремено ослободили неоснованог неповерења и непотребног страха за наш привредни живот и за наш јавни кредит.

Господа говорници, која ће мало час узимати реч, потврдиће, надамо се, оправданост наше иницијативе и указаће нам на најефикаснију, специфичну ону превентивну ремедуру, коју треба применити да истакнути циљ постигнемо!

Затим је добио реч Генерални директор Поштанске штедионице г. Д-р Милорад Недељковић, који је углавном казао ово:

Одигравају се велики догађаји, засад само привредни, не само у Европи него у целом свету. Ти догађаји заплускују и нашу земљу. Потребно је концентрисати све националне снаге, обавестити народ о опасности и припремити отпор. Позивамо све организације да својим члановима, а преко њих целом народу, упуте апел да не губе главу. Наш свет је недавно захватио велики страх без икаквих разлога. А паника увек доприноси да се ради директно против властитих интереса.

Непријатељи државе и народа пронели су глас да треба брзо спасавати улоге из банака и сви су полетели на шалтере. На берзама се нагло истурали сви папири од вредности и претварали у готов новац, а овај у девизе, злато или ма какву другу имовину. Међутим, код наших завода има 14 милијарди само по уложним књижицама и преко 6 милијарди по текућим рачунима. Откуда новца да се то исплати? Ствар потпуно немогућа. На берзи се продавало све ма по којој цени. Тако су реалне вредности нагло падале. Било је људи који су посумњали у наш динар и бежали од њега. А немогуће је код нас и у ближој околини наћи девиза за све понуђене динаре. Кад се упорно траже, девизе морају скакати, а курс динара падати.

Саме вредности пак врло су релативне. Као што поједини делови нашег тела вреде једино док чине цео наш организам, а посечени никако, тако и поједине економске вредности имају свој пуни значај само у односу на заједнички привредни организам. Оно што се почело није стварно обезбеђивало никога већ само упропашћивало целину. То је била једна велика људост. Неволје од којих смо и ми почели да патимо давно су захватиле цео свет. И куда бежати? Да ли је игде боље и мирније него код нас? Они који су куповали девизе, а нарочито фунте, данас су јако ожалашћени. Фунта је опала за 20%, а велики пад претрпеле су и многе друге валуте. Тако су они међу нама који су најмање веровали у своју националну заједницу били први и најосетливије погођени. Није ли то правда Божија? Не зна се како ће поједине валуте стајати само кроз недељу дана. Можемо целом народу рећи да нигде није боље него код нас, да је динар добро покривен златом и да не постоје никакви разлози за узнемиравање и неповерење. Ми који смо свакако најбоље упућени у то можемо начасну реч изјавити да динару не прети никаква опасност и да су државне финансије срећене и буџет потпуно уравнотежен. Министар финансија Г. Д-р Ђурић је нама претставницима новчаних завода изјавио да је он буџет тако избалансирао из основа, да је сад потпуно уравнотежен и да он неће никако ићи у инфлацију. Кад је тај човек коме су поверене јавне финансије могао лако нас умирити, молимо вас све да верујете како нема опасности о којој се панично говорило и да се разиђете спокојни.

Пошто је истакао да је сасвим неоправдано и обарање курсева државних папира, јер држава редовно исплаћује све купоне и амортизације, о чему се публика баш сад може уверити са 7% Селигмановим обвезницама по којима ликвидира купоне Државна хипотекарна банка, г. Д-р Недељковић је опширније тумачио како је настала узнемиреност улагача код нас. У Поштанској штедионици ухваћени су извесни људи који су једнога дана улагали веће суме новца, да би се онда појављивали око шалтера и добацивали публици како су они подигли своје паре и тако их сачували од пропасти, а други како знају и умеју. То се догодило и с Државном хипотекарном банком и осталим приватним новчаним заводима. Једна смишљена непријатељска кампања противу које се треба организовано борити подизањем духа и поверења код маса.

Даље су говорили у име Јадранске страже генерал у пензији г. Пешић, од стране Народне одбране генерал г. Цоловић, као претставница Народног женског савеза г-ђа Лепосава Петковић, у име Београдске занатске коморе г. Д-р Димитрије Мишић, изасланик Београдске индустријске коморе г.

Васа У. Јовановић, делегат Народне женске заједнице г-ђа Смиљанић, председник Мануфактурног трговачког удружења г. Аца Динић и секретар Радничке коморе г. Лука Павићевић. Г. Васа У. Јовановић изнео је сличне примере неоправданог узбуђења код улагача Београдске задруге пре 50 година и за време анексионе кризе, а г. Аца Динић франтне призоје из Државне хипотекарне банке. Г. Динић је даље захтевао да се изради списак лица која су своје улоге повукла од 15 до 30 септембра, да се испита зашто су појединци куповали девизе, а нарочито да се заведу најоштрије казне за управне и надзорне одборе банака у којима због несолидности пропадају ситне уштеђевине народних маса. Г. Д-р Мишић је пледирао за најшири публицитет стања и рада свих новчаних завода и пуну јасноћу у њиховим билансима, а г. Павићевић је тражио да се утврди ко је све обарао курсеве државних и других вредносних хартија. Остали говорници усвојили су са пуним одобравањем излагање г. Д-ра Недељковића.

На крају г. Нешић је резимирао закључке и прочитао следећи проглас који ће се упутити народу преко заступљених друштава и организација:

Апел родољубима

„За време тешке економске кризе која је захватила целу Европу, па и нашу земљу, покушали су наши непријатељи да унесу пометњу у наше редове и изазову велики, а ничим необразложен страх и неповерење према нашем народном новцу, нашим новчаним заводима и нашим државним обвезницама. Да су намере наших непријатеља успеле, наступиле би пустошне последице по нашу народну привреду и по наш приватни и јавни кредит. Цео наш живот био би потресен, и недогледне штете захватиле би и сваког појединца и наш народ као целину.

Али, срећом, страх и пометња захватили су само незнатан део нашег становништва, па и то пролазно. Данас смо се сви ми већ прибрали и освестили. Увидели смо шта је био циљ непријатељског маневра и какве би страшне последице настале по нас, да је тај маневар успео. И зато смо ми јединодушно одбили од себе дошантавање злих људи и чврсто стали сви до једног на браник наших драгоцених националних установа.

Да би се и у будуће онемогућиле интриге злокобних елемената и туђинских агената, ми доле потписане установе и удружења, окупљени данас 4 октобра 1931 г. у 10 часова пре подне у Одборској сали Општине београдске, упућујемо апел свеколиком грађанству Југославије, да више не подлеже разним неоснованим гласовима упереним против нашег привредног живота, нашег банкарства и наших финансија, те да се непотребном узурајаношћу не би рушиле и доводиле у питање основе на којима почива наш национални живот. Насупрот свим тим рђавим гласовима нека сваки верује и буде чврсто убеђен, да су наше државне финансије срећене, да нашем новцу (динару) не прети никаква опасност губљења вредности, да су наши признати и солидни новчани заводи достојни поверења да им се и даље поверавају улози на штедњу, да су наши државни папири реалне вредности које не треба у бесцење продавати.

Дужност је свих исправних грађана, и свих национално ориентисаних установа и удружења у нашој држави, да свим силама пораде како се немиле појаве уношења неповерења међу нас не би поновиле, а да се појачава чврстина вере према нашој валути, нашим државним обвезницама, нашим новчаним заводима. Стављамо им на срце, да и материјалним делима даду добар пример другима, и олакшају враћање нашег новчаног и кредитног промета у редован колосек.

Радећи овако, ми ћемо брзо и много допринети учвршћењу нашег привредног живота и подизању нашег угледа и кредита у иностранству. Нека нас вера и љубав према нашој заједничкој Отаџбини уједини у чврсте и непробојне редове!”

Морални и материјални резултати ове конференције осетиће се несумњиво у најближој будућности. Но већ сада ова конференција заслужује да буде забележена као један од најкрупнијих напора за духовном мобилизацијом нашег народа у циљу самоодбране на привредном пољу.

Треба такође с поносом забележити сјајну улогу коју је у овој акцији одиграла Општина Београдска, и изразити наду да ће за њеним примером поћи и остале општине у нашој Отаџбини.

Кирије у Београду постају све актуелнији проблем

— Како се поставља питање — Високе кирије трговачких локала и њихов утицај на цене — Цене великих и малих станова — Цене станова у граду и на периферији — Грађевинска делатност у овој години и њен утицај на даљи разв. — так кирије — Потреба интервенције —

I КАКО СЕ ПОСТАВЉА ПИТАЊЕ

Питање кирија станова постаје опет актуелно. Овога пута, под притиском последица опште економске кризе, изгледа да се његовом решавању не може избећи. Актуелност његова се огледа нарочито у односу на кирије трговачких локала и на кирије малих станова уопште и станова на периферији. Данашња криза, која у трговини има за последицу опадање промета, доприноси да киријски режијски трошкови све више оптерећују потрошњу с једне, а њихова стабилност последњих година не даје могућности да се у осетливијој мери смање цене. С друге стране, између цена великих и малих станова постоји велика разлика. Истина је, да ова разлика постоји од вајкада (истоветно са несразмером цене великих и малих парцела пољопривредног земљишта) али је она у Београду, због специјалних прилика његовог изграђивања, далеко већа и данас, у време редукције свих прихода, на њено ублажење се мора утицати макар и принудним мерама. Најзад, опет из разлога специјалног изграђивања, у Београду постоји још већа несразмера између цена станова у ужем и ширем градском појасу и оних на периферији. То су три проблема којима станбена политика (општинска и државна) мора да посвети данас пуну пажњу и да, применом низа целисходних мера, утиче на ублажење штетних последица оваквога стања, које негативно утиче на животни стандард и здравље београдског становништва.

II ВИСОКЕ КИРИЈЕ ТРГОВАЧКИХ ЛОКАЛА И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ЦЕНЕ

Кирије трговачких локала у трговачко-прометном делу Београда има већ више година како стоје такорећи на непромењеној висини. Незнатна снижења учињена последњих година две дана, и то не код свих радња, била су управо таква да се у режијским трошковима нису могла ни најмање осетити! Међутим, док су кирије локала остајале на истом нивоу дотле су се економске и социјалне прилике стално измењивале. Фактор издатака на кирије у режијском трошковнику сваког пословања остајао је годинама непро-

мењен. Његова стабилност у време данашње кризе чини да се не осећа дејство многих других промена. Издаци на кирију јављају се данас као један од разлога, који у трговини спречава спуштање цена, а у животу појединца и породице редуцира куповну моћ за многе и многе неопходне производе, у много случајева и за производе најнужнијег животног минимума (исхрана).

Кад се осетила данашња криза, кирије локала све су теже почеле да се осећају у режијским трошковима београдске трговине. Опадање промета увећавало је проценат режијског оптерећења киријом. Како роба у већини случајева пролази кроз руке најмање двојице посредника — гросисте и детаљисте — то је повећано оптерећење услед високих кирија постајало врло великим. У неколико анкетираних случајева оно износи:

гросисти 2—5%) терет на потрошача
детаљисти 8—16%) 10—21%

Дакле, у овим случајевима производ до кога је дошао потрошач био је оптерећен са 10—21% само издацима на кирије локала. Када би овоме додали још и остале трошкове (порези, све таксе и дажбине, издаци на особље, осветлење итд.) онда би овај проценат режијског оптерећења у најмању руку прешао 30%. О томе ће нас најбоље уверити овај преглед о кретању цена у трговини на велико и трговини на мало на београдској пијаци (крајем септембра ове године):

Намирнице:

	фабричке цене	Гросиске цене	цене на детаљ
Месо говеђе кг.	7,50	—,—	12,—
Месо свињско кг.	11,—	—,—	18,—
Маст кг.	12,—	—,—	14,—
Дрво буково 1 м³	110,—	—,—	130,—
Угаљ шлески тона	5.500,—	—,—	7.500,—
„ домаћи мрки t	3.000,—	—,—	4.500,—
„ дом. лигнит t	1.900,—	—,—	2.500,—
Кромпир кг.	1,15	1,60	2,50
Лук црни кг.	1,70	2,10	2,70
Пасуљ кг.	2,30	—,—	5,—
Ораси кг.	4,—	—,—	8,—
Вино литар	6,50	—,—	12,—
Колонијал:			
Бонбоне кг.	12,50	14,—	20,—

Зејтин кг.	10,75	12,—	18,—
Кафа „Сантос“ сирова	34,—	36,50	50,—
Маст за обућу Но 50	21,—	26,—	36,—
Паприка I слатка кг.	23,—	27,—	40,—
Пиринч Сплендор кг.	4,30	4,70	7,50
Сапун за веш жути I кг.	9,—	10,50	16,—
Суво грожђе I кг.	16,—	19,—	30,—
Фида кг.	6,20	6,80	10,—
Чај „Оранж“ кг.	78,—	100,—	160,—
Чоколада за тесто кг.	28,—	35,—	48,—
Стакларија:			
Индекс (уопште)	100,—	125,—	180,—
Емаљ. посуђе (инд.)	100,—	112,—	140,—
Тањери порц. ком.	5,—	7,—	10,—
Тањери штајнаут ком.	2,70	3,50	6,—
Шоље за каву туце	29,—	38,—	60,—
Канцелариј. и школски материјал (индекс)			
Гвожђар. и кухињски прибори (индекс)	100,—	130,—	220,—
Мануфактура:			
Американ дом. мет.	8,20	9,30	12,—
Вуна-плетиво кг.	120,—	140,—	200,—
Зефир мет.	8,—	9,20	12,—
Мараме вун. (индекс)	100,—	120,—	180,—
Мараме ципне I, ком.	7,—	9,—	13,—
Материја памучна			
мушка мет.	26,—	30,—	36,—
Порхети I	13,50	15,—	20,—
Платно шиф. мет.	8,—	9,50	13,—
Сатин I, мет.	11,50	14,—	20,—
Сомот за хаљ. мет.	36,—	40,—	56,—
Убруси обични ком.	12,—	14,—	20,—
Фул (пакло)	58,—	62,—	86,—
Циц мет.	6,50	7,—	9,—
Шлофијанка I ком.	36,—	42,—	60,—
Штоф женски	48,—	54,—	70,—
„ мушки	140,—	170,—	220,—

Оволикој разлици између цена на велико с једне и цена на мало с друге стране свакако је један од разлога и претерано високи издаци за кирију локала. Остаје, међутим, факат да је ова разлика и сувише велика, далеко већа од нормалне. И ако ово питање не спада у област наше теме горњи преглед згодно нам долази да узгред укажемо на његову велику важност и на потребу да се њему поклати озбиљна пажња. Упркос данашњег унутрашњо-трговинског система не сме се дозволити његова злоупотреба, која се огледа у беспримерно великој разлици између цена на велико с једне и цена на мало с друге стране. Код станова, у коме ова разлика иде на 50, 80, 100 и 120% неопходно су потребни економско-социјални корективи у корист потрошача, а то значи највећег процента грађана. Ови се економско-социјални корективи имају предузети у трима областима: у области форсирања потрошачког задругарства, у области принудних законских мера и, најзад, у области смањења режијских трошкова. Прво зависи од грађана, од њихове потрошачке свести (да потрошачи не постоје ради трговине, већ трговина због њих); друго

од ступња и схватања социјално-политичке акције општине и др. позваних тела; треће од самих трговаца. Настојања у сва три правца донела би жељено појевтињавање живота уопште. Што се овог последњег тиче мислимо да би онајпре требало настојати на снижењу кирија. Колективна акција трговаца у овом правцу морала би да уроди плодом, а трговци су је дужнивести и из обзира према потрошачима. Колико издаци на кирију локала оптерећују промет најбоље ће се видети из ова четири конкретна случаја из београдске трговине:

1) 1929 месечно:

кирија промет	18.000	10.000	5.000	2.500
% оптерећење промета киријом	225,00%	150,00%	80,00%	60,00%
	8%	6,0%	5%	4,1%
	просечно 6,7%			

2) 1930 месечно:

кирија промет	16.000	9.000	4.500	2.500
% оптерећење промета киријом	190,00%	120,00%	70,00%	40,00%
	8,4%	7,5%	6,4%	6,2%
	просечно 7,5			

3) 1931 месечно:

кирија промет	16.000	9.000	4.500	2.500
оптерећење промета киријом	130,00%	80,00%	40,00%	25,00%
	12,3%	11,2%	11,2%	10%
	просечно 11,0%			

Као што видимо, због сталног опадања промета режијски трошкови кирије све су јачим процентом притискивали укупни промет и јављали се као све озбиљнији разлог данашњој скупоћи животних намирница и осталих потреба. Не сумњамо да има случајева где је проценат оптерећења промета издацима на кирију још и већи. Стога се акција за снижење кирија трговачких локала у Београду јавља као једна неопходност нарочито у данима данашње кризе када је појединац приморан на редукцију својих потреба, па често и оних најнужнијих. Њу треба да поведу сами трговци, а с друге стране може да буде подупрта и законским мерама. Јер свакако је ненормално да један бозација у прометном центру града плаћа 10.000 дин. месечно кирије или 330 дин. дневно, или један пекар 4—8.000 дин. месечно или 266 дин. дневно. Толиком режијом оптерећивати београдског потрошача више је него грех! При таквим околностима сасвим је природна појава што трговац у време кризе тј. смањеног промета, тражи излаз у увећању цена. Једна ненормална појава изазива низ последица, које све скупа удружене слабе и онако слабу куповину моћ београдског потрошача и овога лишављају једне по једне потребе. У овој редукцији потреба код средњих и сиромашних слојева отишло се већ прилично далеко, код многих је, шта више, пређен и минимум. Интервенција у овој области јавља се као нужна економска и социјално политичка мера!

III ЦЕНЕ ВЕЛИКИХ И ЦЕНЕ МАЛИХ СТАНОВА

Разлика у цени великих и малих станова одувек је постојала. Мали станови су увек

скупљи од већих. У колико је кубатура мања у толико је скупљи стан. К. Бихер за Базел (пре рата) наводи ове цене по кубном метру:

стан са једном собом	4,04 фр.
„ „ две собе	3,95 „
„ „ три собе	3,56 „
„ „ пет соба	3,36 „
„ „ шест соба	3,16 „
„ „ девет соба	3,21 „
„ „ десет соба	2,93 „

Какви су односи у Београду у овом погледу немамо статистичких података. У неколико случајева, које смо лично испитивали, нашли смо да кирија по кубном метру код већих станова (преко две собе са нузпросторијама) износи око 5,50 дин., код великих станова (преко три собе) око 4,50 дин., а код малих станова (соба и кујна) од 8 дин. па на више. Разлика између цене малог и великог стана у Београду креће се од 50—100% према квалитету и удаљености. То је свакако много и, што је најважније, ту огромну разлику, на штету нормалног виђења живота и одржавања животног стандарда, плаћа и сноси онај најсиромашнији. Разлика између ових станова у хигијенском погледу, међутим, не може уопште да се упоређује.

Овако велика разлика у ценама великих и малих станова долази једним делом и због посебних прилика под којима се вршило изграђивање Београда. Много је момената који су одлучивали претежно изграђивање већих станова и ако је социјална структура Београда таква да је она диктирала изграђивање знатно већег броја мањих и малих станова. Од 1919—1930 у Београду је изграђено укупно 13.347 станова. Од овога отпада на мале станове 7501 (овде су урачунати и они са две собе и нузпросторије), а 5846 на велике станове.

Економски слаб човек, какав чини претежни део београдског становништва, све теже може да подноси скупљу кирију. Проценат издатака на стан у општим трошковима живота после рата био је увек велики у Београду. За средњег и сиромашнијег грађанина кретао се између 25 и 50 од сто. Они, упућени на мале станове, са месечном зарадом у најбољем случају трећину својих прихода издавали су за кирију. Што је најважније, данашња криза утицала је да се проценат издатака на стан још више увећа и тиме допринесе општем погоршању и онако тешких животних услова.

IV ЦЕНЕ СТАНОВА У ГРАДУ И НА ПЕРИФЕРИЈИ

Слична неразмера као код цена великих и малих станова постоји и између цена станова у ужем градском појасу и станова на периферији. На крајњој периф. Карабурме радничке породице станују у страћарама плаћајући за собу 100—250 дин. Оваква је ситуација

на свој београдској периферији. Када се овоме додаду још и квалитет и хигијена стана, затим удаљеност која проузрокује специјалне издатке на саобраћајна сретства, онда се ова разлика неколико пута увећава. И тако имамо ситуацију да сиромашан човек (углавном радник) не само што већи део своје зараде мора да изда за стан, већ уопште најскупље плаћа стан. Стан од собе и кујне на периферији, у коме типу највише станују радничке породице, кошта данас 350—400 дин. месечно. Што је и код ових станова најважније јесте, да кирије не падају. Издаци за кирије остају на истом нивоу и ако се наднице редуцирају и повећава број оних који остају незапослени или само делимично упуслени.

На београдској периферији може се уочити још следеће у погледу станбених прилика. На име, мали је број оних кућа у којима станују само сопственици. У највише случајева сопственици имају за издавање стан, два, а, сем тога, приличан је и број имућнијих лица, која су имала довољно новца да купе земљиште и на њему подигну низ чатрља и изба (легла туберкулозе) за које вуку богату и ничим незаслужену ренту, која се у много случајева плаћа и људским животима, а готово увек животима и здрављем београдске деце.

V ГРАЂЕВИНСКА ДЕЛАТНОСТ ОВЕ ГОДИНЕ И ЊЕН УТИЦАЈ НА ДАЉИ РАЗВИТАК КИРИЈЕ

Две последње године, у доба општег сељења — у мају и новембру — стално се чује ово: е сада ће станови бити јевтинији, јер ово што остане празно нема рачуна да се дуже држи. Међутим, и поред свега тога и дан дањи остале су скупе кирије. Психолошко осећање кирајничке потребе да кирије сићу остало је индиферентно за кућевласнике. Просечно узевши цене станова нису пале за последње две године ни за 10% и то искључиво код средњих и већих станова. Цене малих станова су већ више година на истој висини. До прошле године могло би се узети да је на одржање високих кирија утицао велики прираштај становништва у Београду. А грађевинска делатност у 1929 и 1930 била је доста слаба (обе године сазидано 2143 стана, док је само у 1928 подигнуто 2017 станова). Ту је свакако главни разлог одржању кирија на неизмењеном нивоу последњих година. То је утицало и на одржање висине капитализиране ренте (оличене у цени земљишта), која у Београду не само да још не показује опадање, него ни јаче колебање у коме би долазила до изражаја тенденција на доле. На појединим местима, међутим, капитализирана рента (цена земљишта) достигла је такву висину да се паралише дејство свих осталих фактора који, са своје стране, условљавају падање кирија.

Ове године Београд је имао скоро дупло већу грађевинску делатност него ли прошле и претпрошле године. По прелиминарним подацима ове године треба да је изграђено у Београду око 1800 станова. Ови станови су изграђени у време када је сав грађевински материјал био за 30% јефтинији, радна снага 30 па и 40%, а хипотекарни кредит 1—2%. Међутим, и поред тога што су сви ови услови били знатно повољнији но ранијих година, и што је грађевинска делатност у овој години била скоро дупло већа него ли прошле и, најзад, што је већи део овогодишње грађевинске делатности обављен сопственим средствима — ипак, кирије остају исте, а често и веће од досадањих. У већини нових кућа стан од две собе, трпезарије, кујне и купатила цени се данас 1800—2000 дина. Ако узмемо за просечну кубатуру оваког једног стана 250 мет. онда кубни метар стаје 6—6.60 динара. А то је знатно више од цифре коју смо добили израчунавањем код станова изданих ранијих година.

Обзиром на све ово може се закључити да кирије у Београду неће не само у овој него ни наредних година падати, сем у случају да се деси какав знатнији одлив становништва, што би, несумњиво, изазвало опште падање капитализиране ренте београдских имања. Као такве оне ће све више притискивати на цене и на живот уопште. На рачун обезбеђења ренте београдских имања, становништво ће се морати лишити још много чега.

VI ПОТРЕБА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Приказ станбених прилика у Београду сигурно да пружа довољно аргумената у прилог нужности интервенције. Верујемо да би горњи аргументи били и јачи и ефикаснији, а у извесним случајевима можда и поразнији, када бисмо располагали неопходним статистичким материјалом добијеним путем добро организованих анкета. Али нека и не бисмо добили ништа друкчије, данашње стање онакво какво га ми видимо са последицама које из њега произилазе садржи пуно оправдања за једну систематску и озбиљну интервенцију. Сматрамо да се у овоме правцу може много учинити, а ипак да ничији интереси не буду доведени у питање. Колективна акција трговаца не сумњамо да не би успела у погледу обарања кирија трговачких локала. У овом погледу могло би се много учинити и проширењем трговачког центра Београда итд. Што се малих станова тиче ту би, по свему судећи, биле неопходне директне мере. У односу на периферијске станове могле би се очекивати мере у правцу сузбијања и онемогућења спекулативног грађења чију ренту плаћају животи итд. Пуно је социјално-политичких мера које могу бити предузете у циљу санирања станбених прилика у Београ-

ду. Најпрече су оне, које би регулисавале и спречавале ненормално дизање капитализиране ренте, која се не диже сопственим трудом, већ делањем и успехом целине.

Али нешто што би требало одмах учинити, то је да се укину законски рокови сељења у мају и новембру. За киријије ова су два датума најфаталнија. Везивање општег исељавања за два датума у години чини да се у то време ствара једна толико ненормална ситуација која унапред искључује здраво формирање цена станова. У последњем месецу пред селидбу они који су отказали стан (а таквих је у Београду врло много) размисле се по целој вароши и обично се већини таквих дешава да не наиђе на одговарајући стан ни у погледу хигијене, ни у погледу кирије итд. Нервоза у то доба делује психолошки тако снажно на тражиоце станова, да ови губе из вида многе ствари, превиђају извесне моменте, скоро немају времена да у тој журби воде рачуна о свима стварицама и условима. Завођењем за неком психолошком фикцијом човеку и неопажено прође време у тражењу и он је принуђен да последњег дана узме стан на који „први наиђе“ како се обично вели. У таквој ситуацији општег тражења станова искључено је и помислити на спуштање кирија без обзира на број станова, који се налази у отказу. Јер је и кућевласник у то доба у нарочитој психолошкој ситуацији. Стална прегледања и погађања, која се понављају из дана у дан, утичу психолошки да се у кућевласника створи уверење да ће издати стан. Чим верује у то он се ретко упушта у погађања, па на спуштање речене цене и не помишља.

Из тих разлога ова два датума требало би ослободити киријије. А горњим разлозима имали бисмо додати још и скупоћу пресељења.

Најзад, и саме киријије би се имале постарати за снижење кирија. У извесним приликама оне у овоме правцу могу бити важан утицајни фактор. Ми смо у више прилика гледали да у извесној већој згради један, два или више станова стоје дуже времена празни. У прво време кућевласник, држећи се раније кирије, на питање тражиоца стана о евентуалном снижењу обично се изговара да то не може учинити из разлога, јер и остале киријије плаћају исто. Доцније ипак изда стан јефтиније. Такву ситуацију могле би киријије у свакој прилици да искористе и тако утичу на обарање кирија.

У сваком случају, данашње прилике су такве да налажу што ширу и што ефикаснију социјално-политичку интервенцију у питању станова. Једна анкета и било какво комунално-социјално тело, овлашћено да проучи цело питање, могла би да пружи и сувише оправдања за овакву једну акцију.

Београдски хлеб и хигијенизирање његове производње

Постоје два стална разлога због којих је хлебно питање у нас увек актуелно. Први разлог је нехигијенска а други нерационална хлебна производња. Није никаква случајност што се оба разлога јављају овако упоредно, јер је питање хлебне хигијене органично спојено са питањем производне хлеба рационализације: не може уопште бити хигијенске хлебне израде без њене индустријализације, и обрнуто: индустријализација се не да замислити без хигијенизирања производње. Хигијенска производња хлеба претпоставља и условљава отклањање сваког ручног рада у хлебарници, а такав рад је неизбежан у малим занатским предузећима са врло ограниченим техничким средствима. Мала предузећа су базирана уопште на ручноме раду, примитивним ситним алатима и стереотипним прастарим методама. Нигде и ни код једне производње није произвођачка личност у интимнијем додиру са производним материјалом као што је то случај код хлеба и хлебара. Месар сече, черечи и уди месо на веће или мање комаде. Млекација пресипа млеко из канте у *кантицу*. Бирташ претаче пиће из већих у мање судове. Ресторатер и кувар са својим персоналом *чисте* поврће и сервирају порције, али ручни хлебар, он је далеко приснији са својим производом: он протура часовима дуго своје голе руке кроз тесто, и, неуморно гњави шакама *сваки брашнени атом*, јер би му без тога било грумуљичаво тесто, рђав хлеб. После огромних напора мишица и разголићеног тела, ручни хлебар свлачи залеђено тесто са голих руку и понова га меша са осталом масом. Радиле су то, додуше, на *сличан* начин и наше мајке, а раде и данас наше сеоске домаћице, па се и тамо једе и живи. Али тај рад наших мајки и наших сељанки подвргаван је једној интимној домаћој кућној хигијени: кутак у дому где се држе увек опрани и затворени судови за мешање хлеба, и *култ* о хлебу уопште, су били и остали увек једна значајна гаранција за релативно хигијенску израду домаћег хлеба. Јер, друкчије меси хлеб мајка, супруга или сестра *за своје*, а друкчије опет професионалац мушкарац за *икс муштерије*. Дома-

ћица то обавља за пар часака и у 2—3 дана једанпут, а хлебар то ради увек, даноноћно, и у маси. Домаћица се на хлебном послу и не замори, јер замеси само неколико килограма брашна, а хлебар се у амураку сав презнојава, јер замеси стотине килограма брашна и воде у наћвама, а напори су му око мешања очајно велики.

Познато је да хлебари пате од такозване астме (сипље), која се код њих шири услед огромних напора плућа при мешању теста. То је њихова професионална болест. Може се лако замислити колико заморена плућа изазивају лучење зноја кроз све поре замореног хлебара. При ручноме мешању природно је да ће се тај зној јединим делом апсорбовати у хлебном тесту. Печен хлеб је тежи за 250—300 грама од брашна које је у њега утрошено. Тај вишак је вода, коју не може из теста да испари ни врела и усијана фуруна. Значи, да ни примеса зноја не ишчезава стопроцентно и, да ће га хлебни потрошач добити са хлебом. Тако, тим начином, *сви* становници Београда испуњавају оно јеванђелско правило: једу хлебац у зноју лица — фурунџијиног!..

Без обзира на то, дали је хлебар апсолутно здрав, или је болестан човек, конзумент тако мешеног хлеба не може бити ни у једном случају здравствено безбедан и неугрожен. Ако се притом имају на уму јадне културне прилике у којима огромна већина тих хлебара живи, и у којима се налазе они из чије се средине хлебари регрутују, онда ће бити лако замислити сав хигијенски чемер садашњег хлебног произвођења у Београду.

Ручни рад у хлебној производњи не може према томе, ни бити хигијенски обављен. Он је према приликама које владају у нашим малим хлебарницама подједнако антихигијенски за хлебарске раднике и за хлебне потрошаче: неколико стотина хлебарских радника су жалосне жртве своје технички заостале професије, а две и по стотине хиљада београдских становника су жртве тих жртава, односно власника оваквих хлебарница, односно оваквог система производње хлеба уопште.

Хлебна производња треба да је апсолутно хигијенска и да је сва базирана на принципу науке и модерне технике. Човек, хлеббарски радник неби смео ни приступити у хлебну радионицу пре него што се окупа и збаци сваку своју одећно-обућну ствар са себе. Тек после такве санитарне предохране радник улази у одељења где се обавља машински посао мешања, и где је он само један стручни посредник између сировинског материјала и блиставих техничких оруђа за мешање хлебног теста. Преносна техничка средства материјала: брашна, теста, воде и хлеба, такође су важна хигијенска предохрана, да ни онако очишћен радник не манипулише са производима.

О грађевинској хигијеничности локала у хлебној индустрији, чије постројење подлежи претходној грађевинској и санитарној контроли при самоме стварању, не треба овде нарочито дискутовати: та предузећа морају бити ван свакога упоређивања са локалима данашњих хлебарница. Кубатура, светлост, вентилација, чишћење и температура су такве хигијенске могућности које ће остварити једино хлебна индустрија.

МОГУЋНОСТ ХИГИЈЕНСКЕ КОНТРОЛЕ

Због своје производачке концентрисаности на једно или на неколико места, хлебну се индустрију може стопроцентно санитарски контролисати. Ту је могућа једна прецизна и перманентна асистенција специјалних хигијеничара у предузећу и при самој производњи. То што је лако могуће примењивати у индустрији апсолутно је немогуће код ситне хлебне производње. Ручних хлебарница има у Београду 340, чије су инсталације и начин рада унапред концесионирани на једну санитарно-хигијенску „толеранцију“. Јер, ко ће њих све моћи да контролише код сваког текнета за тесто. Апсурдност такве могућности је очигледна: за 340 хлебарница требало би бар 1000 сталних контролора, који би се смењивали код сваке радне шихте, где се и иначе мора да ради тесто на нехигијенски начин и у нехигијенским одељењима. Такво санитарско натежање било би веома скупо, а његов хигијенски ефекат минималан и недовољан. Примери су јасни за тврдњу да је питање хлебне индустријализације идентично са питањем хигијенизирања и обрнуто, и да је хлебно питање у Београду због тога увек још актуелно.

Очигледност потребе хигијенизирања је толика да су је у два маха признали чак и сами наши хлебари. Они су у својој преставци (меморандуму) од новембра 1929 године, упућеној Суду општине града Београда — сами објавили између осталог и ово:

„VII. Све хлебарнице и пекарнице које су подигнуте у току последње три године или су за такве радње преправ-

љене од других просторија а за то нису добијена одобрења од грађевинских власти нити одговарају свима потребама за ту грану радиности, имају се затворити и у истим забранити даљи рад. Саопштења о забрани рада у тим локалима имају се извршити сопственику зграде и закупцу.

VIII. Грађевинско одељење Општине београдске израдиће у споразуму са хлеббарско-пекарским Удружењем а по налогу Суда, скицу-план типа пекарница, са потребним нуспросторијама а по коме се у будуће имају подизати пекарнице. Теснице имају бити готове за наступајућу грађевну сезону.

IX. Да се у току од 2 месеца изврши генерални преглед и попис свих хлебарница у атару Општине београдске. У ту сврху образоваће се једна комисија од 5 чланова састављена од по 3 претставника: Општинског Суда, Одбора, Грађевинског Одељења, Санитетског Одељења и Хлеббарско-пекарског удружења. Комисија ће записнички констатовати стање у коме се исте налазе.

X. Код пекарница које не одговарају хигијенским потребама, а које се извесним преправкама могу довести у употребљиво стање, комисија ће сопственику зграде оставити рок од 6 месеци да те преправке изврши. За пекарнице код којих се ни доградњом ни преправком не може постићи употребљивост, Суд општински забрањује даљи рад у року, најдуже, од шест месеци.*)

Овако еклатантно признавање самих хлебара о постојању хлебарница неупотребљивог стања, било је инспирисано нарочитим њиховим побудама и неким специјалним интересима некојих хлебара.

Прво, сви су се они тада бранили од захтева општинског Суда да се смање тадашње цене хлеба. Као одговор на то хлебари су тражили за евентуално обарање цена да буду рекомпезирани укидањем хлебних продавница неких конкурентских парних пекара у Београду.

Друго, неки између хлебара, са нешто бољим и хигијеничнијим хлебарницама, имали су интереса да се оне најгоре хлебарнице њихових конкурената затворе и онемогуће за даљи рад.

Ови овако заинтересовани хлебари имали су тога момента највише утицаја на израду оне меморандумске декларације, те је тако моментално дошла до изражаја истина о потреби забрањивања нездравих хлебарница.

Не добивши тада тражену рекомпезацију, хлебари су отворено повукли и своју декла-

* Куран је наш.

рацију о хигијенизању хлебарница и тиме недвосмислено показали да су њихова схватања о хлебној хигијени врло релативна. Један доказ више, да је хигијенска контрола код хлебне производње утолико нужнија и, да је неопходно везати је за остварење једнога вишег техничког ступња производње: за индустријализацију и рационализацију...

Хигијенска производња и хигијенска продаја хлеба су од једнакога здравственог значаја за потрошаче. Нема никаквога логичког смисла допуштати да се хигијенски израђен хлеб продаје на нехигијенски начин: у прљавим локалимa, на прашњавим тезгама, са нездравим манипулантима и независним комадима у пак-хартују.

Исто тако бесмислено је инсистирати на хигијенизању саме продаје, а остављати да се производња и даље обавља у нехигијенским локалимa и са нехигијенским производним методама. Такву једнострану хигијенску меру могао би одобравати само онај који верује да је процес печења хлеба у стању да имунизира нехигијенски справљени хлеб. По нашем мишљењу таква релативност је недовољна чак и за саму утеху.

Код доскорашњих разних предлога и разговора о евентуалној индустријализацији наше хлебне производње у Београду, чуле су се у штампи примедбе по питању хигијенизања продаје. По једном мишљењу требало би једновремено са индустријализацијом организовати и саму продају хлеба. По томе мишљењу централизовану производњу мора да одговара широка мрежа продајних пунктова по целој вароши. Да би се избегла пак, скупа продајна режија, не треба инсталирати продавнице у дућанима са скупим киријама, а из хигијенских разлога морало би се избегавати јевтиније нездраве локале. Ту се пледира за стварање специјалних продавница, чија би једноставност обезбеђивала стопроцентно хигијенизање код продаје. У штампи смо рекли и ово:

Према пописним подацима познате прошлогодишње хлебне комисије у атару Општине београдске има 359 хлебарница. Ако уважимо да је просечна дневна кирија тих хлебарница само по 100 динара, онда ће то бити годишњи укупни износ

$$359 \times 100 \times 365 = 13.103.500 \text{ динара.}$$

Или, једно оптерећење за сваки произведени килограм хлеба по 0.48 динара! — пошто је дневна производња у ручним хлебарницама 74.000 килограма. Две-три парне пекаре излучујемо из овога израчунавања.

Са половином овог садашњег годишњег издатка на кирије могу се изградити 300 модерних и хигијенских бетонских уличних киоска за продају хлеба: $300 \times 20.000 = 6$ мил. динара. И то, све по једном грађевинском

плану, што би могло само да краси данашње и будуће улице Београда.

Кирије тих киоска биле би несразмерно јевтиније од кирија садашњих нехигијенских фурунџијских продавница, изграђених на скупом земљишту. Садашњи такви општински киосци за дуван плаћају минимално по 6 хиљада динара годишње кирије. Само мали број их је који су много јаче оптерећени. Са минималном киријом могу бити оптерећени и хлебни киосци: $300 \times 6000 = 1.800.000$ динара годишње. За 40 месеци би се такви киосци сасвим амортизовали. Таква кирија би седмоструко растеретила садашње киријско оптерећење хлеба; свела би га од 0.48 на 0.07 дин. по сваком килограму, плус трошкови поеноса из фабрике до продавница. Далих киријских оптерећења код хлеба не би било уопште, пошто би фабрика уживала концесију.

Хигијенски произведен хлеб не сме се препустити нехигијенском начину продаје, јер би се тако жртвовао један од најважнијих и најдрагоценијих хлебних интереса. Због тога се једновремено са успостављањем фабрикације хлеба мора практично решити и продајна хигијенска форма.

По другоме једном мишљењу требало би учинити продају хлеба апсолутно слободном и неограниченом за све оне радње које већ продају неке животне намирнице: бакалнице, деликатесне, млекаре и оне са сухомеснатом робом. У штампи је о томе речено и ово:

У колико је објективна основа да ће неко из продаје хлеба, уз своје друге изворе у радњи, и покрај мање, да кажемо, најмање зараде по килограму хлеба имати сигурну обезбеђену егзистенцију, у толико ће бити хигијенскије, јевтиније и социјално продуктивније — без бојазни за специјалне болести, а корисно и по биолошки напредак нашега живља. Ми видимо у великом броју артикала у једној бакалници, међу којима су скоро највећи по броју баш животне намирнице, јемство, да ће и власник радње као социјално јачи, хигијенскије радити, ако се само обезбеди примена санитетских законских прописа. Тако исто у њима видимо и гаранцију за сразмерно најјевтинију продају. Разуме се, мора се изићи у сусрет са тачним довозом, поузданом расподелом и растурањем хлеба. Са потребним бројем аутомобила и са извезбаним особљем може се то лако постићи. А кад су продаја хлеба, наплата и пријем нових налога или довоз, практично организовани, онда иде брзо, тачно, а за потрошача још и хигијенски. И свеже млеко је артикал брзе потрошње, па се ипак врши брзо и хигијенски растурање, на пр. у Берлину, на индустријској бази.

Са овим не кажемо ништа новог. Практични живот се развија баш у овом смеру у Београду, и ако се пекари луте. Нека је пе-

карска радионица прерађивач у првом реду брашна, а продавац детаљиста тек у десетом реду, па ће се боље посветити и струци својој. То нарочито важи за фабричну производњу, која је прегледнија, рачунски чистија, по калкулацији једноставнија, када се нема посла са подизањем киоска, продавница са тражењем концесија и са борбом око истих за места и т. д.

Ова два позната различита гледишта о економији и хигијени код продаје хлеба, заслужују да буду дискутована. Ово у толико пре, што обадва имају своје добре стране.

Прво мишљење је срачунато на једно апсолутно изолирање продаје од сваког другог обиталишта, и, циља на то да хлебне продавнице буду само зато створене. Финансиско-комерцијална страна овог предлога је реална и остварљива, а дистрибуциони део питања још целисходнији.

Други предлог је економски бољи, јер искључује потребу нових продајних инвестиција, док му је питање пуне хигијенске заштите прилично несавремено и неискључује могућности погрешака. Јер, ма да се у оба случаја претпоставља продавање *запакованог* хлеба, ипак овај други продајни предлог ризикује да буде у пракси компромитован. У бакалницама има толико различитих и миришљавих артикала, да то искључује беспрекорно хигијенско манипулисање једнога и истог персонела са њима и са хлебом. Узмимо само случајеве са петролејом, шпиритом, каменом содом, угљем, дрветом, поврћем, сапуном, зејтином и сличним. Даље, велико је питање и то: каквога су хигијенског стања ови локали? На периферији знамо да су у 90% сви ови локали, на које предлог рефлектира, довољно хигијенски: мали, влажни или мрачни, и, са послужним особљем, чији су појмови о личној хигијени још онескурнији но што су код неких данашњих хлебара. Шта зна о хигијени оно шегрче које је једини персонал наших малих перифериских бакалница!? Претпостављати је, међутим, да ће се баш ове раднице латити продаје хлеба, док ће свака развијенија бакалско-колонијална радња одбити да се занима хлебом продајом. Малим и тескобним радњама би добро дошао овај хлебни посао, али су код њих и најмање хигијенске гаранције за ову продају. То би тек била најгора комбинација!...

Млеканице би биле још гора комбинација, јер тамо на периферији, где се све оне зову популарним именом: Народне кујне, толики је саобраћај у њима, а персонал им је регрутован из истог оног елемента из којег и данашњи хлебари. Локали су по тим „млеканицама“ хигијенски далеко лошији од најлошије данашње продавнице, а правих млекара и сухомесарница имамо врло мало и само у центру града.

Због свега тога добило би се убрзо једно искуство, које би опет диктирало потребу једне продајне реформе са специјалном организацијом. Тако би опет били у незавидном положају, да понова истражујемо најважнија средства хлебне дистрибуције.

ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈА ПРОИЗВОДЊЕ

Сва мишљења о хлебној индустријализацији и о њеним практичним формама нису код нас довољно популарисана. То је заслуга наше штампе, која не показује за ово велико питање довољно интересовања. Штампач се није још ангажовала до једне мере која може да индицира једно решење о индустријализацији. Међутим, била је то једна њена дужност и једна њена јавна задаћа. Јер, уколико је једно комунално питање значајније по својој социјалној садржини, и, деликатније по својим последицама, у толико је и консултивна реч штампе више корисна. Наша добро позната акциона стерилност у питањима замашнијих техничко-економских иницијатива није јучерашњег датума. То би већ требало да даде један полстрек за нашу штампу да са више сопствене иницијативе помогне сваку већу комуналну задаћу.

С обзиром на ове недостатке остали су данашњи појмови о индустријализацији прилично неодређени и мутни. Једни мисле да је индустријализација технички релативна ствар, и да је довољно постављање неколиких парних пекара са по 5—10.000 кгр. дневне продукције, и даље препустити њима самима сваку другу хлебну иницијативу: цене, квалитет, начин продаје, начин сировинског снабдевања и т. д.

Други мисле да је могуће хигијенизирати хлебну производњу и на подлози садашњег ручног занатлиског рада, само да је зато нужно *поступно* реформисање прерађивачких и продајних локала. У томе случају било би потребно затворити само оне најгоре хлебнице, грађевински и хигијенски погравити оне боље, а у будуће допустити отварање нових хлебница само уз услове претходног хигијенско-грађевинског подешавања за таква предузећа.

Ово друго мишљење нашло је свој акценат и код званичних надлежних власти у Београду. Оно је добило и своју законску санкцију у *Наредби* управника града Београда: о уређењу пекарских радњи и продаји хлеба у Београду, издатој 1. марта о. године, у којој су обухваћена сва техничко-санитетска и хигијенска питања код ручне хлебне производње, и, предвиђено поступно прелажење на веће хигијенизирање у будућности.

По тој наредби грађевински део уређаја обавезан је за све хлебнице да се изврши у року од једне године дана, а прописи о хигијенском раду и продаји, о санитарној чи-

стоји и о радничким становима морају бити спроведени у времену од два месеца.

Треће мишљење о хлебној индустријализацији предвиђа једно максимално концесионирање једнога овећег машинског предузећа, које би имало ефективно један монополисан положај у производњи хлеба. Уживајући концесије које други хлебари немају, а производећи са капацитетом који непокрива сву потребу конзума, ово би предузеће било само један регулатор за *солидније* цене код хлеба, али неби ни само циљало за тим да те цене буду минималне.

Четврто мишљење инсистира на оснивању једнога обимног и оптималног предузећа, у коме би бар једном половином партиципирала Општина. То предузеће би морало имати потпуну организацију хлебне дистрибуције, житног снабдевања, сопствене мелаве и великог производног капацитета хлеба.

Ово максималистичко схватање о хлебној индустријализацији инсистира на следећим разлозима:

1) Индустријализација има да резултира не само потпуно хигијенизирање хлеба, него једновременно да рационализира економију хлебне производње у циљу великога појевтињавања продајних хлебних цена; 2) индустријализација треба да буде потпуна, *дефинитивна* и на најмодернијим основама, да се неби и даље деценијама морала борити са хлебним проблемима у Београду, чији начин развијања просто *условљава* скупоћу хлеба у свима системима хлебне производње којима недостају врлине рационализације.

Ово последње схватање полази увек од једне хипотезе, да је хлеб у великоме граду једна таква физиолошка потреба, на чијој неопходности могу увек — мање или више — учествовати да инсистирају мали и средњи произвођачи. Они ће као *веома* заинтересовани на скупоћи лако изнуђавати час већу час мању толеранцију на штету потрошача. То ће бити утолико вероватније, уколико један део градског становништва успева да увећа свој економски стандард, и, уколико други већи део тога становништва мање може да дође до некога утицаја на кретање цена уопште.

МЛИНАРСТВО И ЦЕНЕ

У целој свету и код свих народа постоји један фетиш о хлебу уопште. Њега имају високо цивилизовани народи и народи којих је се цивилизација тек дотакла. То је материјалистички објашњиво, јер нецивилизовани народи уопште тешко производе хлебне продукте, услед своје примитивне технике, а цивилизовани народи имају увек будну социјалну савест према хлебним нуждама своје пролетерске стихије. Негде је то допуњено специјалним приликама поднебља и атмосфере, а негде једностраном привредном упућеношћу читавих индустријализираних терито-

рија. У великим градовима, са милионитим становништвом хлебни се фетиш одржава и сталним тешкоћама снабдевања. Тај фетиш „о хлебу насушноме“ најмањи је ваљда тамо где су градови тек ушли у фазу развика. Због тога су хлебне прилике најгоре у таквим градовима, јер код њих још одсуствује она јавна друштвена савест која би требала да буде регулатор, а *ситна* приватна иницијатива искоришћује и злоупотребљује све могућности богаћења и експлоатисања потрошача.

Друштвена подела рада је и у граду од само 50.000 становника већ таква, да онемогућује домаћу кућну производњу хлеба. Због тога је цео хлебни консум у апсолутној зависности од система градске хлебне производње. Та зависност је разуме се оличена у *какви* и у *ценама* хлеба.

Млинали нису ништа мањи искоришћивачи ове потрошачке зависности од градских хлебара. Они се код тога апсолутно координирају и узајамно присно допуњују. Да би фаталност била већа интереси млинара и хлебара увек су ван колизије: скупо брашно оправдава скупоћу хлеба и обрнуто: скупоћа хлеба разлаже висину цена код брашна. Још никада нису наши хлебари јавно напали за скупоћу наше млинару, а увек су своју скупоћу хлеба правдали постојећим ценама брашна. Млинали опет, врло се тешко дају изазвати да процеде бар коју реч о високим хлебним ценама. Ова солидарност је у томе, што су млинарске цене ма колико биле високе увек корисне за хлебаре, јер они у замешеном брашну *продају 30% воде*, због чега уз скупо брашно продају скупље своју воду, а уз јефтиније брашно иде јефтиније и вода. Ако је хлеб 10 динара, онда је његов водени део 3 динара, а ако је хлеб 3 динара, онда је водени део раван 1 динару. У тој разлици водене цене лежи тајна вечите хлебарева сагласности са високим млинарским ценама. Млинарство мудро искоришћује ово хлебарско агентирање за више брашнене цене а пред потрошачима оставља хлебарима цео одијум одговорности.

Такви етички односи владаће међу млинарима и хлебарима све донде, докле буде овај систем ситне ручне производње уживао једну неформулисану концесију: право да се служи скалом покретних цена, према кретању цена код хлебних сировина. Ту блажену хармонију интереса, коју ћемо узалуд тражити код ма којих других лифераната и прерађивача, плаћају скупо сви хлебни потрошачи.

Што се пак млинали не буне против хлебаревог удела у скупоћи хлеба, може се објаснити чињеницом, што скупоћа не може *много* да утиче на потрошњу хлеба, јер је хлеб неопходна животна потреба: он се троши *релативно* више у колико му је цена ве-

Цене, проценти и коефицијенти за пшеницу, брашно и хлеб; све по 100 кгр.(¹).

У годинама	Које врсте	Просечне цене у Динарима			Просечне цене у процентима			Скупље у Динарима		Коефицијенти у процентима		Према подацима Друштва за унапређивање спољне трговине
		код пшенице	код брашна	код хлеба	за пшеницу	за брашно	за хлеб	брашно од пшенице	хлеб од брашна	код хлеба	код пшенице	
У 1928 години .	Бели хлеб	295.—	419.—	530.—	100%	141.85	179.26	123.—	110.—	55.78	45.22	у 1. полугођу
У 1929 години .		217.—	320.—	445.—	100%	147.55	204.75	103.—	124.—	48.76	51.24	
У 1930 години .		201.—	334.—	413.—	100%	166.47	205.26	133.—	78.—	48.67	51.33	
У 1928 година .	Црни хлеб	295.—	337.—	440.—	100%	114.37	148.50	42.—	102.—	33.41	66.59	у 1. полугођу
У 1929 година .		217.—	251.—	366.—	100%	115.85	168.40	34.—	114.—	40.71	59.28	
У 1930 година .		201.—	179.—	336.—	100%	88.99	166.99	22.—*	134.—	40.18	59.82	

(¹) хлебца је био још скупљи, с обзиром на 30% водену тежину...

* јетиније од пшенице.

ћа, јер му се жртвује месо, млеко, путер, маст и остали мање неопходни артикли прехране. Хлеба мора да буде и то одлично знају и млинари и хлебари. То по који пут незна само успавана друштвена савест, па пушта нека све иде како иде...

Наши млинари су увек скупљи, а евентуални посредници између њих и хлебара су још скупљи. Сваки јавни приговор о брашну и његовој неоправданој скупоћи правдају они — мада се врло ретко одазивају на приговоре јавности уопште, већ мудро философски ћуте — технолошким особинама брашна и пословном компликованости млина. По њима је сложеност калкулација и стандардизација брашнених врста таква тешкоћа, да јој се могу приближити само строго посвећени. Култ о хлебу насушном изгледа да је добио своју интернацију у нашим млиновима...

Овако строго постављање искључиве млинарске компетенције у питањима цена брашна веома је карактеристично кад се зна, да је млинарска мељава много скупља од воденичке мељаве. Све, а нарочито ово последње треба да буде главни разлог за индустријализацију хлеба и за мељаву у сопственој режији: за стварање вертикалне хлебне индустрије уопште...

Сопствена мељава требала би да буде тако звана *јединачна* мељава, од чијега би се брашна правио једноставан хигијенски и хранљив хлеб, са евентуалним малим примесама кромпира. Употреба оваквих примеса осигурава дугу мекоћу хлеба, које уопште нема код хлеба направљеног од брашна типизираних мељаве. Хлеб од оваквог јединачног брашна далеко је укуснији и хранљивији, он је и хигијеничнији, јер уштеђује витаминску садржину која дефинитивно пропада код типизираних мељаве. Већ данас се лансира у свету потреба мељавинске преоријентације, која ће чувати ону квалитативну супстанцу у хлебу. Од овако нормалног хлеба могле би нас одвраћати само неке великоварошке предрасуде, којих додуше нема у оним највећим градовима иностранства: јер

хлеб је хлеб и не треба уображавати да он може бити мелшпајз. Кома је стало до луксузног пецива: кифле, переца и милихброта, ено му луксузних пекара, а хлеб треба да има само ова три добра својства, и једнака за свакога ко га једе: 1) да је хигијенски и укусан; 2) да је хранљив; 3) да је јевтин. Све друго је само заблуда примитивистичког укуса скоро поварошених сељака...

Наша досадашња хлебна политика пружа велике могућности млинарима да према потреби смањују цене луксузном брашну на штету хлебног брашна. Код њих је калкулација таква, да што лошије брашно тим му је *сразмерно* већа цена и обрнуто. Извозни део брашна такође се рекомпезира повећаним ценама контингента намењеног домаћем конзуму. Наши млинови оптерећују цене брашна и својим веома *ограниченим* искориставањем производног капацитета. Од неких 700 парних и моторних млинова, са око 6,000.000 килограма дневног капацитета, има их и таквих који раде само са $\frac{1}{3}$ своје продукционе способности и *дезинтересују* се извозом брашна. Наш извоз брашна опао је за последње четири године од 100 на 52%, док је тај извоз у Италији и Немачкој — које увозе жито за сопствену исхрану — порастао за 346%, а код Немачке он је за 58% већи од нашега извоза. То су реалне чињенице које неправедно утичу на цене наших хлебних брашнених врста, јер непродуктивно лежање млинских инсталација неко мора ипак да плати, а тај млинарски трибут је тако већи и тежи од онога који би се стварао у једној извозној конјектури са пуним искориставањем производног капацитета.

Колико је наше млинарство нерационално може се видети и из следећег написа који је изашао у београдском „Трговинском Гласнику од 15. марта о. г.

ОСНИВАЊЕ ЗЕМАЉСКОГ
САВЕЗА МЛИНОВА

На скупштини Савеза млинара, одржаној недавно у Новом Саду, основан је Општи Савез млинара у

Краљевини Југославији. Том приликом представник Преговарачко-индустријске Коморе у Новом Саду одржао је реферат о положају млинарске индустрије код нас и на страни.

Референт је истакао потребу подвозних повластица за млинеке пошљаке у наше пасивне крајеве; потребу да се ради на снажењу нашег унутрашњег тржишта, да би се оно оспособило за већу потрошњу белог брашна, и, забрањивања даљег подизања нових млинова за време од неколико година.

Други од ова три захтева је на своме месту: њега би само требало проширити на све врсте пшеничног брашна.

Јавности, истина, недостају сазнања о конкретним средствима са којима се мисли постизати снажење нашег унутрашњег тржишта, али је позната чињеница, да на нашим локалним пијацама владају врло неједнаке цене млинарским производима. Само то било би довољно да се на таквим пијацама спроведе стална млинарска интервенција. Без тога је немогуће замислити стварије снажење нашег унутрашњег тржишта тј. потрошње.

У Ужицу су, на пример, важиле ове цене у времену од 20 новембра прош. год. до 17 фебруара ове године: за пшеницу 160, а за кукуруз 125 динара. Цене брашна биле су: пшеничном 183, кукурузном 136 динара. Значи, да је пшенично брашно имало већу цену од пшенице за 23, а кукурузно од кукуруза за 11 динара.

У Скопљу је та релација била 16 децембра пр. год., оваква: за пшеницу 225, а за кукуруз 145 динара. Цене брашно: пшеничном 275, кукурузном 170 динара. Или: пшенично је брашно имало већу цену од пшенице за 50, а кукурузно од кукуруза за 25 динара.

У овим, ипак, нешто сто процентним разликама између Ужичког и Скопског поскупљивања мељаве, открива се конкретна и фактичка потреба интервенције млинова из наших житних области.

Интервенција других млинова на тим пијацама имала би стварног успеха: Скопљанско, неколико пута многобројније становништво, трошило би више хлеба, а ужичко мање проје. У Ужицу је за прва три месеца измерено на пијачној вази пшеничног 4.564 а кукурузног 20.129 килограма брашна.

У Нишу је пшенично брашно продавано — 8 новембра пр. год. и 7 фебруара о. год. — по 3.87 динара кгр., а кукурузно по 1.75 дин. кгр., просечно. Пшеница, међутим, по 133, а кукуруз по 80 динара сто килограма. Брашно је било скупље од пшенице 254, а пројино од кукуруза 95 динара.

Ниш има 38 хиљада становника; 1050 трговачких и занатских радњи и знатну индустрију. Ужице има 10 хиљада становника; 330 занатских и трговачких радњи са мало индустрије.

Виши животни стандард нишког становништва искоришћује локална млинска пијаца, док она у Ужицу буквално редуцира тај стандард код тамошњега становништва.

У Призрену је потирано фабрично пшенично брашно — у јануару о. г. — 0 г., 2 и 3 просечно по 264 динара сто кгр.

Воље од тога брашно 0 г. г. и По. 2 било је на београдској берзи 13 јануара о. г. просечно по 240 динара. Док се у Београду потицала врста 0 г. 250, до-

гле је у Призрену била 280 динара. Зато је тамо и цена хлеба била: од домаћег брашна 2.74, а од такозваног фабричког брашна 3.21 дин. просечно. Или, 17 од сто скупље.

Очигледно је, да би наши велики и продуктивнији млинови имали где да интервенишу за санирање цена и за оснажење потрошње. Таква је интервенција неопходна и она би била свесрдно поздрављена. Бојати се, међутим, од једне нежељене интервенције, која би само лисистирала на тарифским повластицама за тзв. лукузана бела брашна, која су најрентабилнија у мељави, али и скучена у броју потрошача.

Ни до данас се ова интервенција млинова није осетила на нашим унутрашњим, земаљским пијацама, где би њихов утицај био од конструктивног значаја. Тај задатак није мали и безначајан, јер би имао за последицу повећавање потрошње житног брашна и побољшавање хлебне исхране становништва дотичних градова: самун би чешће или стално замењивао проју на трпези тога света. Генерално узевши, нивелирање цена код елементарних животних намирница има и свој виши значај: ово утиче на изједначавање животног стандарда и изједначење трошкова око производње код добара намењених размени. То опет значи опште економско подражавање и оживљавање најважнијих људских функција у друштву уопште.

ЦЕНЕ ХЛЕБА У ОПШТЕ

Хитрина са којом су наши београдски хлебари били приступили последњем поскупљивању хлеба, није ваљда никога изненадила. Она је била у природи једне традиције и већ освештане тактике: искористити на квадрат сваку промену брашнених цена, а никад не помицати хлебне цене на ниже према паду тих истих цена. Ово друго морало је увек да сачека туђу иницијативу и интервенцију код наших хлебара... Евентуално појевтињавање брашна није никада било од значаја за увиђајност хлебара нити је било некакав императив за појевтињавање хлеба. Ово код нас наступа тек накнадно када се ангажује општински Суд, или у овоме случају законска уредба о цени хлеба која је сада са правом донета.

Није без интереса да се овде укратко маркира историјат последњих хлебних натежања између новинарске кампање за јевтиније хлебне цене и општинске интервенције код београдских хлебара.

У октобру 1929 год. лансирала је штампа, на иницијативу „Београдских општ. Новина“, у Београду оправдану потребу обарања хлебних цена. У новембру исте године осетила се интервенција Суда општине београдске у истој циљу. У децембру су хлебари формулисали своје јавне захтеве о евентуалноме пристајању на смањење тих цена, а потом су убрзо констатовали „немогућност“ таквог компромиса са Судом. У фебруару 1930 год. су хлебари покушали ново

поскупљавање хлеба, позивајући се на једно трошаринско повећавање код увоза брашна. После касирања трошаринских измена, остало је једно нерегулисано стање на београдској хлебној пијаци. У јуну исте године предузео је Суд О. Г. Б. анкетирање у хлебарницама и комисијски констатовао жалосно хигијенско стање за 98% хлебарница и продавница. У новембру исте године донета је споразумно одлука, између Суда О. Г. Б. и Хлеббарског Удружења, о ценама хлеба. У марту 1931 год. издата је Наредба г. Управника града Београда о санитарним и другим условима за рад у хлебарницама. У јулу месецу општина је интервенисала за затварање неких најнездравијих хлебарница, а у августу су хлебари протествовали против *ненадлежности* Општине у тим стварима. Међутим, важно је упозорити овде на стилизацију хлеббарског меморандума из 1929 год. где је признавана *апсолутна компетенција* Општине за затварање нехигијенских хлебарница. Исто тако и на стилизацију хлеббарске одлуке од маја месеца 1930 год., која се односи на започињање генералног анкетирања хлебарница.

У септембру ове год. покушали су хлебари да повећају цене хлеба по један динар по сваком килограму. Они су то „мотивисали“ законским поскупљивањем брашна. Ма да је брашно поскупљало просечно за 54 динара код 100 килограма, хлебари су спровели своје хлебно поскупљавање на 135—140 динара, за 135—140 килограма хлеба колико добијају из 100 кгр. брашна. Интервенцијом Владине генералне Наредбе о ценама хлеба, ово је произвољно поскупљивање хлеба сузбијено на половину ефекта од оног покушаја хлеббарског.

*

Хлебне цене у нашим градовима биле су увек неједнаке и врло различите, због чега је увек постојала потреба за њиховим изједначавањем. Сада кад је уведен закон о житном монопољу код извоза и унутрашње потрошње, јављају се и поводне могућности за једно *реално* изједначење цена хлеба. Колико је то било нужно показаће нам и следећи примери.

РАЗЛИЧИТЕ ЦЕНЕ КОД ХЛЕБА:

	Датум	Бели хлеб	Полу-бели	Црни хлеб	%
1. Сарајево	6-X-1930. г.	4.—	3.50	3.—	100
2. Загреб	20-X-1930. г.	4.50	—	3.50	114
3. Београд	1-XII-1930. г.	3.50	3.—	2.50	85
4. Земун	поч. XI-1930. г.	3.50	3.—	2.50	85
5. Сомбор	децем. 1930. г.	3.—	—	2.50	78
6. Брод и/С	13-XII-1930. г.	3.—	2.75	2.25	76
7. Смедерско	22-XI-1930. г.	3.—	2.50	2.—	71
8. Винковци	Крај. X-1930. г.	2.50	—	2.—	64
9. Нови Сад	20-I-1931. г.	3.50	3.—	2.50	85
10. Доњи Михољци	20-XII-1930. г.	3.—	—	—	75

Будуће евентуално поскупљавање жита и брашна имаће за последицу ново поскупљивање хлеба. То се може до идуће жетве поновити још који пут, и, више је но сигурно да ће се то померање аутоматски преносити и на цене хлеба. У свима таквим случајевима биће нужна једна стриктна калкулација законског максимирања хлебних цена; контрола *квалитета* и хлебне тежине. Продужна контрола о томе како се извршује наредба и дали се меси уопште црни хлеб, такође је значајна и неопходна...

Код будућих хлебних калкулација треба да дође до пунога изражаја једног свестраног ревидирања хлебних цена које су важиле до септембра о. г., јер оне нису биле нормалне цене, а узете су као номиналне приликом последњег поскупљивања од 0.50 дин. по килограму. Будући проценти евентуалних поскупљавања треба да корегирају ову септембарску калкулацију.

Највеће оправдање за већ лансирану потребу хлебне индустријализације видимо у садашњој ситуацији неизбежног поскупљавања хлеба. То поскупљавање у Београду може да се избегне само путем преузимања хлебне индустријализације, која би својом економичнијом производњом могла давати хлеб, и после евентуалних нових поскупљивања жита и брашна, *јевтиније* него што је био до септембра месеца. Да су ове могућности реалне види се из следећег примера:

„Политика“ од 25 августа о. г. донела је овај чланчић:

„... ДВА ДИНАРА ХЛЕБ

— „Симић и Ђурчија“ обарају цене белом и полубелом хлебу —

Фабрика хлеба „Симић и Ђурчија“ одлучила је да од данас снизи цене хлеба, и то белом од три и по динара на три и полубелом од три динара на два динара.

Снижавању цена фабрика је приступила због пада цена брашну, а с предрачуном да ће повећањем обрта моћи да надокнади заруду. Јер фабрика која има капацитет за двадесет хиљада израђује свега шест до седам хиљада килограма хлеба.

Главни разлог што још раније није спустила цене хлеба, мада је пшеница и у прошлој години била јевтина, лежи у раскидању уговора с Београдском општином, о закупу продавница, које је фабрика била подигла на разним деловима града, обавезујући се да даје 10 од сто јевтиније хлеб него што је берзанска цена брашну.

Тај уговор према изјави г. Симића Општина није хтела да продужи наводећи као разлог што се тиме фабрици омогућава конкуренција према осталим пекарима.

За време од годину и по дана фабрика је успела да нађе просторије и пошто је извршила организацију продаје хлеба, решила је да обори цене хлеба.

Занимљиво је да и поред обарања цене хлеба од три динара на два динара по килограму, фабрика рачуна на зараду од двадесет од сто”.

Да ова декларација фирме Симић и Турчија није производ тренутног неког расположења или само празног рекламерства, и да је њена калкулација заснована на реалности потврдиће нам сличност једне друге раније декларације Директора Млинарске Задруге у Београду г. Момчила Миланковића:

Директор Млинарске Задруге г. Момчило Миланковић изјавио је нашем сараднику: да ће се Млинарска Задруга, ако јој њени услови буду испуњени уопштити у солидну конкуренцију и дати такав хлеб да неће бити само израђен хигијенски него ће и по свом квалитету бити прворазредан.

— Нама је циљ — изјавио је г. Миланковић — да пласирамо брашно без зараде на хлеб.

Али сам посао г. Миланковић сматра за веома опасан — ризичан.

— Ми се морамо борити — каже г. Миланковић — са заблудама које владају код наших домаћина: да је хлеб са ћернича укусији од хлеба испеченог на механичким решеткама.

Зато морамо задржати печење т. з. убацивањем хлеба у пећ, а не вађењем, који је модернији и који је увела и војска. Затим морамо се борити и противу неекономичности нашег грађанства. Јер нашем Београђанину је скоро свеједно, да ли плаћа хлеб пола динара више, а често ни од динара не прави питање. Зато за сада — како не могу да кажем нешто дефинитивно, јер нам није познато шта ће Општина тражити — ми мислимо да почнемо са израдом 30.000 кг. хлеба. Али ће то бити хлеб: килограм — прави килограм, ни за драм мање.

На питање нашег сарадника колико би хлеб коштао, рачунајући данашње цене хлеба, г. Миланковић је изјавио:

— Од најфинијег белог брашна, најбоље цијансе коштао би 2.50 динара. Јер се то брашно продаје 2.35 динара. Хлеб не сме више од тога да кошта, нарочито кад се узме да се од 100 кг. брашна добија 135 кг. хлеба. Али вам напомињем да је у питању најбоље брашно.

Што се тиче подизања пекаре она би по речима директора Млинарске задруге била кроз три месеца способна за рад. Фабрика би била изграђена за потпуни капацитет од 50.000 кг. хлеба дневно, а дано-

вним радом могла би да избаци и 100.000 кг. хлеба или у случају потребе да се прошири.

Нажалост, наш хлебни конзум је осуђен само да у илузији види јевтин хлеб: да чује само толико колико би он могао да буде јевтинији. Интересе конзума могао би да спасе само један закон о хлебу, који би тачно и најдетаљније прецизирао из каквога се брашна хлеб мора справљати. После тога би се лако вршило нормирање хлебних цена, јер би се знао најважнији део продукционих трошкова. Исти закон би требао да врши фаворизирање крупне задружне и фабричне производње хлеба и млевења.

За извршење и правилну примену овог закона требало би установити нарочито тело које би вршило калкулацију свих пшенично-брашнених и хлебних цена; израђивало и објављивало индекс и давало обавезне индикације органима комуналних власти за спровођење контроле над хигијеном и производњом хлеба и брашна. Друго. Општина, у првом реду престоничка и оне у већим градовима, треба да утичу свима могућим средствима на оснивању хлебних задруга за заједничку набавку брашна, и за сваку практичну концентрацију производње хлеба. Треће. Где год има стварних могућности требало би без оклевања подићи општински млин, магацин за жито и модерну хлебну фабрику, која би набавком сировина и концентрацијом укупне хлебне производње извршила једну рационализацију са одговарајућим обарањем цена код хлеба.

Нека би ова средства допринела повећавање дневне хлебно-брашнене потрошње само по педесет грама од сваког варошког становника у Југославији — рачунајући само са 3 милиона потрошача — па би то увећавало годишњу потрошњу нашег жита више од пола милиона метричких центи. Индустријализација код хлебне производње једанпут мора бити извршена; тим боље за све нас ако се отпочне још одмах.

Више него икада потребна нам је сада организација и рационализација код хлебне производње; то тражи и намеће нова композиција економских закона и принципа.

Dr. Марија Илић-Агапов,
референт за Библиотеку и Музеј О. Г. Б.

О грбу града Београда

У циљу да се задовољи давно осећаној потреби, која је и досад била појединачно претресана и изношена од стране појединих лица: археолога, историчара, урбаниста — нарочито заинтересованих у свему ономе што се односи на Београд —, Господин Претседник Општине града Београда, универзитетски професор инж. Милан Нешић својим актом од 8. марта 1931. год. покренуо је поновно у живот питање грба града Београда наложивши тим актом референту Библиотеке и Музеја О. Г. Б. Д-р Марији Илић-Агаповој, да предузме све што је потребно, да се распише конкурс за грб града Београда.

Нарочита је била жеља Господина Претседника, да у симболици новог грба престонице по могућству дођу до израза: *страдање, као и успешна улога, коју је Београд одиграо у стварању наше државе.*

Потешкоће, али у исто време и нарочиту интересантност придавала је питању грба града Београда чињеница, да је Београд већ много раније у својој бурној прошлости имао свој грб, и да је изглед тог грба био подвргнут сталним променама као и сама припадност Београда.

Да се дође до правилног решења новог грба града Београда, требало је нарочито проучити историјску прошлост ранијих београдских грбова, а евентуално и пронаћи њихове слике или барем доћи до њихових тачних описа. — Колика је анархија владала на том пољу, најбоље показују разни страни лексикони и енциклопедије, који су — и ако су рађени на строго научној основи, — доносили сад једну, а сад другу симболичну слику као аутентични грб града Београда!...

Ова околност намећала је у сваком случају потребу сарадње не само наших: уметника, стручњака-хералдичара, естетских критичара, већ у исто време и то у првом реду наших историчара.

Полазећи од овог схватања, поверено је питање грба града Београда професору нашег Универзитета Д-р Станоју Станојевићу.

Засижући у прошлост Београда, професор Д-р Станоје Станојевић зауставио је одмах

своју пажњу на историјском периоду у коме Београд под сином цара Лазара, Деспотом Стеваном Лазаревићем, 1408. год., (на прелазу из средњег у нови век), први пут постаје престоница српске државе.

У вези овога, а у споразуму с Д-р Станојем Станојевићем закључено је, да се у ширем кругу одржи седница и чују свестрана мишљења о новом грбу града Београда. Тако је прва седница о грбу града Београда одржана већ 31. марта 1931. године.

На овој првој седници од позваних лица присуствовали су: госпођа Бета Вукановић, Урош Предић, Драги Стојановић, Илија Шобајић, Живојин Лукић, професор универзитета Богдан Поповић, државни саветник Живан Живановић, генерал у пензији Милан Николајевић.

Од стране Суда Општине града Београда седници је присуствовао први потпретседник Д-р Милослав Стојадиновић, док Д-р Станоје Станојевић, спречен болешћу, уопште није могао присуствовати. Ова, као и остале седнице одржана је у историјском семинару нашег филоз. факул. Као и све касније, и ова је прва седница била особито занимљива. Задатак је био схваћен с много озбиљности и много воље, да се уложи што већи труд и што већа опрезност у решавању новог грба.

На седници упознати су чланови у првом реду са садржајем акта Господина Претседника, са чланком Господина Пиретседника Д-р Милослава Стојадиновића, који је о старим грбовима града Београда објављен у специјалном издању његовог листа „Савремене Општине“: „Београд у прошлости и садашњости“ (Београд, 1927) и студијом г. Стратимировића објављеном у „Старинару“, органу Српског Археолошког Друштва (књ. 1—4, год. 1895) под називом „Нешто о Београду и његовом грбу“, а исто су тако том приликом члановима показане слике двају старих београдских грбова и једна скица грба, коју је по предлозима Стратимировића израдио академски сликар г. Балаж (Свети Сава у златној одори на златном амбону).

На основу овог материјала развила се живахна дебата о новом грбу Београда у ко-

јој су присутни подједнако учествовали заступајући свако своје мишљење, у којим су се често веома разилазили. Било је питања, која су се као црвена нит провлачила кроз све седнице Ширег Одбора и која су претресана и на седницама Ужег Одбора. Међу та питања спадају питања: да ли и у колико се, што се тиче елемената новог грба, треба освр-

Грб (печат) града Београда из доба
Евгенија Савојског

ћати на старе београдске грбове; да ли у нови престонички грб треба унети државни грб; што мора бити у првом реду изражено у грбу: да ли целокупна историја Београда, или можда тек поједини периоди, нарочито савремени период почињући од ослобођења 1806. године?!

Госпођа Бета Вукановић, и г. Богдан Поповић — истицали су од самог почетка принцип једноставности грба; академски вајар Лукић настојао је на утврђењу елемената грба, како би се одмах покушало с пластичким извођењем; г. Чарапић на хералдичким законима по којим се сваки елемент мора приказати на извесни начин; г. Живан Живановић и генерал Николајевић истицали су историзам нове периоде. Та велика новија прошлост Београда, у којој је Живан Живановић проживео своју младост као гимназијалац старе Теразијске полутимназије, стварала је код овог старог политичара и историка увек све нове и нове идеје. Доиста је тешко било замислити, како би све то могло наћи места на уском пољу грба! Нарочито је г. Живановић настојао, да на грбу буде наведен цео низ значајних година.

Ова прва седница није донела никаквих одређених закључака, јер су сви чланови желели, да се најпре чује мишљење г. проф. Д-р Станоја Станојевића, као једног од главних чланова овог Одбора. На предлог г. потпретседника Д-р М. Стојадиновића одлучено је, да се на следећу седницу позову и ова лица: професор Алекса Ивић, Бранко Поповић, Владимир Ђоровић, Никола Вулић, Чарапић.

Друга седница Стручног Одбора одржана је 6. априла 1931. године.

На овој седници присуствовала су од позваних чланова следећа лица: академски сликар Илија Шобајић, Живан Живановић, Милан Николајевић, Драг. Стојановић, Бета Вукановић, Урош Предић, Живојин Лукић, Богдан Поповић, Чарапић.

Од чланова Суда Општине града Београда присуствовао је господин потпретседник Д-р Милослав Стојадиновић; председавајући Д-р Станоје Станојевић, спречен болешћу, није ни овај пут присуствовао, већ је једино послао свој писмени предлог са својим мишљењем о новом грбу и задатцима стручног Одбора.

Рад друге седнице Стручног Одбора био је нарочито богат интересантним сугестијама, које су Одбору биле упућене поменутим актом професора Д-р Станоја Станојевића, писмима професора Алексе Ивића и садржајним актом Господина Претседника инж. Милана Нешића од 6. априла тек. године О. Бр. 8310, у коме Господин Претседник, захваљујући Одбору на свесрдном заузимању и особитој љубави са којом је приступио решавању врло интересантног али врло деликатног питања грба наше престонице, ставља до знања Одбору садржај члана 111 пројекта Закона о Општинама из 1914. године, који гласи:

„Београдска Општина има свој грб.

Он се састоји из два поља: доњи из две петине и горњи три петине висине целог грба.

Доњи део завршује се у шиљак. У доњем су пољу зидине римског кастела Сингидунума, а на подножју његовом, на реци, римска лађа (Трирем), са римским једрима.

У горњем су пољу Небојша Кула, у Доњем Граду, облика какав је имала у средњем веку са двоглавим белим орлом без круне од кога полазе светли зраци на све стране”.

Из садржаја овог чланка јасно се види, да је законодавцу већ 1914. године лежало на

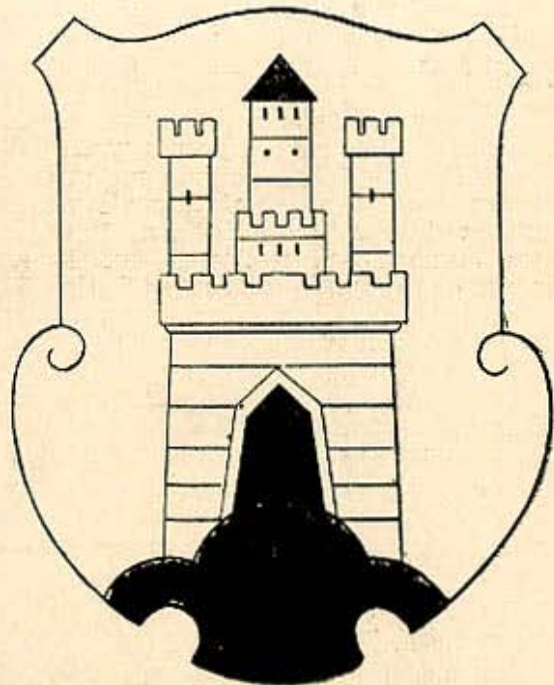
Апокрифни грб града Београда из 18 века

срцу питање грба града Београда, а то је подједно и доказ, да би Београд још тад добио свој нови грб независно од свих старих грбова, да касније нису поново надошли догађаји који су га бацили у вртлог светског рата и запретили му још једанпут туђинским господством...

У свом писменом предлогу од 6. априла 1931. упућеном члановима Стручног Одбора, Д-р Станоје Станојевић утврђује у првом реду потребу, да *Одбор установи елементе грба*.

Целећи елементе у три врсте, Д-р Станоје Станојевић истиче, да би се у грб Београда могла унети:

а) *Слика града и вароши и то — Келтско-римско утврђење; изглед Београда из 1403.*

Грб града Београда према Брокхаузену о коме је писао Др. Бакотић („Београд у прошлости и садашњости“, изд. 1927. стр. 70.)

по опису Константина филозофа; слика Београда из почетка 19. века;

б) *Неки догађаји из историје Београда и то — проглас Београда престоницом 1403. год.; освојење Београда 1806. год.; проглас ослобођења и уједињења 1918. год.;*

в) *Симболичне слике и фигуре и то: географски значај Београда на саставу двеју река као кључа за продирање на Балкан и са Балкана у средњу Европу; Београд као симбол борбе за слободу; Београд као духовно средиште целог нашег народа.*

Комбинирајући ове елементе, Д-р Станоје Станојевић износи како би у том случају могао изгледати грб Београда и вели:

„На грбу би, ако се подели на две половине хоризонталне, у горњој половини лево могао бити претстављен Београд Деспота Стевана Лазаревића, а десно освојење Београда 1806. У доњој половини могао би бити претстављен данашњи Београд. У врху грба могао би бити постављен борац за слободу или данашњи државни грб“.

Д-р Станојевић нарочито је нагласио у свом предлогу, да се не треба сувише везати

за старину и да безусловно треба унети елементе садашњице, а нарочито наш државни грб.

Уз свој предлог упутио је Д-р Станојевић Стручном Одбору и једно писмо проф. А. Ивића, које је он, као историчар и истраживалац, радећи већ пре 20 година по бечким архивама, у којим се налази неизмерно много материјала, који се односи на нашу историју — а нарочито историју Београда — прегледао и бечки ратни архив и ту наишао на акта о седницама Аустријског Ратног Већа из времена аустријске окупације у Београду од 1717—1739, на којим су чланови између осталог расправљали и о новом грбу града Београда.

Изnoseћи укратко садржај својих бележака, Д-р Ивић спомиње успут, да би било од великог значаја, да Београдска Општина да овом приликом у Бечу преписати сва акта по том предмету а исто тако и префотографисати старе грбове. У исто време, а у вези с позивом на седнице Стручног Одбора, г. Ивић је референту Д-р Марији Илић-Агаповој упутио из Суботице два писма. У првом писму Д-р Ивић — позивајући се на садржај писма упућеног Д-р Станоју Станојевићу, истиче поновно потребу, да се у Бечу прикупи сав историјски материјал о старом грбу града Београда и да се подједно предузму кораци за прикупљање друге историјске грађе, која је од важности за Београд.

Интересантно је запазити, да Д-р Ивић у овом писму наглашава истоветност свог гледишта са гледиштем Д-р Станоја Станојевића, да у нови грб морају бити унета обележја садашњице и то понајпре у вези с освојењем Београда 1806. године.

У другом свом писму Д-р Ивић предлаже, да се за грб Београда узме Небојша Кула, како је изгледала у 17. веку — наводећи, да се слика Небојше из тог периода налази у Бечком Ратном Архиву.

Предлог Д-р Станојевића, као и садржај писама г. Ивића, наишли су на велико интересовање свих присутних чланова, који су се сложили у мишљењу, да Београд мора што пре добити свој грб и то грб, који ће нарочито симболизирати прошлост српског Београда и његову велику борбу и напор за уједињење наше отаџбине.

За време ове дискусије поч. Живан Живановић истакао је, да је Београд, и кад је био под туђинском управом, у истину припадао српском народу, јер се налазио на српском територију, био окружен са свих страна нашим народом и већ и самим тим гравитирао према нама, наглашујући подједно, да ово не сме бити заборављено ни при доношењу новог београдског грба, који се према томе не сме зауставити на 19. веку, већ мора посегнути и у његову далеку прошлост, да тако дођу до израза: старина и отпорност овог града, који је у истину увек био наш и коме је било

суђено да постане престоница нашег уједињеног народа.

Поч. Живан Живановић изразио је нарочиту жељу, да на новом грбу Београда нађу места бар најзнаменитије године из његове историје.

Да се донекле прикаже дух, који је владао на овим седницама, и види богатство материјала, који су износили у својим говорима и примедбама присутни чланови, занимљиво је споменути, да је поч. Живан Живановић и овом згодом, као и на првој седници, присутним члановима из својих личних успомена изнео цело мноштво драгоцених појединости, које су оживљавале Београд под крај прве половине и почетак друге половине 19. века.

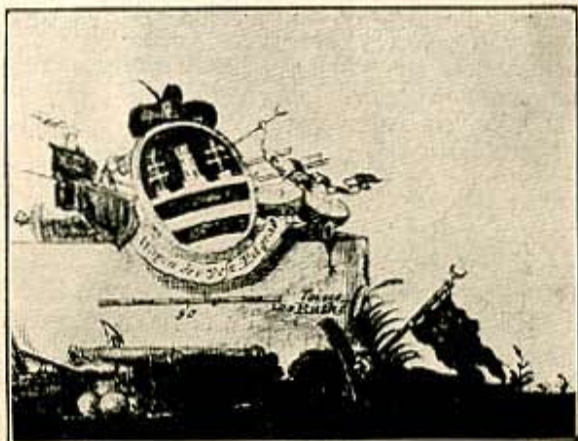
На другој седници разгледане су и скице грба г. Предића и г. Стојановића, а затим су донети следећи закључци:

1) Да се за следећу седницу, која ће се одржати за десетак дана, спреми неколико скица новог грба града Београда према слободној замисли, а касније ће се на темељу целокупног овог материјала приступити дефинитивним закључцима о елементима, која имају ући у грб;

2) Да се замоли професор Ивић, да у име Општине града Београда прегледа бечке архиве, како би се овом приликом прикупио сав материјал, који се односи на старе грбо-

ве града Београда без обзира на епоху из које потичу и тадашњу припадност Београда.

Присутни уметници и стручњак-хералдичар преузели су на себе израду скица, а про-

Фугер-Хефнер-Пушнеров грб

фесор Ивић замољен је, да у име Општине града Београда према закључку Стручног Одбора отпутује у Беч и прикупи по архивима сав материјал, који је од интереса за питање новог грба.

11. маја 1931. године одржао је Стручни Одбор своју трећу седницу.

Опорављен од болести, на овој је седници председавао Д-р Станоје Станојевић.

Седници су присуствовали ови чланови Стручног Одбора: Шобајић, Николајевић, Стојановић, Предић, Лукић, Богдан Поповић, Чарапић.

Д-р М. Стојадиновић, потпретседник О. Г. Б., спречен пословима, није могао седници присуствовати.

После дуже дебате у којој су присутни чланови износили своја мишљења, Д-р Станоје Станојевић заступао је становиште, да се морамо ослободити сувишног историзма и што више гледати на садашњи моменат, на нашу историју 19. века и садашњи изглед Београда, прочитала је Д-р Марија Илић-Агапова писмени предлог академског сликара Уроша Предића, упућен Стручном Одбору под насловом: — „Неколико напомена о грбовима уопште, и о грбу града Београда нарочито“.

На основу простудираниог материјала од преко 900 градских грбова, путем анализе и упоређења, г. Предић долази у својој расправи до занимљивих закључака о грбовима уопште, а нарочито о градским грбовима и грбу града Београда.

Одредујући појам грба г. Предић вели:

„Грб је уочљиво обојен штит са конвенционалним или симболичним знаком на њему. Ова дефиниција је моја импровизација, припена из расположивог ми материјала, и

Средњовековни грб града Београда, који је набеђен у делу немачког историчара Јакоба Фугера из XVI века, Хефнера и који се налази на колорисаном плану немачког сликара Пушнера из почетка XVIII века. (Тачни подаци у извештајима проф. Ивића, Беч)

она је можда непотпуна, али је тачна и довољна”.

Писац се даље зауставља на елементима грба, које дели на: облик штита, боје и слику или знак, установљујући да облик штита може бити округао или овалан — грчки; римски skutum и то дугуљаст, комбинован са франачким или норманским, т. ј. доле заобљен или зашиљен у више или мање туп угао, сличан обрнутом прозору „готског” стила. Што се тиче боја грба, г. Предић напомиње, да

Скица новог грба града Београда према замисли Стратимировићевој. — Академски сликар Балаж.

оне морају бити чисте без мутних прелаза, да имају своју симболику, али да могу бити и без сваког значења, просто конвенционалне.

У односу према историји градова — вели г. Предић, „грб као симбол а не као фотографски снимак града стоји непроменљиво и независно од времена и догађаја”. Цитирајући италијанског песника Дантеа, г. Предић вели, да се на сваком грбу морају осетити не-исписане речи: „ed io eterno duro” — а ја вечно постојим.

Спомињући члан 111. пројекта Закона о Општинама за 1914. год. који говори о грбу града Београда, г. Предић вели:

„Незнам ко су му били пројектанти, али им се мора признати, да су били добро инспирисани. Они су, пре свега, осетили дубоко велику древност овога града, тако да им је то изгледало као најсигурније обележје овог места, које је видело, како долазе и како нестају редом његови освајачи и господари. Затим су се пројектанти били вратили у доба римског Сингидунума и ставили у дно грба класичну трирему”.

Осврћући се на старије и новије скице новог грба града Београда, г. Предић се нарочито зауставља на скици г. Балаша израђеној према сугестијама Стратимировића и вели:

„Свети Сава није патрон Београда, већ патрон школе, просвете и српске православне цркве и кад би Београд био само православан град, који се бави искључиво просветом, онда би без двоумљења слика Светог Саве ушла као главни део у грб таквог града. Грб престонице једне државе у којој слободно живи наш народ разне вероисповести, мора већ из практичних разлога да се неутрализира.

Изражавајући се повољно о скици г. Стојановића, која је израђена по сугестијама г. проф. Костића, г. Предић даје одговор на питање — шта треба да уђе у грб града Београда и вели:

а) националне боје, које су уједно и симболи, црвена — симбол крвавог напона земљишта, бела — знак невиног страдања и чисте народне свести, и илустрација имена града, плава — знак наде у бољу будућност.

б) Симбол две реке са ознаком ушћа Саве

в) Слика белог града са отвореном капијом у знак слободног промета.

г) Бели орао као заштитник града пред самим улазом.

д) Државни грб на грудима орла као обележје престонице.

е) Небојша, симбол тврђаве (Горњег Града).

Изnoseћи подједно који би елементи могли ући у грб, а који уопште не могу ући у грб наше престонице, г. Предић вели, да у грб не може ући:

а) реална слика града Београда из прошлости или садашњости,

б) историјске сцене,

в) године знаменитих догађаја,

г) никакав текст са много речи,

д) алегије и амблеми,

е) уопште ништа што је повремено, зависно од духовних струја и политичких расположења.

Према закључку друге седнице Стручног Одбора израдили су скице новог грба града Београда г. г. Шобајић, Лукић, Чарапић.

Г. Чарапић — искоришћујући све елементе, који би могли доћи у обзир за грб Београда — израдио је укупно седам скица

придржавајући се строго хералдичких закона.

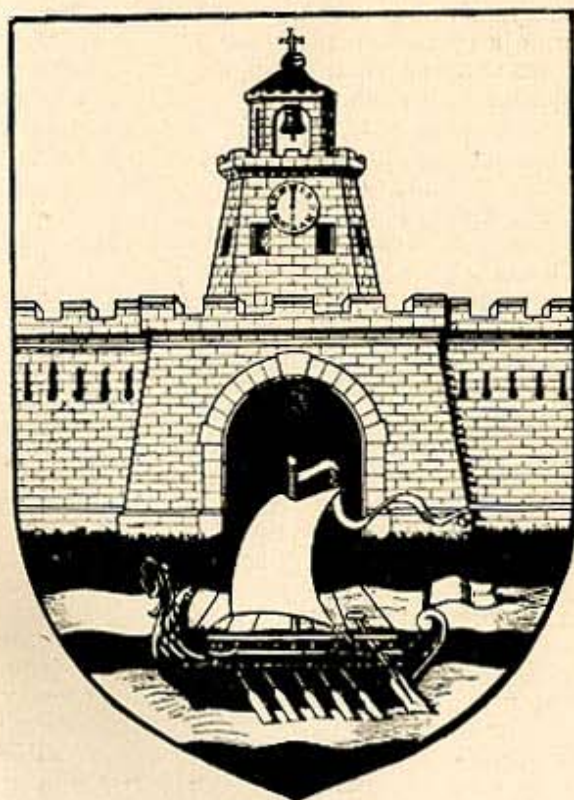
Као основни елемент на свим својим скицама узео је г. Чаранић: две реке, Дунав и Саву — симбол исконске снаге Београда; бео град симболичка претстава самог назива престонице; кула као симбол тврђаве, отпорности и снаге Београда.

Осим тога на појединим скицама унет је: државни грб — као симбол ослобођења; орао од кога зраче светли зраци — као симбол светлости и духовне снаге престонице; трирем — као симбол старине Београда; торњеви са српском и турском заставом, важније године из историје Београда и т. д.

Према закључку треће седнице Стручног Одбора установљен је ужи Одбор у који су ушла следећа лица: — Урош Предић, Богдан Поповић, проф. Костић, Лукић, Шобајић, Стојановић, Чаранић са задатком, да на основу свег познатог материјала утврди:

- а) елементе новог грба града Београда и
- б) да изради скицу према тим утврђеним елементима, која ће бити поднета Стручном Одбору на избор и дефинитивно одобрење.

Прва седниц Ужег Одбора била је одређена за 17. мај ове године. Ради ненадне смрти члана Ширег Одбора Живана Живановића и његовог погреб и спровода на коме су учествовали многи чланови, седница је одложена и одржана 19. маја 1931 године.

Скица новог грба града Београда према елементима утврђеним на седници Ужег Одбора, коју је увео Шири Одбор. (Рад г. Чаранића)

Скица грба града Београда — г. Чаранић, секретар Канц. Краљ. Ордена —

Седници су присуствовала следећа лица: Предић, Костић, Богдан Поповић, Шобајић, Лукић, Чаранић.

Чланови су још једанпут темељито претресли сва питања у вези с грбом града Београда, заустављајући се нарочито на богатом материјалу, који је отворен стајао на расположењу у већ израженим усменим и писменим мишљењима и предлозима појединих чланова Ширег Одбора, као и службеном извештају господина проф. Ивића, који је установио, да је Београд — почињући од средњег века, кад су у њему владали Мађари, до новијег доба — два пута мењао свој грб: да је грб Београда из мађарске периоде идентичан с грбом о коме је у своје време писао потпретседник Д-р Милослав Стојадиновић.

Најраније податке о овоме грбу открио је г. Ивић у делу немачког историчара Фугера, затим код Хефнера — који за овај грб вели, да је он „хералдичка комбинација грба старе и нове мађарске државе с кулом, која представља град Београд“ — и коначно на старом плану Београда, кога је, у доба Принца Евгенија Савојског, радио немачки сликар Пушнер.

Други грб, сасвим независан од овог средњовековног мађарског грба за кога Д-р Ивић држи, да је био на снази и за доба Деспота Стевана, добио је Београд за време аустријске владе у Београду од 1717 до 1739.

Г. Ивић, у својим документованим писмима, даје тачан опис изгледа и постанка овога грба, кога су сачињавале три турске ца-

мије са аустријским орлом над њима и с легом: „Под сенком твојих крила“.

У свом извештају од 14. маја 1931 године г. Ивић се позивља на седницу Ширег Одбора од 11. маја 1931 год. на којој се Д-р Станоје Станојевић изразио против „историзма“ тражећи, да се за грб града Београда узме реална слика Београда и вели, да се борба против историзма, која је иначе њему симпа-

Скица за нови грб града Београда. — Академски бајар Лукић

тична, не може проводити у питање грба, будући се у појму грба крије и појам историзма.

Завршујући свој извештај Д-р Ивић предлаже, да се у нови грб града Београда безусловно унесу и елементи старих београдских грбова.

На првој седници Ужег одбора донет је коначно следећи закључак:

I) Грб Београда мора имати облик штита, који се у дну свршава лаким шиљком;

II) Елементи грба: а. националне боје; б. реке као симбол исконске снаге Београда; в. римска лађа, трирем, као симбол старине Београда; г. беле зидине с отвореном капијом: доњи део зидина преставља варош, горњи део град, отворена капија — слободан промет;

III) Земљиште у клину грба, међу рекама и под зидинама, има бити црвене боје — симбол крви, вечног страдања и патње Београда; реке према хералдичким законима — беле боје. Зидине вароши и града беле боје као

симбол: „Белог града, Београда, Вајсенбурга“. Небо плаво, симбол наде, вере у бољу будућност“.

На старе београдске грбове чланови се нису осврћали код избора елемената новог грба имајући у виду да су оба старија грба Београда у првом реду грбови његових туђинских завојевача, који су и овим путем хтели да своју власт над Београдом утврде.

Друга седница Ужег Одбора одржана је 27. маја.

Према закључку ове седнице, сазвана је 8 јуна 1931 године четврта седница Ширег Одбора.

Пошто је г. проф. Бранку Поповићу укратко изложен досадашњи рад Ширег и Ужег Одбора, разгледана је скица грба, коју је на основу утврђених елемената израдио г. Чарапић, а која је на овој седници била предложена Ширем Одбору на дефинитивну оцену.

Професор Поповић ставио је неколико интересантних примедба у вези са „стилом“ грба уопште — имајући у виду материјал из кога грб мора бити израђен, а затим се упустио у детаљну оцену предложене скице усвајајући је као такову, дакле као скицу, уз извесне допуне и измене у самом начину израде, и наглашавајући потребу, да се већ усвојеним елементима новог грба дода још и елемент брда, а у празним пољима предложене скице, да се унесе: државни грб и евентуално во и коњ као наше свете животиње које су толико помагале у читавој борби за ослобођење, као и борби за освојење и очување Београда.

На крају је г. Бранко Поповић изнео мишљење, да треба на основу утврђених елемената расписати конкурс, јер ће Београд једино на тај начин добити грб, који ће у пуној мери задовољити и по својој уметничкој обради.

Осврћући се још једампут на сав велики материјал, који је досад изнет и прикупљен и о старим грбовима града Београда, као и детаљност, стручност и љубав, с којом је на седницама Ширег одбора као и на седницама Ужег Одбора претресано питање новог грба града Београда, донет је закључак:

„Стручни Одбор за грб града Београда завршујући поверени му задатак, предлаже Суду Општине града Београда скицу новог грба, коју је, према утврђеним елементима на првој седници Ужег Одбора од 19. маја ове године, израдио секретар Канцеларије Краљевских Ордена г. Чарапић, — уз реферат о току седнице, који ће израдити референт Библиотеке и Музеја Општине града Београда Д-р Марија Илић-Агапова, а у коме ће бити нарочито истакнуто посебно гледиште проф. г. Бранка Поповића, одборника Општине града Београда.“

Dr. Милан К. Д. Главинић
референт Министарства просвете

Градови у зеленилу

— Наставак —

Енглески градови у зеленилу управљају се по теорији Ховардовој приликом одређивања броја кућа на хектар ради смањивања густине насељавања, а поред тога одређују одмах унапред величину целокупне површине, која се не сме прекорачити. Из оба ова услова излази затим само по себи и највећи могући број кућа уопште, као и највећи број становника у граду у зеленилу.

Једна сразмера за просторност насеља добија се у односу између изграђене и целокупне површине земљишта. Неки градови су у својим грађевинским прописима одредили за ову сразмеру крајњу границу, која се не сме прекорачити. Ово је најобичније средство да би се просторност једног насеља као и карактер града у зеленилу сачували. Други градови у зеленилу су одредили најмању величину плаца и наредили да се на плацевима смеју подизати само куће за једну или за две породице.

У јакој вези са односом улица и тргова према целокупној површини стоје трошкови око регулације и уређења, који се обично одређују према квадратном метру земљишта за зидање. Пошто се трошкови око регулације и уређења у главном састоје из трошкова за грађење улица, довођење воде, увођење канализације итд. лако је увидети да услед повећања дела који пада на улице а иначе под истим условима ови трошкови расту по м² и то у двогубом смислу, не само због повећавања уличне површине, већ и због смањивања површине за грађење, на коју се морају расподелити ови трошкови око регулације и уређења.

Ови градови у зеленилу могу се створити на више начина. Тако су се појавила једна нова врста друштава у Енглеској чији је једини циљ стварање градова у зеленилу. Ова нова друштва дала су у Енглеској одличне резултате и стога је преко потребно да се детаљно упознамо с њиховим механизмом.

Треба одмах на почетку нагласити да овај нови систем „Копартнершип Тенетс Лтд. Сосаети“ не даје раднику ни земљиште ни

кућу у пуну својину. Ма колико да је човек присталица принципа индивидуалне својине, ипак се тај принцип у много случајева не може применити. На пример, један индустријалац који жели да побољша станбене прилике својих радника приморан је да уступи куће, које је назидао само њима на употребу.

Овај систем изгледа на први поглед као многе енглеске установе да је компликован. У пракси се он показао врло прост и плодан. У суштини овде имамо кооперативни систем, који је врло смело примењен код станбеног питања и то на један специјалан начин.

Оснивачи ових дивних градова у зеленилу, који се дижу у околини Лондона, Манчестра, Шефилда и др. изгледа као да су имали само један циљ пред очима да становницима малих котеца на њиховим пространим земљиштима даду све могуће добре стране својине у вези са удруживањем, а да им уштеде све незгоде. Котеци припадају становницима само у толико у колико су они акционари поменутог друштва.

Капитал се уплаћује приликом конституисања друштва и подељен је на акције, које дају дивиденду до 5% у сразмери колико се наде оснивача на успех установе почињу остваривати. Затим друштво издаје облигације, које су праве земљишне облигације, и на тај начин долази до новца на који плаћа 4% интереса. Ове облигације имају апсолутно сигурну подлогу пошто им као залог служе непокретна имања друштва. Под „Лонсток“ се подразумева капитал добивен на рачун облигација. Друштво узима новац и на краће време под интерес, али у том случају плаћа само 3½%.

Пошто је „Копартнершип Тенетс Лтд. Сосаети“ на ова три разна начина прикупило довољан капитал, који му је потребан, оно купује велике домене од више стотина хектара сваки. За сваку домену израђује регулациони план на коме је све предвиђено: довод воде и гас, канализација, паркови, авеније, улице, игралишта и др.

Ово друштво даје у израду све радове према усвојеном плану и кад је домена на овај начин узорно удешена још остаје само да се подигну куће. Приводећи крају ово удешавање, друштво сматра да је своју материјалну страну свршило и гледа да повери другом друштву експлоатацију свога дела.

Копартнершип Тенентс Лтд. Сосаети издаје под веома дугорочни закуп — који је уобичају у Великој Британији — ову домену тако лепо удешену, али без иједне куће, нарочитом друштву које подиже станове за јевтину цену „Тенентс Лтд. Сосаети“. Копартнершип Лтд. тражи само да може платити интерес на позајмљени капитал. Оно додаје куповној цени домене тачно израчунату суму новца употребљену на извршене радове на самој домени и онда одређује закупну цену домене према плаћеном интересу на употребљене капитале. Ова закупна цена мало се увећава административним трошковима друштва, који су сведени на минимум, благодарем пожртвованости неколико чиновника, који се морају плаћати, али који воле установу на којој сарађују.

Копартнершип Лтд. чини многе услуге Тенентс Лтд. Сосаети, кад се ово њему обрати. Пошто је већ регулисало и уредило неколико великих домена, оно је у стању да стави на расположење најбоље регулационе планове, најмодерније планове малих кућа где су примењене најоштроумније идеје у погледу хигијене, удобности и економије у конструкцијама.

Зар није то велика корист за једно друштво које подиже јевтине станове да одмах у свом оснивању без икаквог губитка у времену добије сва ова обавештења, помоћу којих се може користити свима стеченим искуствима, и употребити све нове ствари и избећи могуће погрешке? И сва обавештења дата су новим друштвима, која се оснивају с највећом предусретљивошћу и живом жељом да се види како ова нова друштва напредују и како постављају нове беоуче у низу напретка ка већој хигијени и моралној и материјалној срећи.

Пошто се Копартнершип Лтд. усавршило у овим врстама послова и пошто има огроман капитал, добија са свију страна понуде за продају домена и према томе је врло добро информисано о могућим продајама погодних терена за подизање градова у зеленилу. Имајући могућности да уједанпут купи огромне домене, нема да се боји конкуренције и може куповину да изврши под врло повољним условима. Квадратни метар за зидање према томе добија оно за врло ниску цену.

Једно питање се намеће одмах у почетку. Зашто баш два друштва? Зар не би могло једно исто друштво да купује терен, да га регулише, да гради куће и да их издаје.

Баш у овом постојању ових двају друштава лежи оригиналност новог система и ми држимо да је баш то од највеће користи.

У ствари „Копартнершип“ није тежило да задобије неку нарочиту корист у овом послу. У једној само тачки оно никако не попушта, а то је по нашем мишљењу најбитнија тачка, да Тенентс Лтд. Сосаети нема права ништа да мења у регулационом плану домене. Тенентс Лтд. Сосаети треба да одржава у добром стању све инсталације које је створило Копартнершип ради осигурања хигијене и побољшања моралног и материјалног будућих становника овог града у зеленилу. Оно не сме дозволити да се на једном хектару земљишта подиже више кућа него што је одређено у његовом закупу. Оно нема права да смањује ширину путева, нити да уништава дрвета, нити да зида на земљишту које је резервисано за паркове.

Тенентс Лтд. Сосаети су кооперативна друштва примењена на станове, делом створена и потпомогнута страним капиталима, који се ничим не користе, до што само добијају одређени интерес. Обично су то акционарска друштва, чије акције вреде 10 Л, и то половина мора бити одмах уплаћена, а друга половина се постепено уплаћује на дуже време. Акције доносе 5% годишње интереса. Већином се резервишу ове акције за раденике који би желели да зидају кућу на терену који је узет под најам.

Капитал од акција је само један део друштвеног капитала. Тенентс Лтд. Сосаети ствара себи као и „Копартнершип“ један нарочити „лон сток“ помоћу издатих облигација на које плаћа 4% интереса и којима служи као гаранција вредност подигнутих кућа.

Чим је Тенентс Лтд. Сосаети преузело терен од „Копартнершип“ одмах почиње са зидањем кућа на партијама терена, које су за то одређене по регулационом плану.

Раденик са врло малом уштећевином од 10, 15, 20 Л може се обратити друштву купујући за тај новац акције и тражећи од друштва да му сагради кућу. Чак сам раденик може дати готов план за кућу и ако овај план одговара хигијенским правилима, као и да не представља ништа необично у погледу фасаде и распореда одељења и нарочито, ако будући становник пристане да се при грађењу употреби само солидан и добар материјал, друштво се прима да кућу сагради.

Без сваке сумње једно исто друштво би могло да одржава ове хигијенске услове моралне и материјалне природе према обичним кираџијама али колико је тешко оном друштву које експлоатише да не учини никакву концесију кираџијама с којима је у дневном додиру. „Копартнершип“ је напротив безлично биће које кираџије само по имену знају.

А затим његово право апсолутне сопствености једино је моћно да држи добре захтеве које је оно у корист целине поставило.

Цена кирије је одређена тачно према оном стану у вишеспратној кући ближијега града, који има исти број одељења одговарајућих димензија. Онај стан у великом граду је сам по себи мање здрав и мање пријатан, не даје прилике уживања у врту као овај стан у граду у зеленилу.

Многи ће рећи да је и поред ових преминушта, кирија још сувише велика, пошто је разлика између града и предграђа огромна, и да друштво на овај начин може остварити доста велике добити. И друштво збиља постиже добити, али само да их одмах уступи својим кираџијама и то само њима, јер акционари који нису настањени на домени немају права да узму учешћа приликом ове поделе добити.

Сваке године, пошто је Тенентс Лтд. Сосаети платило интересе које дугује својим зајмодавцима и својим акционарима и пошто је салдирало своје трошкове око администрације, који су сведени на минимум једном одличном организацијом, где је све што је могуће више упрошћено; пошто је регулисало издатке око издржавања грађевина и домене, оно оставља довољну суму новца као резерву ради амортизације грађевина.

Кад се одузме целокупна сума свих ових издатака од целокупне суме примљене кирије за време једне године, тај остатак сачињава добитак. Друштво га назива „изванредни добитак“ и он се дели свима кираџијама на домени друштва процентуално кирији коју плаћају. Овај „изванредни добитак“ не дели се нити се даје у новцу, већ се ставља на рачун повећања акција појединих кираџија, док интерес који оне доносе не буде раван годишњој кирији за кућу, где станује кираџија. Од тога момента сваки такви кираџија не плаћа више кирију и може примати у новцу сваке године припадајући „изванредни добитак“.

Енглеска друштва придају највећу важност стварању и расподели овог „изванредног добитка“. Ово је збиља одличан начин да се побуди интерес сваког кираџије за добар напредак друштва, чији је он члан. У овом интересовању лежи за сваког један врло снажан подстрекач да своју кућу држи чисто, да је одржава у добром стању како би избегао оправке, које би узалудно само повећале друштвене трошкове за одржавање, да тражи нове кираџије за оне куће које ће ускоро бити празне, како би тиме уштедео друштву губитак кирије, најзад да се труди да тачно плаћа кирију.

Приходи Тенентс Лтд. Сосаети су довољно велики да се поред редовног отплаћивања општински прирези из године у годину смањују и поред тога да се испуњавају мно-

ги и многи хумани циљеви. Када новчана средства нарасту може се покушати са оснивањем новог града у зеленилу и т. д.

После Енглеске да пређемо на Немачку и да уочимо разлику између прилика у обе ма земљама у погледу покрета за градове у зеленилу.

У Енглеској чујемо лозинку: Децентрализација многољудних градова.

У Енглеској није најглавније у покрету за градове у зеленилу жеља за кућом за једну породицу или жеља да станује у кући за више породица буду строго одељени. Не, кућа за једну породицу у Енглеској ништа није ново већ је одавна уобичајени начин становања, чак и у круговима средњег и бољег раденика. Према овом начину становања удешене су нарочите животне навике и обичаји — моја кућа, мој замак.

Два друга узрока су нарочито потпомогла овај начин становања. Прво блага клима у Енглеској, дозвољава да зидови не морају бити много дебели, да се може изаћи на крај с јевтинијим огревом и обичнијим прозорима, који се извлаче, а друго особене прилике под којим се земљиште узима под најам учиниле су да се куће обично зидају тако да сразмерно краће време трају на континенту.

Покрет за градове у зеленилу у Немачкој у првој линији је огорчена борба против кираџијске касарне, смерајући у реформаторском смислу на кућу с малим становима, у најбољем случају на кућу за једну породицу. Као што се види у Немачкој имамо у овом покрету потенцирану тежњу за реформом стана, који у главном тежи истим циљевима као у Енглеској, али овај покрет води на друге путеве.

У Немачкој имамо сасвим друге правне форме у погледу земљишта, поделе земљишта, реалног кредита и др. Нарочито су чудновате немачке прилике реалног кредита, које дозвољавају да се на земљиште од врло сумњиве вредности може узети новац на хипотеку. Ово је довело до несолидне трговине с грађевинским парцелама. Последица овог је, да се градско земљиште зрело за грађење скоро свуда налази у рукама јакних капиталиста, нарочито великих банака, које деле с великим бројем посредника. Због ових околности видимо у Немачкој да напредују само кираџијске касарне.

Енглески начин становања раденика много се повољније развијао него у Немачкој. Несумњиво је да нормални, способни научени енглески раденик много боље живи, него немачки. Можда би немачки радници исте категорије тражили већи број одељења и још пространијих.

Енглески раденик ставља веће услове у погледу облика становања, положаја стана

као и одвојености него немачки, али су зато просторије мање него у Немачкој.

Засебна кућа за једну породицу — овај тако важни елемент за модерни урбанизам — постала је предмет свестраног проучавања у Енглеској много раније него ма где и то што се тиче целокупног постројења као и у изради свих техничких детаља.

За енглеског радника становање у засебној кући за једну породицу представља нешто сасвим разумљиво само по себи, а за немачког радника то је огроман напредак. Напредак који га диже у сваком погледу.

Енглеиз је тако навикао на облик „наследног права грађења“, да у вршењу овог права на кооперативној основици он стварно види само поправку једне давно уобичајене установе.

Док су у Енглеској „наследно право грађења“ и кућа за једну породицу старе потпуно уобичајене ствари, дотле је за Немца то сасвим необично да може градити куће на туђем земљишту, које је узео под најам и чак да може из ове куће да узме новац на хипотеку.

У Енглеској постоји опширно станбено законодавство, које је ишло упоредо са развијањем довода воде и канализације. Нарочито је знатан „енглески радинички закон о становима“ од 1890 године, као и закон „за олакшавање куповине кућа с малим становима“ из 1899 год. Ови су закони у току доцнијих година неколико пута допуњени и проширени. А као круна целог овог законодавства је „Станбени закон и закон о грађењу градова“ од 1909 године.

Највећа разлика између Енглеске и Немачке огледа се нарочито у развоју станбеног законодавства. У Немачкој уопште не постоји специјалан станбени закон. Свуда у Немачкој влада у великим градовима општи неписани закон, да што су мањи простори за становање у толико је већи број оних који ту станују, и да су кирије све веће што су станови мањи. Баден има најстарији закон о становању, а Саксонска, Баварска и Хесен имају законе о становању т. ј. законе о надгледању становања.

Да и поред свег старања разних друштава и корпорација у Енглеској да се побољшају станбене прилике, ипак видимо, и то нарочито у Лондону код пролетаријата јад у становима, узрок је да у Енглеску долазе врло велике масе странаца, од врло ниског културног ступња, који се задовољавају с најпримитивнијим станом. Ове масе се нарочито гурају у оне најбедније крајеве за становање и одатле постепено продиру у оне станове, које су напустили обични домаћи радници, да се преселе у своје боље станове.

Пошто у Енглеској не постоје станови у дворишту нити станови у задњим крилима зграде, у толико се лакше виде са улице рђа-

ве станбене прилике нижих слојева и тако су упадљивије него у Немачкој. Упропаштавање бољих станова у извесним крајевима Лондона од странаца нижег културног ступња и претварање истих у тзв. сламове (слум) јесте типична појава.

Оно што је Ебенезер Ховард покушао у Енглеској да у неколико оствари теориски је једновремено Теодор Фрич из Лајпцига покушао у Немачкој да обради. У својим књигама „Град будућности“ и „Нова општина“ помоћу планова, основа и детаљних прорачунавањем препоручивао је сасвим нову врсту грађења градова. Он није био те среће да види нешто од својих идеја и остварена као Ховард.

Хелерау је најинтересантнији град у зеленилу у Немачкој. Једна трећина његовог становништва ради у самом месту становања. Хелерау је подигао један индустријалац, сопственик немачке радионице за занатлиску уметност Карл Шмит. Пренашање његовог предузећа из Дрезде у Хелерау дало је прву економску основицу за град у зеленилу, а друга је основица била у Заводу за ритмичку гимнастику од Жака Далкрозе-а.

За сада се још не може рећи да ли ће се Хелерау развити као засебан град у зеленилу или више као предграђе у зеленилу поред Дрезде. На сваки начин одстојање од 6,5 км. од Дрезде, које се пређе за четврт сата електричним трамвајем тако је мало, да становитво може врло лако да живи у Хелерау, а да ради у Дрезди.

У Немачкој праве разлику на засебне градове у зеленилу и на предграђа у зеленилу. Под засебним градовима у зеленилу разумеју се она насеља, која у истој сразмери као и други градови имају своју економску независност. Нарочито је од значаја да највећи део становништва у граду у зеленилу у њему самом налази зараде. Према томе чисте насеобине за становање не могу се никада називати засебним градовима у зеленилу.

Хумани покрет за градове у зеленилу још и данас види у самосталном граду онај циљ који треба остварити, иако је развитак у Немачкој за сада дошао само до економски зависних градова у зеленилу, нарочито до предграђа у зеленилу. Под предграђима у зеленилу не треба само подразумевати она насеља, која се одмах нашлањају на велики град као предграђа, већ уопште она насеља, која су у великој економској зависности од неког великог града. Ова предграђа у зеленилу могу бити на већим остојањима од великог града, само треба да су згодне, честе и брзе трамвајске и железничке везе.

У већини градова у зеленилу у Немачкој видимо редне куће, које се најрадије употребљавају из архитектонских и финансиских разлога. Ове куће имају обично фасаду од

6—7 м. делимиче чак и 5 м. Због тога се не може бирати дубина плаца сувише велика.

Пошто је у Немачкој потреба за малим кућама врло велика, а за виле врло мала, то је повећање вредности земљишта код насеобина с малим кућама много већа него код насеобина с вилама. Због тога мале куће могу пре постати предмет спекулације од вила или од занатских постројења.

Према свему овоме у Немачкој и другим земљама одржавање апсолутне кооперативне својине над земљиштем биће целисходно само за насеља с малим кућама, а на насеља с вилама теже би било ту својину одржати.

Потребни су велики капитали да се саграде градови у зеленилу. Прве у Енглеској подигли су велики индустријалци. Исто је било и у Немачкој и у Француској, где су велика акционарска друштва тешке гвоздене индустрије или рударска предузећа подигли прве такве градове.

У Француској у покрајини Нормандији вредна је спомена насебина, коју је саградио велики филантроп М. А. Баден, сопственик предионице у Барантин-у. Он је потрошио више од 2 милиона франака за станове својих радника. Подигао је више од 500 кућа с вртићем. Куће су подигнуте по групама од 2—20 кућа. Ова насебина је нарочито интересантна да се посети, јер се једним погледом ока може оценити величина учињеног напретка. Први типови кућа саграђени 1858 године, јесу типови примитивне радничке насеобине, док су последње групе кућа у правом смислу речи мали градови у зеленилу.

Велики филантроп Баден подигао је у овој насебини масу хуманих друштава и сместио их у погодним кућама. И тај диван скуп разних установа показује да и Француска има своје Кадбери и своје Левере.

Мало ћу се дуже задржати на описивању једног од најважнијих градова у зеленилу у Француској Дуржс-у. Друштво рудника у Дуржс-у саградило је градове у зеленилу у Дуржс-у и Маргодијот-у. Куће су разних типова, саграђене од црвених и белих цигла, с партијама зида (које су малтерисане) разних колорита. Свака кућа има свој вртић. Живе оgrade од ружа и разног лишћа замењују оне старе, црне оgrade окатранисаних дасака, које су још више појачавале жалост и монотонију старих насеобина.

Алеје праве или криве састоје се од коловозне ширине 5—6 м. тротоари ширине 1.5—2.5 м. с дрвећем на крајевима, затим ливадице од 2—4 м. ширине, које су одвојене од кућа живом оградом. Вртићи с цвећем испред фасаде кућа широки су 3—4 м. Свака кућа с вртићем запрема површину од 300 до 400 м².

Желели смо да истакнемо сва велика преминућства која уживају привилеговани становници нових градова у зеленилу. Да би

они могли живети у тим новим градовима битан је услов да су ове нове насеобине везане брзим, честим и јевтиним саобраћајним средствима с центром оближњег великог града. Градови у зеленилу близу Лондона, Шефилда, Манчестра, Олдхама, Бирмингхама, Кардифа и Брајтона везани су zgodним, правилним и брзим саобраћајним средствима са центром великог града.

Ова децентрализација становања нарочито је добро изведена у Белгији, где радници станују у пољу даље од града, обрађујући у слободним часовима градину и цвеће, а брзим, честим и јевтиним саобраћајним средствима одлазе свакодневно у велики град на рад. Преко дана раде поље радничке жене, а сами радници по повратку из фабрика и то на велику корист за њихово морално и физичко здравље.

Велики напредак покрета за градове у зеленилу у Енглеској у главном је дело „Копартнершип Тенентс Лтд. Сосаети“ које је основано у Лондону 1907 године. Ово друштво је у исто време институција за пропаганду саме идеје о градовима у зеленилу, центар за сва обавештења и центар где градитељи могу добити савета и упутства, а поред тога је оно и финансијско друштво за куповину и експлоатацију терена. „Копартнершип“ развија живу акцију преко новина и личним интервенцијама, како би придобило што више лица за принципе којима се оно руководи при подизању ових градова у зеленилу и за добро дело које се постиже њиховим хигијенским и лепим распоредом.

У Немачкој је основано „Дојче Гартенштатгезелшафт“ које је по угледу на „Копартнершип“ у Енглеској развило највећу пропаганду за распрострањавање и привођење у дело идеје о градовима у зеленилу.

„Л'Асозијон де Сите-жарден де Франс“ ставило је себи у задатак исти циљ као и она друштва у Енглеској и Немачкој и нада се да ће у будућности још више моћи учинити за распрострањавање те идеје.

Човек који је намеран да зида кућу тешко ће моћи да купи терен на zgodном и лепом месту и једном саграђена доцније ће бити опкољена макаквим кућама. А ако га против, уместо да зида сам кућу и да сам у њој ужива, он преда зидање кооперативном друштву чији је он члан, зар није ситуација сасвим другојачија?

Живот једног члана кооперативног друштва Тенентс Лтд. Сосаети протичаће у средини дивне домене на одличном месту у најодличнијим хигијенским приликама. Домену ће уредити у сваком погледу људи, који имају искуства у тим стварима.

Не налазимо ли се ми можда овде пред једном вишом врстом сопствености која је постала увођењем принципа кооперације, пружајући својом применом у питању о ста-

новима нарочите гаранције у погледу хигијене и разонођења?

Зар нема нечег врло интересантног у погледу моралном кад се виде ови раденици у градовима у зеленилу, како у свакој кући одржавају принципе реда, пажње и економије све у корист целине? У данашње доба када се на сваком кораку чује реч „солидарност“ зар није симпатично да се види ова реална примена општег пожртвовања за један циљ? У главном ситуација раденика који је тражио од Тенентс Лтд. Сосаети да му оно сагради кућу опкољену вртићем врло је слична са ситуацијом једног правог потпуног сопственика, пошто је кућа саграђена сасвим по његовом укусу и пошто друштво њему и његовим потомцима гарантује уживање у њој дотле докле они извршују своје обавезе. Чак се друштво обавезује да не подиже кирију.

Зар један овакав становник куће у граду у зеленилу не ужива збиља све користи сопствености, не осећајући њене незгоде? Једна од највећих незгода је што се човек не може лако ослободити куће, кад му је немогуће више живети у њој или што је не може повољно издати, кад је одатле удаљен и што је у немогућности да штити сам собом своје интересе на лицу места. Ова незгода не постоји за становника кућа и градовима у зеленилу. Ако је вољан да промени место становања, те према томе мора напустити своју кућу, није му потребно тражити купца за кућу или новог закупца. Он има да извести само друштво у одређеном року. Друштво му откупљује акције, које је имао без икаква одбитка и он одлази са извесном сумом која се само повећала за цело време, док је он становао у котеџу.

Градовима у зеленилу су често пута ово неколико последњих година рђаво називане неке колоније. Поједини спекуланти називали су неке колоније с назови талијанским вилама, које су они зидали ради спекулације градовима у зеленилу. Градови у зеленилу треба да вежу пољске потребе с градским.

Најважније тешкоће ширењу градова у зеленилу леже данас на финансијском пољу, у недовољним капиталима за ове замашне послове. На грађењу улица и канализације могу се код градова у зеленилу учинити знатне уштеде, јер они имају друге намене, него код великих градова.

Држава и градске општине ретко се појављују као директни оснивачи градова у зеленилу, већ већином посредно, дајући јевти-

но земљиште или дајући зајам установама или друштвима. Поред тога велики градови преко својих општина учествују и помажу приликом грађења градова у зеленилу, узимајући на себе трошкове око регулисања, дајући извештај капитал основном капиталу и узимајући на себе извесна јемства. Али најглавније две улоге општина мора задржати за себе код раденичких станова: да се стара о јавној хигијени и да се стара о дозвољеним конструкцијама.

Држава и општина могу још на врло згодан начин да унапређују идеју о градовима у зеленилу приређујући разне изложбе планове кућа и регулационих планова, који ће побудити утакмицу архитекта и т. д.

Сваки народ вреди толико колико му вреди стан. У Енглеској се често чује: „Какав стан такав народ“. У стану се тачно огледа карактер народа, његов ступањ цивилизације. Јадан је и сиромашан, ако народ животари као дивљак. Елегантан и украшен, ако се народ брине о уметности. Здрав и угодан, ако је народ способан да разуме угодност живота и добре стране хигијене.

Морамо црвенити кад констатујемо да у двадесетом веку светлости и општег напретка, велика већина становништва у нашим градовима и селима не зна ни за најобичнију угодност становања. Какав живот може бити ових створења рођених у тим јадним становима и осуђених да живе у неред и нечистоћи?...

Може ли корети оца породице, који бежи из оваквог стана и иде у кафану; мајку, која не одржава чистоћу, децу која се прљава јуре и ваљају по улицама?!

Велике се могућности јављају у нашој Југославији. Ново доба је на помолу. После многих страдања наши градови, градићи и села треба да се измене, добијајући нове, јевтине и лепе куће за становање. Угледајмо се на Енглеску, која је снажним потезом успела да у Лечворт-у оствари у неколико идеје Ебзенер-Ховард-а!

Реорганизирајући породицу ми ћемо помоћи социјалном напретку. Реорганизацију породице постижемо дајући јој добре, угодне, здраве станове.

Без стана нема породице, без породице нема морала, без морала нема људи, без људи нема отаџбине, рекао је велики француски пионир за подизање јевтиних малих станова Жил Симон.

Никола Илић,

статистичар санитета Општине града Београда

Пастеризација или стасанизација млека?

Пошто је питање организације модерне млекарске централе једно од најактуелнијих питања наше општинске здравствене политике, то доносимо овај стручни чланак г. Николе Илића, статистичара Санитета О. Г. Б. С исто толико задовољства и жеље за утврђивањем праве научне истине пустићемо и свако друго научно мишљење о овој теми. Јер једино оваквим свестраним расправљањем овога неоспорно врло деликатног стручног проблема, Београд ће извршити избор само оног научног система у пастеризацији млека, који неће претити опасношћу да на крају крајева испадне један скуп и непотребан експеримент.

Уредиштво.

У вези са прогресом, оствареним у области дијететике, мишљење хигијеничара и физиолога о значају техничке прераде извесних хранљивих намирница у великој мери се променило.

Дондерс, чувени холандски физиолог, пре више година изјаснио се противу одвајања спољнег слоја пшенице при њеном млевењу. Сматрао је да се у њему налазе хранљиви састојци богати азотом. Доцније је он променио своје гледиште, када се уверио да хранљиви састојци горњег слоја нису сварљиви услед тога што се састоје из целулозне опне. Да је чувени научник доживео проналазак витамина, којима је богата баш она зрна, још енергичније би бранио гледиште о штетности одбацавања горњег слоја зрна пшенице, пошто је он врло значајан елемент у људској исхрани.

Мишљење стручњака о утицају пастеризације на хранљивост млека исто се тако од открића пастеризације па до данас, неколико пута мењало. У пастеризацији млека, којом се уништавају патогене клице, виделе су се у почетку само добре стране. Дечији лекари пак, још у првим годинама његове примене запазили су, да је пастеризовано млеко мање

хранљиво од некуваног. Сматрали су да то долази од загревања због чега хранљиви састојци млека постају нерастворљиви. Са проналаском витамина пастеризација млека стекла је још више противника, јер се у почетку тврдило да је главни фактор уништавања витамина — само загревање! У колико су се витамини више проучавали у толико се више у науци тежило, да се ови важни хранљиви састојци што боље у млеку очувају при процесу пастеризације. Тежња хигијеничара и стручњак о исхрани, да се витамини очувају у млеку, потпуно је оправдана, нарочито у односу на њене млађе потрошаче — одојчад, која налази једини извор витамина у млеку. Узимајући у обзир да многобројна одојчад у градовима у највећем броју случајева немају могућности да се хране млеком мајке, онда им једино преостаје исхрана чистим млеком. Поред одојчади потреба свежег млека неопходна је за малу децу, болеснике и старце. Зато се великим градовима мора обезбедити достављање здравог сировог и хигијенског млека по цени, која би била подесна и за најсиромашније.

Савремена наука о млеку — имајући у виду да милиони литара млека, које се свакодневно троши од стране становништва градова и које претставља смешу продукције многобројних произвођача, различиту не само по количини производње, већ и по квалитету и чистоћи — утврдила је, да се такво пијачно млеко сме употребљавати само са претходном техничком прерадом — пастеризацијом.

Млеко, које ми трошимо данас у Београду, не долази од неколико уређених млекарских господарстава, чији власници располажу извесним хигијенским уређајем и компетенцијом из области хигијене, већ, на несрећу, највећи део млека долази од многобројних сеоских продуцената, који не само што немају никаквих инсталација за хигијенску мужу, него немају ни најелементарни-

јих појмова из хигијене и асептике. Такво пијачно збирно млеко је у великом броју случајева производ нехигијенске муже и оно пре но што стигне до потрошача, претрпи још услед неправилних манипулација из незнања или из користољубља продаваца толико промене, да оно поред опасности инфекције патогеним бактеријама, још не одговара ни минималним захтевима физиолозије исхране становништва нарочито одојчади и болесника. Због одсуства код нас модерног законодавства о млекарству и његовој консумацији млеко на пијаци више него ли и један други продукат подвргава се фалсификовању. Као правило, млеко које је у продаји неодређеног је порекла и лошијег квалитета, под притиском конкуренције, потискује млеко бољег квалитета, јер нарочито код нас савесни произвођач и продавац недовољно је заштићен од конкуренције несавесних људи. Ми још најмање знамо за пропаганду хигијенске производње, и код нас је најмање учињено за пропаганду потрошње. То су ствари које су код нас сасвим непознате, док је у културном свету пропагандом и законодавством о категоризацији млека учињено врло много. Сваком становнику у градовима Енглеске и Америке данас је загарантовано здраво и чисто млеко, које се благодарећи професору Стиггоузу Вилијамсу продаје у Енглеској скоро по истој цени као и пастеризовано.

Ми у Београду стојимо пред решењем питања о модерном и хигијенском прерађивању млека. Зато је потребно да о њему проговоримо коју реч са гледишта технологије млека и млечних производа.

Овде пре свега да наведемо мишљење професора Прашког универзитета г. Д-р. Јар. Дворжака, шефа за млекарство Чехословачке републике, који је о пастеризацији и пастеризаторима ради обавештења градова изложио своје мишљење и описао четири начина пастеризације.

У првом реду о пастеризацији по Д-р Стасану, чији систем Београду препоручује Д-р Џон Хан, дански стручњак за млекарство, проф. Дворжак изјављује следеће: „Утврђено је, да се према опитима, које је извршила Данска покусна Млекара у Хилереду, са тренутном пастеризацијом на 75° С. У току од 15 секунда уништава главни део бакција, као и све заразне клице, а витамини су нешто мало повређени.“ У том стручном мишљењу данске покусне млекаре у Хилереду на крају је изрично наведено, да апарат ради безпрекорно, али само ако је пажљиво чишћен. Из тога се види, да су стручњаци, који су опите вршили, били сами свесни великих тешкоћа у чишћењу ових машина. У реферату данског стручњака г. Џона Хана, о стасанизацији млека, наведене су извесне капиталне нетачности, у првом реду што се тиче

стасанизационог апарата, као и са њим постигнутих резултата. Потребно је такође коригирати мишљење да је стасанизација млека употребљена у свима већим градовима Данске, као и у свима напредним државама Европе. Последња међународна млекарска изложба у Копенхагену показала је, да се стасанизација у Данској врши само у седам млекара, а у целом свету само у тридесетак млекарских предузећа.

2. Пастеризација тренутна, која се врши за време од 5 секунди при топлоти од 105 до 120° С. Млеко је загревано такође у танким слојевима, било у цевима слична систему стасанизације или у простору између два загревана цилиндера увучена један у други. И овај начин пастеризације употребљаван је раније у пракси, али са незнатним резултатима (то је тако звана Нилсензација и систем Теда).

3. Обична пастеризација је на 80—85° С. у току од 5 минута. Она је до сада најобичнија. На овај начин се уништавају такође све клице патогене и бактерије групе коли-аерогенес. Витамини млека су повређени у знатној мери, зато што се млеко загрева при доста високој температури. Повређена је лакталбуминозна реакција, пошто се млечна беланчевина при овој топлоти скупља, јер је могућ улаз ваздуха уз врло енергично мешање. Но ако се врши ова пастеризација на 80° С. под спречавањем улаза ваздуха, у плочастим пастеризаторима, ту остаје лакталбуминозна реакција, а сварљивост млека смањује се само незнатно.

4. Систем дуготрајне пастеризације огледа се у томе, што се млеко греје на 63° С пола сата, после чега се добро расхлади. Овај начин пастеризације има то преимућство што не скупља млечну беланчевину, и оставља у млеку неке клице млечног ускисавања, које његовоме квалитету не само да не шкоде, већ на против делују повољно. Ако ово млеко одмах по пастеризацији није потрошено, оно у таквом случају нормално ускисне. Витамини су нешто мало ослабљени. При овом начину пастеризације сасвим сигурно се уништавају како бактерије групе коли-ореогенес тако и туберкулозне. Стварање кајмака није ничим спречено, а исто тако и сирење млека, што има велики значај за искоришћавање млека враћеног у млекар.

О пастеризацији млека у главном може се рећи ово: Млеко треба да се загрева у што свежијем стању и само на толикој температури да се не повреде његове првобитне особине и да се спречи улазак ваздуха. Врло важна околност при пастеризацији млека је-сте савршено чишћење апарата по завршеној пастеризацији, као и стерилизација апарата пре почетка рада. На ову околност често се не обраћа довољна пажња, и ако при пастеризацији она игра, без мало, највећу улогу.

У таквом случају не помаже ни најопрезнија пастеризација ако се млеко у регенерационом делу пастеризатора, у хладионици, поновно инфицира бактеријама коли, које се задржавају у тешко приступачним местима за чишћење, и ако се ради са апаратима које је немогуће контролисати да ли се беспрекорно чисте! Баш у овом погледу пастеризатори Д-р Стасана са цевима најтежи су за чишћење. Немогуће је оценити вредност апарата у опитној млекури са гледишта лакоће чишћења, него то треба учинити у свакодневној млекуарској пракси. У погледу чишћења апарата за трајну пастеризацију по систему плоча — имају апсолутно сва предимства над цевастим апаратима Д-р Стасана. Плочасти пастеризатор састоји се из плоча одвојених једна од друге глатким танким плочицама. На плочама су дугачки облика цик-цак жљебови, те кад је пастеризатор у склопљеном ставу између плоча и глатких танких плочица, жљебови се претварају у канале кроз које млеко протиче без улаза ваздуха. По завршеној пастеризацији плоче се могу лако извадити, тако, да надзорни органи и руковођаи у свако доба могу контролисати како је вршено чишћење, док је код цевастих апарата система Д-р Стасана то апсолутно искључено. Плочасти апарати са истим успехом се употребљавају за све врсте пастеризације, како за трајну, тако и за високу и тренутну. Капацитет ових пастеризатора може се неограничено повећати додавањем даљих плоча, што код других система није могуће.

Толико о свима системима пастеризације говори највећи ауторитет у овим питањима Д-р Дворжак. А када он тако оштро напада систем Д-р Стасана, за кога вели да практичне вредности не може имати, онда се ми не смемо ослонити на мишљење г. Џона Хана, које и бона фиде може да буде пристрасно или нетачно.

Г. Слободан Ж. Видаковић тачно је подвукао у своме последњем уводном чланку („Питање апровизације Београда” — „Београдске Општ. Новине” од 1. X. 1931 год.) да се у избору техничког система пастеризације морају претходно извршити детаљне стручне студије да би се извршио избор само оног научног система у пастеризацији који неће претити опасношћу да на крају испадне само један скуп и непотребан експеримент.

Ми се са г. Видаковићем у овоме потпуно слажемо. И баш ради тога узели смо на себе дужност да у овоме напису дамо најкомпетентнија мишљења о овим питањима највећих стручњака света.

После г. Д-р Дворжака, сада наводимо мишљење исто тако великог ауторитета г. Д-р Рихарда Селигмена, експерта за млекуарство Велике Британије.

Господин Д-р Рихард Селигмен, објавио је ових дана једну своју студију у „Милк-Индастри” у коме он одговара на један чланак баш госп. Џона Хана, објављен у истом часопису. Званични експерт Велике Британије г. Д-р Селигмен завршава своју студију овим речима:

„Као ученик великог француског научника Луј Пастера, подижем најенергичније протест против покушаја, који се чине да би се јавност завела у веровању, да стасанизација заузима све више места потискујући „застарелу” пастеризацију. Ако ће се дозволити свакоме који један стари начин пастеризације измени у добром или рђавом смислу, да томе да своје име и прогласи, да је измислио нов процес, не само да ће се тиме учинити неправда имену великог научника Д-р Луја Пастера, него се тиме заваравашу и они који немају прилике да упознају право стање ствари. Није тешко доказати да тако звани нови систем Д-р Стасана почива на принципу пастеровог апарата, кога је велики научник Луј Пастер пронашао већ одавно. Исту методу Д-р Пастер применио је код других течности, мењајући једино висину температуре према природи течности. Патентом је заштићена температура од 60—100° С. Сам процес загревања у цевастом апарату Д-р Стасана заснива се на истом пастеровом принципу загревања а по свршеној стасанизацији исто тако се завршава енергичним хлађењем као и код других пастеризатора. Принцип загревања млека у цевастим апаратима познат је још од пре него што се почео примењивати код новог система Д-р Стасана. Он се употребљава од пре читаве деценије. На млекуарској изложби 1921 године у Сан. Паолу већ је био изложен такав апарат фабрикат Јенсен Кримери Машинери Компени у коме су цеви за млеко биле намештене исто тако у унутрашњости водених цеви, да би се температура брже мењала. Осим тога већ дуги низ година фирма Х. Ј. Уест Ко Лимитед производи овакве апарате, који садрже потпуно исти принцип цевастих апарата по нацрту госп. С. О. Невиле.

Метода да се млеко пропушта кроз две загрејане цеви много је старија од тих нових апарата Д-р Стасана, за које пледира г. Д-р Џ. Хан. Као пример такође наводимо још апарат Мандеј и спирални волта пастеризатор Тодт као и многи други. Овим се пак доказује да је Д-р Стасано присвојио већ добро познату методу за мењање температуре помоћу цеви и дао тој методи своје име. Једно време Д-р Стасано је тврдио да постоји привлачна моћ, која делује у простору до једног милиметра између две цеви и која привлачи бактерије на угрејаним зидовима. Ову тврдњу он више не присваја, јер никако није могао дати практичног доказа о овој теорији. Осим тога тврђење да за-

гревање у затвореним цевима онемогућава губљење карбон-диоксида и да тиме хемијска конструкција млека остаје иста, а да је ово једино проналазак италијанског стручњака Д-р Стасана, такође ни изблиза није тачна. Могу се навести око стотину апарата, који раде по истом принципу затвореног круга пре појаве „Стасано-апарата“, а које обрађују млеко, крем, пиво, сирће и т. д.

Наводимо овде извештај из три разне публикације часописа, које, како се тврди, говоре у прилог Д-р Стасана. У свима горњим извештајима се упоређује резултат пастеризације Д-р Стасана, са апаратом, који је већ одавно у целом свету одбачен као застарео и на том упоређењу се базирају твђења у прилог стасанизатора, твђења која морамо назвати фантастичним. Без икакве тешкоће се може доказати, да они резултати, који се добијају стасанизатором могу се постићи ма којом модерном машином за пастеризацију и то лакше, боље и економичније. У наведеном извештају Данског часописа сам Д-р Стасано тврди, да је слој кајмака код стасанизованог млека исто тако добра као и код сировог. Огледна Данска станица је пак установила да ово твђење није тачно и дословце вели: „Формација кајмака у стасанизованом млеку није тако исто добра као и у сировом млеку, јер се кајмак у висини слоја смањује за 66%. У погледу потрошње паре у часопису „Милк Индастри“ г-сп. Џон Хан тврди, да код стасанизације најекономичнија је потрошња паре. Наводи се као пример, да на 1000 литара млека стасанизатор троши 45 кг. паре, а пастеризатор 100 кг. паре. Међутим, супротно наводу г. Џона Хана утврђено је, да у 95% млекара у Енглеској не троше ни пола фунте паре на галону млека, а многе још мање. Позната је једна млекара, која троши свега 0.15 фунте по галону, дакле три пута мање, од потрошње стасанизатора! Што се тиче бактериолошког ефекта стасанизатора у чланку г. Хана се тврди, да је он код стасанизације једино добар и да уништава патогене бактерије од 99,36 до 99,94%. Држимо да није сасвим правилно одређивати преимућства рада пастеризатора само на бази „процентуалног уништавања бактерија“. Мислимо, да врло много зависи од саме количине млека, његове свежине, порекла и инкубације, али остављајући ово на страну погледајмо шта други апарати могу да учине по овој ствари. Узмимо један сасвим обичан Пастеров апарат, и то ма које било врсте, који је дао следеће резултате, добивене Д-р Гундерсоном комесаром за здравље града Рокфорд, Илиноис С. А. Д.:

„Сирово млеко, просечно 2 пробе, 1 милиона бактерија;

Пастеризовано млеко обичним Пастеровим апаратом просечно 3,000 бактерија;

Редукција бактерија је била 99,93%.

Узмимо сада пример непрекидног циклуса Ф. Кестра, инвестигатора једног од највећих Удружења „Данских Задружних Млекара“, који наводи цифре у службеном часопису Данског млекарства („Официел Орган“).

у Бр. 6:

„Сирово млеко, просечно 2 пробе 1 милион 278.000 бактерија;

Пастеризовано млеко, просечно 3 пробе 513 бактерија;

Редукција бактерија је била 99,96%.

Горњи резултат постигнут је са културом на желатину, док је са врхњом редукција бактерија још већа и достиже 99,99%. Треба имати у виду, да су ови резултати добивени на апарату, који је у дневној употреби и који ради са капацитетом 9,000 литара на сат.“

Да би се дошло до директног упоређења вршени су огледи са неколико апарата и то са електро-пастером, стасанизатором, пастером на плоче и пастером „Монтана“. За све апарате употребљена је иста температура од 75—80° С.

Електро пастеризатор 18 култура бактерије;

Станизатор 15 култура бактерија;

Пастер на плоче 13 култура бактерија;

Тедов пастеризатор 13 култура бактерија.

Као што се види резултати се мало разликују један од другог, само што пастеризатор на плоче даје минималан број култура!“

На крају своје студије у којој се г. Д-р Р. Селигмен оштро обара на систем стасанизације и г. Д-р Џона Хана, државни експерт Велике Британије подвлачи и мишљење немачког експерта г. Д-р Хенеберга, које гласи: „Стасанов апарат је скоро потпуно неупотребив, јер мора да се сувише често чисти“. Из свега горе изложеног види се, завршава енглески државни експерт г. Д-р Селигмен — да апарат Д-р Стасана ништа није друго него један тип цевастог пастеризатора за тренутну пастеризацију.“

Дакле, видимо да је после шефа за млекарство Чехословачке републике г. проф. Дворжака устао отворено против стасанизације и службени експерт за млекарство Велике Британије г. Д-р Р. Селигмен, ученик великог проф. Луја Пастера. Ради даљег обавештења, наводимо овде статистички развој примене пастеризације у свима градовима света.

Примена пастеризације у градовима веома је проширена. Према службеном извештају међународног конгреса одржаног у Сан Паолу 1921 год. дајемо ову врло карактеристичну статистику:

Из наведене статистике се види да је још 1921 год. пастеризација у употреби у свима великим и средњим градовима. Проце-

БРОЈ СТАНОВНИКА	Број градова који пастеризацију		ПРОЦЕНАТ	
	примењују	непримењују	градова који примењују пастеризацију	потрошње пастеризац. млека
Преко 1,000.000	12	—	100,00%	95,00%
од 1,000.777 до 500.000	42	—	100,00%	72,00%
" 72.000 " 100.000	15	—	100,00%	68,00%
" 50.000 " 75.000	29	5	85,00%	65,00%
" 25.000 " 50.000	55	7	89,00%	58,00%
" 10.000 " 25.000	77	42	61,00%	51,00%
мање од 10.000	36	52	41,00%	53,00%

нат непастеризованог млека у великим градовима се односи извесним делом на здравствено млеко или дринк-милк.

Сада да пређемо на Београд.

У погледу снабдевања млеком наше престонице пастеризовано млеко према сировом стоји данас у односу 1 : 12. Највећи део непастеризованог млека за Београд долази из околине саме престонице. У појединим општинама, као што су Остружница, Железник, Жарково и друге постоје већ многа врло добро уређена млекарска господарства, са чистим индустријским кравима, које са својом добром урађеношћу чине одличан утисак. Једино што би се у овим господарствима дало замерити, то је осуство модерног начина организације.

Потребна је поред већ изграђених добрих штала изградити још и одговарајућа засебна оделења за мелкарнице у којима би се млеко расхлађивало специјалним хладњаком. Сеоске бунаре, такође би требало довести у стање у коме би се онемогућило инфицирање воде шталским ђубретом. Млеко које се доноси из поменутих општина, долази у продају увек сирово. Мањи део млека из пречанских крајева долази пастеризовано на високој температури и то на најпримитивнији начин, спуштањем канте за млеко у казан вруће воде, док модеран начин пастеризације примењује се свега у једној млекарни г. Обрадовића у Војци из које се доставља дневно 3—4.000 литара млека.

У већини градова на Западу за збирно млеко неодређеног порекла примењује се обавезна пастеризација; а само загарантовано млеко или тако звано „дринк-милк“ троши се у сировом стању за децу и болеснике. Проценат загарантованог млека према пастеризованом у већини великих градова је у трајном порасту, достижући у Њујорку 20%.

Као што смо видели примена стасанизације млека у целоме свету толико је мала, да не долази у обзир. До данас стасанизација се примењује свега у око тридесетак млекарских предузећа, док се плочаста пастеризатори израђују у свима фабрикама за млекар-

ство и само пастеризатори државног енглеског система А. П. В. инсталирани у 14 разних држава, или детаљније речено, у 176 градских млекара је инсталирано 317 плочастих енглеских пастеризатора, који укупно имају капацитет 710,408 литара на сат, или око 10,000.000 литара дневне пастеризације.

При извођењу организације снабдевања млеком наше престонице, треба искористити стечено искуство у том погледу оних градова и земаља, у којима је то питање данас решено после дугих студија, а често и после врло скупочених експеримената на најхигијенскији начин. Са обзиром на две врсте потрошача млека у градовима, на одојчад и болеснике и на све остало становништво, треба организовати снабдевање млеком Београда на принципу физиологије њихове исхране. За одојчад, децу и болеснике потребно је обезбедити производњу здравственог, некуваног, апсолутно хигијенског млека у количини најмање 10,000 литара дневно и 60,000—80,000 литара осталог млека за одрасло становништво, које би се пуштало у продају само као обавезно пастеризовано. Како прво тако и друго млеко апсолутно мора бити у детаљној продаји у затвореним и до краја испуњеним флашама, чиме ће се заштитити витамини од штетног контакта са ваздухом, док ће с друге стране патентни покривачи онемогућити фалсификацију млека.

У погледу прикупљања млека, намењеног пастеризацији, потребно је да се иста обавља са млеком у што могуће свежијем стању. Модерна наука о млекарству, као што изјављује госп. Д-р Дворжак, тежи у првом реду да се производња млека спроводи под што хигијенским приликама, да мужа крава, стање штала и исхране стоке буду што рационалније организоване. Потребно је свима средствима пропагирати што бољу производњу млека, помажући оне произвођаче којима је млекарство главно занимање и који сами теже да своје производе доведу у што боље и хигијенско стање. Таквих произвођача приликом прегледа штала у срезу Врачарском наишли смо више од пола. У најближој бу-

дућности акција Хигијенског одсека београдске Општине требало би да се прошири поред улаза у варош још и у сама места производње. Систематски преглед штала и крава био би од највеће користи на побољшање производње. Ово се већ једном потврдило за време прве туберкулинизације крава, која је извршена на преко 5,000 грла у околини Београда. Прву туберкулинизацију је извршио Хигијенски одсек, и туберкулин, набављен од стране Општине београдске, био је подељен бесплатно ветеринарима одговарајућих средстава. Идућа туберкулинизација требала је да се спроведе иницијативом и средствима ветеринарског одељења Мин. Пољопривреде и надлежних ветеринарских рефераната, али до данас она још није спроведена из непознатих нам разлога.

Да извршимо једну малу рекапитулацију свега изложеног.

1. Животна је потреба да београдска Општина што пре отвори централну млекару и

да својим грађанима пружи јефтино и у бактериолошком погледу здраво млеко.

Огроман је смртни трибут, који Београд због недостатка модерног млекарства плаћа у својој деци, у тим малим светим жртвама, која пропадају због фалсификованог и нездравог млека.

2. Млеко за нови Београд мора бити 85% пастеризовано у апаратима, за које стручна комисија нађе да су у употреби најекономичнији а у погледу одржавања чистоће и заштите млечних витамина, као и снази у уништавању патогене микрофлоре најбољи и најусавршенији.

15% млека не треба пастеризовати него треба организовати производњу овог млека под што могућим хигијенским приликама, уз електричну машину, у стерилним, херметичким и до краја испуњеним затвореним флашама. Такво млеко треба да служи за исхрану одојчади и болесника.

Друштвена хроника:

Величанствена прослава петнаестогодишњице Прве добровољачке дивизије Њ. В. Краљ даровао је добровољцима заставу, и кумовао јој!

У недељу, 4. октобра о. г., Њ. В. Краљ Југославије Александар I подарио је Савезу ратних добровољаца нову заставу и на исту привезао своју кумовску траку.

Поводом тога у Београду су се, по врло лепом времену, извеле величанствене добровољачке манифестације, у којима је учествовало преко шест хиљада добровољаца из целе Краљевине, као и делегације добровољаца нама пријатељски наклоњених држава, и, на крају, уз огромно учешће Београђана.

ПОЧЕТАК СВЕЧАНОСТИ

На игралишту с. к. „Југославије“ наши и савезнички добровољци окупили су се још око осам часова пре подне. Преко шест хиљада добровољаца постројило се према трибинама у једну бригаду, у овај строј наших добровољаца био је сјајан. У њиховим редовима била је заступљена народна ношња из свију крајева државе. Нарочито је падала у очи црногорска, бокељска, личанска, јужно-србијанска, херцеговачка, хрватска и шумадијска ношња. Врло лепо је било видети како добровољци, бивши ратни другови, стоје један поред другог подељени у пукове, баталјоне, чете и водове, тако да је често до сељака у народној ношњи стајао варошанин у црном празничном оделу са полуцилиндриком на глави.

На ову велику добровољачку свечаност дошли су и усташе из Херцеговачког устаника. Своје пале очеве, на свечаности заменили су њихови синови, мајке, сестре и жене — удове.

Нешто после осам часова почеле су да стижу и стране делегације, као и бивши команданти Добровољачке дивизије.

Пред трибинама биле су заставе француског „Поали д'Орнана“, румунских добровољаца и чехословачких легионара, и осам застava месних одбора из: Новог Сада, Дубровника, Вировитице, Старог Бечеја, Бочара, Бачког Петровог Села, Банатског Аранђелова.

На трибинама заузели су места: француски посланик г. Дар, пољски г. Гинтер, румунски г. Гуранеску и чехословачки г. Фли-

дер са својим војним аташеима; генералитет београдског и земунског гарнизона, управа Удружења резервних официра и ратника, на челу са председником свога Удружења и Фидака г. Миланом Ђ. Радосављевићем.

Општину београдску на овој свечаности претстављао је потпретседник г. Никола Крстић.

ИЗНОШЕЊЕ НОВЕ ЗАСТАВЕ

Пред трибине се одмах затим изнела нова добровољачка застava, коју је Савезу подарио Њ. В. Краљ. Заставу је свилом извезло Београдско женско друштво. На једној страни заставе извезен је натпис Краљеве посвете: „Савезу ратних добровољаца Краљевине Југославије — Александар Први“, а на другој страни гесло добровољаца: „Све за Краља и Југославију — 4. октобра 1931 год.“

ДОЛАЗАК Њ. В. КРАЉА

Тачно у 10 часова у Краљевску ложу улази Њ. В. Краљ, у пратњи Претседника владе г. Петра Живковића, министра трговине г. К. Куманудија, министра војске и морнарице г. Стојановића и министра Двора г. Бошка Јевтића. Чим је Њ. В. Краљ ступио на трибину музика је интонирала државну химну, а кад је химна отсвирана добровољци и Београђани бурно и одушевљено поздравили су Њ. В. Краља клицањем:

— Живео Краљ! Живела Југославија!

Њ. В. Краљ љубазно је отпоздравио све присутне.

СВЕЧАНА ПРЕДАЈА ЗАСТАВЕ

Почетак свечаности обављен је молитвом, коју је интонирала војна музика. Одмах је пала команда:

— Капе скини!

Верски обред обавили су свештеници: православни, католички и муслимански. Православни и католички свештеници пошкروпили су светом водом, благословили и пољубили заставу, а затим сва три свештеника заједно су упутили молитве Свевишњем за здравље и дуг живот Њ. В. Краља.

Одмах затим један капетан унео је у Краљеву ложу нову добровољачку заставу. За заставом је ишао председник Савеза ратних добровољаца слепи потпуковник г. Лујо Ловрић, кога је предводио потпредседник г. Петар Петровић, виши чиновник министарства финансија.

Њ. В. Краљ привезао је на заставу свилену кумовску траку и ударио три златна спомен-клинца за Себе, Њ. В. Краљицу и Њ. Кр. В. Престолонаследника Петра. Предајући заставу г. Ловрићу Њ. В. Краљ је рекао:

Њ. В. Краљ кумује новој застави Савеза ратних добровољаца Краљевине Југославије.

— Предајем вам ову заставу као Мој поклон, уз најтоплије и најсрдачније поздраве Мојим добровољцима.

ГОВОР Г. Л. ЛОВРИЋА

Чим је примио заставу г. Ловрић је сишао са трибине и испред Краљеве ложе са једног подијума рекао је ове речи:

„Пала ми је у део ретка част да у име вас свих који сте добровољно пошли у рат за ослобођење и уједињење нашег народа изајвим најсрдачнију захвалност нашем Врховном Команданту Њ. В. Краљу Александру Првом...

— Живео!.. Живела Југославија! — клицали су присутни.

... премудром, племенитом, витешком и омиљеном Владару наше уједињене отаџбине Краљевине Југославије, који нас је данас одликовао највишим одликовањем, поклањајући нам ову прекрасну нову државну југословенску заставу.

Овај свечани чин потсећа нас на онај велики историски дан наше Прве доброво-

љачке дивизије када је јула 1916 године Њ. В. Краљ, наш Врховни Командант, одликовао четири пука наше дивизије славом увенчаним пуковским заставама Краљевске српске војске, поверавајући нам тако та најсветија знамења, да их са истом славом кроз победе и жртве донесемо на чело наших пукова у ослобођену и уједињену нашу Отаџбину...

— Клицање: Живео!..

И, браћо добровољци, онога часа када смо примили те заставе на Соборној плошчади у Одеси, ми смо чврсто веровали да ћемо под командом и мудрог управом Њ. В. Краља сигурно победити и да ће се те заставе вити у слободном Загребу, Љубљани, Београду, и другим градовима наше ослобођене Отаџбине...

— Живео југословенски Краљ!..

„Ваше Величанство, дозволите да Вам изразим отворено, искрено, дубоко истински — следећу традицију слепца у нашој народној историји — оно што у дну моје душе осећам. Ја Вам захваљујем на овим светлим данима које сте нашем народу у ово неколико последњих година указали премудрим одлукама као по Божјем усуду дани геније и творац наше миле Југославије.

„Ја сам био најсрећнији кад сам Вам, Ваше Величанство, у знак особите захвалности 3 октобра 1929 године, упутно поздравни телеграм са речима: „Величанство, изнад душе Вам благодарим за овај незаборавни светли дан, пул сунца, живота и радости, кад опет видим, тако јасно и тако далеко наш уједињени народ, срећан у својој Краљевини Југославији”.

„Исто тако захваљујем Вам, Ваше Величанство, на овом великом дану, када ја на своје духовне очи гледам са толико среће нашу велику будућност, и видим како се наша љубљена отаџбина Краљевина Југославија развија под мудрог управом Вашег Величанства.

„Клањајући се сенима оних који су падали (поклич: „Слава им!” Њ. В. Краљ поздравља војнички), заветујем се као један од оних који је случајношћу Божјег усуда остао у животу, иако сам можда био одређен да останем за навек на пољима Добруце са оним нашим славним и најбољим друговима, — да докле год буде нас добровољаца из прошлих ратова, док год буде Југословена који воле своју отаџбину и наше браће Сокола који су нови добровољци у великом делу мира и нашег националног напретка, ова ће се заства победоносно вијати на срећу и добро Југославије, а на славу и понос наше јуначке, племените народне династије Карађорђевића”.

ПРЕДАЈА ЗАСТАВЕ БАРЈАКТУ

Г. Ловрић се затим обратио барјактару, резервном капетану г. Бошку Павловићу, председнику загребачке добровољачке организације, са овим речима:

„Барјактару, предајем ти ову свету заставу, и закљичем те као брата, заклетвом коју си као и сви други, као добровољац добровољно дао у прошлом рату, да ћете бити увек спремни да добровољно пролијете своју крв и да дате своје животе за част и славу Краља и Отаџбине... Понови заклетву...”

Барјактар г. Павловић је поновио заклетву:

„Друже председниче, у име свих добровољаца и своје полажем у твоје руке заклетву да ћемо, ову заставу више него живот бранити и чувати до задње капи крви за Краља и Отаџбину, онако како смо то за време рата наше ратне заставе бранили... Тако ми Бог помогао!...”

После тога настале су одушевљене овације Њ. В. Краљу. У бури громких ратничких поклича једва су се чули слаби гласови старијих жена:

— Живео наш добри Краљ!.. Живео наш мили Краљ!..

СПОМЕН-ТРАКЕ ЧЕХОСЛОВАЧКИХ И РУМУНСКИХ ДОБРОВОЉАЦА

После говора г. Ловрића на подиум ступа председник чехословачких легионара г. др. Јозеф Патејдл, народни посланик. Привезујући на нову заставу спомен-траку чехословачких легионара, г. Патејдл је на чехословачком рекао:

— На садашњи историски дан, прими брата Ловрићу, од чехословачких легионара скроман дарак у нашим националним бојама. На њему је написано: „Верност за верност”, гесло с којим смо победили у прошлости и које ће нас повести у будућности.

— Живело Његово Величанство, живела дивна братска Југославија, живео Савез добровољаца!..”

— Живео Краљ, Живела Чехословачка! — одушевљено су клицали присутни.

Одмах иза чехословачког ступио је на подиум шеф румунске делегације г. др Виктор Делау, народни посланик, који је пошто је на заставу привезао румунску спомен-траку рекао на румунском језику ово:

— Дозволите, Ваше Величанство, да нова заставка носи овај знак наше љубави, а ти га, заставо, носи славно, за срећу своје Отаџбине!..

— Живео Њ. В. Краљ, живела Југославија!..

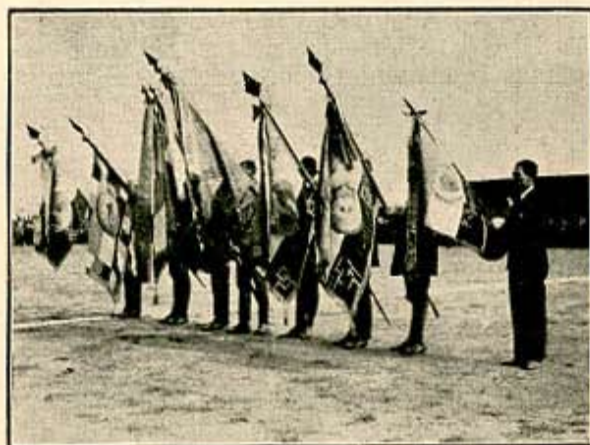
— Живео! Живела Румунија! — клицали су добровољци и Београђани.

После овога Њ. В. Краљ бурно поздрављен напустио је игралиште.

ПОВОРКА НАШИХ И СТРАНИХ ДОБРОВОЉАЦА

Чим је Њ. В. Краљ напустио игралиште наши и савезнички добровољци образовали су велику и импозантну поворку, која је, формирана у бригаду, са војном музиком на челу, прошла Булеваром Ослобођења ка „Славији”. У поворци добровољци су носили табле са натписима:

„Живело Његово Величанство Александар I.”, „Живела Француска”, „Живео мир”, „Живела Краљевина Југославија”, „Живела Мала антанта” итд.

Добровољачке заставе месних организација

Кад су добровољци стигли у поворци пред Двор, на прозору се појавио Њ. В. Краљ коме су Београђани и добровољци и овом приликом приредили бурне овације.

ДЕФИЛОВАЊЕ ПРЕД Њ. В. КРАЉЕМ

У изванредно поравнатим редовима продефиловала је величанствена поворка добровољаца поред свога Краља и ратног Друга. Одушевљењу и клицању није било краја. Чим се која јединица приближила Двору капе добровољаца летеле су у вис, препланула и изборана лица прекаљених ратника-добровољаца преображавала су се у срећан осмех и ишло се и клицало као у заносу:

— Живео Краљ! Живела Југославија!

Испред дворске баште издвојили су се из поворке г. г. Ловрић и Петровић са по једним делегатом из сваке бановине. На Теразијама, које је Београдска општина за ову свечаност искитила заставама, издвојили су се бивши команданти добровољаца. Поворка је одушевљено поздравила и једну и другу групу.

САВЕЗНИЧКИ И НАШИ ДОБРОВОЉЦИ КОД Њ. В. КРАЉА

Истог дана Њ. В. Краљ примио је у аудијенцију стране делегате, као и г. г. Ловрића, Петровића и по једног делегата из бано-

вина. Ова ретка аудијенција старих ратника код својега ратног Друга Њ. В. Краља трајала је више од пола сата. Са сваким савезничким делегатом Њ. В. Краљ је понаособ поразговарао веома благодоклоно, а нарочито са чехословачким делегатима који су као ратници били у Југословенској дивизији, и међу којима је неке познавао са Солунског фронта.

Сви делегати, наши и страни, са ове аудијенције понели су најлепше утиске, веома дирнути овако срдчним пријемом од стране Њ. В. Краља.

У НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

Најзад, ова величанствена свечаност завршила се свечаном претставом у Народном

позоришту. У част Мале антанте добровољаца и француских бивших ратника са Солунског фронта дата је наша домаћа опера „Коштаца“ од Петра Крстића.

*

Сутрадан пре подне делегати наших и савезничких добровољаца положили су венце на гроб Блаженопочившег Краља Петра Великог Ослободиоца на Опленцу и на гроб Незнаног Јунака на Авали.

Истог дана по подне добровољци су разгледали Београд, који се подиже на рушевинама старог и увече су многи отпутовали својим кућама, поневши са собом најлепше утиске које су на њих оставили Београд и Београђани.

Београд за соколство

Београду и Београђанима приређене су бурне соколске манифестације на Сушаку

Београд је одувек био жариште југословенства и жижа југословенске мисли. И због тога су Соколи из Александрова са отока Крка, пре два месеца, када су хтели да освете своју нову соколску заставу, позвали Београд да преко Општине београдске кумује овој застави, која ће се високо виси на обалама нашег плавог Јадрана.

Одазивајући се овом узвишеном позиву наших Сокола са Јадрана, Општина београдска упутила је свога одборника г. инж. Милоша Радојловића, нашег великог националног и спортског радника, да у њено име кумује застави и срдчно поздравља Соколе из Александрова.

Том приликом Александровчани су Београду, Београђанима и г. Радојловићу приредили бурне овације.

Али како тада још није била готова спомен-трака, коју је г. Радојловић у име Београда, као кум, имао да привеже на заставу, то је ту траку потпретседник Београдске општине г. Никола Крстић са једним братским пропратним писмом упутио г. Иви Полићу, старости Соколске жупе на Сушаку, да је он у име Београда привеже на заставу Сокола из Александрова приликом соколских свечаности на Сушаку, и да тада соколима прочита поздравно писмо Београда.

На ово поздравно писмо потпретседника г. Николе Крстића, које је он упутио Александровчанима у име Београда, и које смо ми објавили у претпрошлом броју нашег часописа, староста Соколске жупе са Сушака, г. Ива Полић, упутио је г. Крстићу следећи одговор, којим братски поздравља свога кума Београд, и Београђане.

Поздравно писмо соколског старосте г. Иве Полића:

СОКОЛСКА ЖУПА

СУШАК—РИЈЕКА

Сушак, 9. септ. 1931

Подпредседнику Београдске Општине
Господину Николи К. Крстићу

Београд

Велештовани господине

Подпредседниче!

Вашу замолбу од дне 2. септембра о. г. примио сам и по Вашој жељи поштом, писмо управљено мени у целости сам прочитао са трибине у оном часу кад сам од стране општине прикочио спомен траку на заставу братског соколског друштва Александрово. Утисак речи Вашег писма деловао је на све присутне електризујући тако, да су нашој престолници и свој браћи Београђанима приређене огромне овације.

Пошто сам ја био по Вама овлаштен да прикочам траку коју сте управили на мој наслов, то сам нашао потребним да том приликом иза прочитаног Вашег писма кажем следеће: „Сматрам се особито почашћен што ми је у дио пала част да ову спомен траку општине Београдске прикочам на заставу братског соколског друштва Александрово. — У моме соколском животу извршио сам многе задаће али верујте ми, да никада се већим усхићењем и љубављу нисам извршио ниједну као ову наше престолнице, нашег драгог Београда, који је за наше ослобођење и уједињење дао животе најбољих својих грађана, приправан, ако устреба

Осамдесетогодишњи соколац г. Никола Франовић под триумфалном капијом у Александрову на отоку Крку, која је подигнута у част Београда!

сваки час да допринесе нове жртве на олтар Велике и Моћне Југославије, на олтар нашег плавог Јадрана. У знак наше љубави за нашу престолницу позивљем Вас браћо и сестре, госпође и господа да кликнете: „Нека живи и напредује наш лепи Београд! Нека живи подпредседник општине Београдске г. Никола Крстић! Нека живи наш врли соколски брат нижењер Милош Радојловић, који је у име општине Београдске кумовао барјаку братског соколског друштва Александрово!

Ваше наведене речи као и поздравни прихваћени су од свих присутних незапамћеним одушевљењем.

Након тога прикопчао сам на барјак траку уз ове пропратне речи: „Вежем те трако у име општине Београдске а у знамењу нашег великог и неумрлог учитеља Д-ра Мирослава Тирша!“

Ја сам господине Подпредседниче замолбу Ваше општине и Вашу испунио онако како ми је налагала моја соколска свест па држим, да сам Вашој жељи на овај начин најбоље удовољио.

У жељи, да ово кумство општине Београдске на обалама нашег Јадрана буде имало видног успеха у ширењу братске љубави те љубави према нашем Великом Краљу и Отаџбини, поздрављам Вас, господине Потпредседниче, као и сву господу општинске Одборнике изразом мог особитог поштовања уз соколски поздрав

Здраво!

Старешина соколске жупе Сушак-Ријека:
Иво Полић, с. р.

Културна хроника:

Отварање јесење изложбе радова београдских ликовних уметника

У уметничком павиљону „Цвијете Зузорић“ на Маломе Калемегдану, отворена је, у недељу четвртог октобра о. г., четврта јесења изложба вајарских и сликарских радова београдских ликовних уметника.

Ова ретка и веома успела изложба наших уметника овога пута отворена је под покровитељством проф. инж. Милана Нешића, председника Београдске општине.

Отварању изложбе присуствовао је изасланик Н. В. Краља, пуковник г. Сарић.

У присуству изасланика Н. В. Краља, пуковника г. Сарића, кмет-правник г. Исидор Протић у име председника г. М. Нешића отвара изложбу

Такође је отварању присуствовао већи број Београђана, љубитеља ликовне уметности, и уметника.

Пред улазом у простране и лепе сале павиљона „Цвијета Зузорић“, у којима су извешани и постављени уметнички радови наших сликара и вајара, чекало се на отварање изложбе.

Како је председник Београдске општине инж. г. Милан Нешић, који је покровитељ ове изложбе, био спречен да исту отвори због једне важне конференције, то је изложбу у његово име отворио кмет-правник општ. Београдске и вршилац дужности потпредседника г. Исидор А. Протић.

Г. Протић после увода, којим је поздравио све присутне и извинио отсутног покровитеља г. Нешића, председника Београдске

општине, прочитао је г. Нешићев говор, који је он требао да одржи приликом отварања ове изложбе.

Говор г. Нешића гласи:

„Особито је задовољство за мене што ми се, као покровитељу ове изложбе, даје прилика да је отворим и самим тим изразим ону истинску наклоност, коју, и као човек који сам воли и цени уметност и као претставник Београда, од од увек важи за нашу ликовну уметност. Мене то радује утолико више, што нам

Са изложбе: Рајко Леби: Београдски мотив из Јебремове ул.

ова изложба, иако можда не својом обилношћу, што нам је лако оправдати временом у коме се налазимо, већ својом висином на којој се налази, даје доказа оне велике истрајности, са којом наша уметност има да се бори, у једном, како рекох, поглавито материјалистичком добу.

Београд, културни и политички центар младе Југославије, показао је несумњиво знатан напредак у свом материјалном изграђивању, али Београд апсолутно није занемарио ни своју духовну културу, ни своје духовно изграђивање на пољу сликарства и вајарства.

Ја зато поздрављам све ове неуморне раднике, који, у фанатизму свога позива, нису поред свих тегоба пожалили труда да ову изложбу учине и богатом,

и изразитом претставницом данашње епохе.

Отварајући ову изложбу, дакле, упућујем своје најлепше жеље за даљи развој наше младе уметности и чиним искрени апел на све грађане наше престонице, да обилатом посетом ове изложбе и обилатим откупом слика са ње, подвуку њен културни значај.

Изложба је отворена!

Чим је г. Протић отворио изложбу, при-

сутни су приступили разгледању слика и вајарских радова.

Београдски ликовни уметници на овој изложби изложили су преко сто слика и двадесет скулпторских радова, који ће их и ове јесени моћи достојно да репрезентују.

„Београдске Општинске Новине“, као орган Београда донеће у уметничкој хроници свога идућег броја један опширан, детаљан и критички приказ ове београдске сликарске изложбе.

Отварање изложбе модерних холандских сликара у музеју Принца Павла

У суботу, трећег октобра о. г., на веома свечан начин обављено је отварање новог одељења Музеја савремене уметности Принца Павла, у коме ће се чувати збирка уметничких радова модерних холандских сликара.

Што је Музеј Принца Павла добио ово интересантно одељење, којим је обогачена наша јединица галерија слика у Београду, највећа заслуга припада г. Меренсу, у чијој се породици као по традицији гаји љубав према нашој земљи и нашем народу, затим нашим многим пријатељима из Холандије, као и г. Бошку Христићу, нашем посланику у Хагу.

Још пре 11 часова званице су испуниле вестибил Музеја на првом спрату. Међу овим званицама примећени су: г. г. Божа Максимовић, министар просвете, д-р Коста Кумануди, министар трговине и индустрије, Бошко Јевтић, министар Двора; чланови дипломатског кора: г. г. Пелегринети, Папин нунције, Хендерсон, енглески посланик, Принс, амерички посланик, г-ђа Флидер; чланови Академије наука г. г. Богдан Поповић и Александар Белић; наши уметници и књижевници: г-ђа Ана Маринковић, г. г. Љуба Ивановић, Урош Предић, Јован Дучић, д-р Светислав Стефановић, Стеван Христић и многи други.

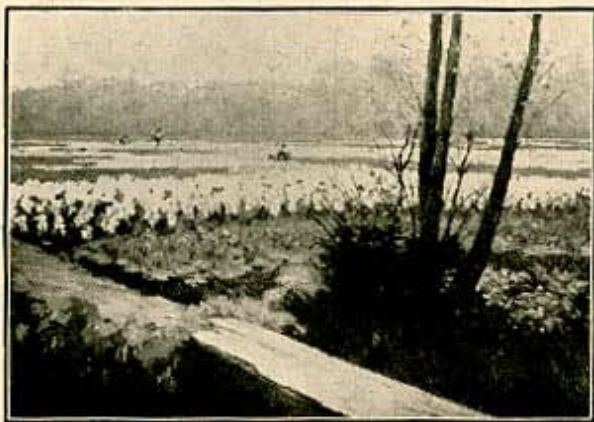
Тачно у 11 часова у Музеј је дошао Њ. В. Принц Павле у пратњи Кнеза Николе Грчког, а дочекан је и уведен у вестибил од стране г. г. генерала Пекића, министра Бошка Христића и д-р Милана Кашанина.

Г. К. Меренс, наш генерални конзул у Амстердаму поздравно је Њ. В. Принца Павла. Г. Меренс је у своме говору укратко описао како је дошло до остварења ове нове збирке нашег Музеја савремене уметности, у којој је приказан рељефан преглед модерног стварање у ликовној уметности Холандије.

Између осталог г. Меренс је рекао да је Холандија заузела прво место у развоју уметности на Западу у 15, 16 и 17 веку, и да су тада чувена имена уметника-Холанђана по-

стала својина целог човечанства. После прекида од скоро два века, т. ј. тек од друге половине 19 века, заједно са општом ренесансом, Холандија опет указује нов правац, на чијем се челу налази чувена Хашка школа, која гаји љубав за лепоту природе, пејзаж и светлост.

Збирка, којом је обогачена галерија слика у Београду, у Музеју Принца Павла, испуњена је овим славним именима: Ван Гог, Дејспелхоф, Слојтерс, Ферстер и други.

Koster Anton: Пасадиш зумбула
(Холандска—Шкотска)

Г. Меренс на крају је срдечно захвалио личностима које су учиниле да овако брзо дође до остварења ове уметничке збирке, и затим је замолио Њ. В. Принца Павла да отвори изложбу.

Њ. В. Принц Павле, после говора г. Меренса, отворио је изложбу овим речима:

Господине,

Са живим узбуђењем захваљујем не само у име Музеја модерне уметности већ и у име свију пријатеља уметности у Југославији на сјајној колекцији која украшује ове збирке.

Племенита и великодушна мисао, изврсни укус који је доминирао избором ових слика иду право у срце и могу вас уверити да нећемо заборавити ни гест ни дар.

Ви долазите, господине, из једне земље која је колевка уљаног сликарства и где је велико сликарство непрекидно од Ван Дајка до наших дана. Ова земља, на против, видела је своју уметничку културу како се стеже још од XV века перипетијама историје. Уметничка блага, произведена и с тешком муком прикупљена у току целог једног века, од поновног

ослобођења ове државе, растурена су им и уништена за време великог рата. Овај мали музеј, коме је тек две године, скромни је зачетак збирке коју сте ви обогатили доприносећи томе великодушно.

Примите, Господине, захвалност целог народа и будите њен тумач код одбора, који вам је помагао да извршите тако племенити задатак.

Чим је Њ. В. Принц Павле отворио музеј, званице су ступиле у одаје, у којима ће се од сада чувати уметнички радови чувених холандских сликара, где су се у разгледању слика задржали скоро цео сат.

СЛУЖБЕНИ ДЕО:**Рад општинског одбора:****ЗАПИСНИК**

XXIV Редовне седнице Одбора Општине Београдске одржане 12. августа 1931 год.
у 6 часова по подне

Претседавао заст. Претседника г. Никола Крстић.

Деловођа г. Божидар Павловић.

Заступници Потпретседника: кмет-правник г. Исидор Протић и одборник г. Клементије Букавац.

Од одборника били су г. г.: Јов. Дравић, Негослав Илић, Д-р Лазар Генчић, Ник. Ђорђевић, Мих. Л. Ђурић, Свет. Гођевац, Драгољуб К. Милошевић, Ђ. Попара, Т. Здравковић, Инж. М. Сокић, Арх. Ђура Бајаловић, Милош П. Радојловић, Д-р Александар М. Леко, Јоца Поповић, Д-р Букић Пијаде, Д-р Страш. Љ. Милетић, Дим. Станчуловић, А. Фирт, Мил. Ђ. Радосављевић, Милован Ј. Матић, Тр. Јовановић, Д-р Љуб. Стојановић, Инж. Павле Миљанић, Инж. Јован Мисирлић и Јосиф Фрид.

1.

Примљени су записници XXII и XXIII редовне седнице.

2.

Деловођа Одбора саопштава да су се извршили одборници г. г. Б. Крекић, Т. Старчевић, Д-р Драг. Аранђеловић, В. Петровић, Б. Антонијевић, М. Стојановић и С. Трпковић.

Претседавајући г. Никола Крстић обавештава Одбор да ће се на дан 16. августа тек. год. обавити прослава десетогодишњице владавине Н. В. Краља Александра I, и потом су утврђене појединости и распоред те прославе.

Даље г. Крстић обавештава Одбор о свечаности полагања камена темеља основне школе у Краљице Наталије ул. која се подиже као задужбина Ристе и Персе Миленковића; као и свечаности освећења соколске заставе у Александрову на Крку, са које је упућен телеграм Општини београдској, а одборник г. Милош П. Радојловић поднео исцрпан извештај о утисцима и току саме свечаности.

Затим Претседавајући г. Никола Крстић обавештава Одбор, да је тек после састава дневног реда за ову седницу био довршен извештај о одржаној лицитацији за набавку аутоматских централа за потребе Општине, и како је ствар хитна, моли Одбор да дневни ред ове седнице допуни још и овим предметом. Предлаже да се унесе тачка 9-а која да гласи: „Одобрење лицитације за набавку 8. комада аутоматских централа за потребе Општине, и одобрење кредита од 100.000,— динара Дирекцији трамваја и осветлења из

парт. 128. поз. 20. за инсталацију телефонских апарата.”

Одбор је одобрио да се овај предмет унесе у дневни ред данашње седнице као тачка 9-а.

3.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лицитације за калдрисање V партије улица (Сењак и околине)”, прочитан је предлог Суда, па је на примедбе и питања одборника г. Д-р С. Милетића одговорио Претседавајући г. Никола Крстић.

За овим је на предлог Суда Обр. 18920 Одбор

РЕШИО:

1. — Да се према резултату II оферталне лицитације одржане 28. јула 1931 године за израду V партије улица и предлогу Техничке дирекције уступе у израду улице ове партије предузимачу г. Добри Миленовићу за суму од 792.000,— динара заједно са водоводним радовима. Ову V партију сачињавају ове улице:

1) Валтазара Богишића од Ситничке до Ситничке преко Штипске са коловозом од залирене калдрме на песку и бетонским тротоарима.

2) Вучитриска од Штипске до краја са коловозом од пенетрисаног макадама и тротоарима бетонским.

3) Куршумлијска улица, од ул. Штипске до краја са коловозом од пенетрисаног макадама и тротоарима од бетона.

4) Четничка ул., од ул. Сање Живановића до ул. Миодрага Давидовића спрамексирање постојећег коловоза од макадама.

5) Сање Живановића (Мајданска) од постојеће калдрме до Топчидерског друма код Цареве Ђуприје са коловозом од залирене калдрме на песку са бетонским тротоарима, и

6) Руска улица од Топчидерског друма до ул. Сање Живановића са коловозом од залирене калдрме на бетону и бетонским тротоарима.

II. — Овај посао уступа се предузимачу г. Добри Миленовићу по ценовницима поднетим на дан лицитације за израду калдрме и водоводних радова у овим улицама. Предузимач је дужан да послове изведе у свему према условима који су важили на дан лицитације 28. јула 1931 год. и то: према општим условима, специјалним и техничким условима,

условима за издавање ове улице у рад, условима за водоводне радове у ценовницима за калдрму и водоводне радове и анализи цена.

III. — Рок за довршење овог посла је 75 календарских дана, а рок гаранције 18 месеци.

IV. — Надзорни инжењер на овом послу биће г. Никола Мандукић инжењер Инжињерског отсека.

V. — Издатак за ове радове у суми од Динара 792.000,— пада на терет већ ангажованог кредита од 886.441,34 динара по решењу Суда Т.Д.Бр. 17142 од 13. јуна 1931 год. из унутрашњег зајма од 125.000.000,— динара по коме је решењу ангажована сума од Дин. 847.585,79 на терет тач. 6 а сума од 38.585,55 динара на терет тач. 5 распореда о утрошку тога зајма.

4.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лиценције за калдрмисање VI партије улица (Господарски пут)” прочитан је предлог Суда, па је председавајући г. Никола Крстић дао одговор на примедбе и питања одборника г. г. Дравића, Д-р С. Милетића и С. Гојевца.

За овим је на предлог Суда О.Бр. 19867 Одбор

РЕШИО:

I. — Да се израда калдрмисања VI партије улица у 1931 год. у коју партију улазе: 1) Господарски пут од ул. Војводе Глигора до ул. Краља Александра са коловозом од заливане калдрме од еруптивног камена на бетонским тротоарима и 2) улица Ђердапска од Господарског пут до Шуматовачке ул. са коловозом и тротоарима од ситног камена на песку заливањем цементним малтером, уступи у рад најповољнијем понуђачу предузећу „Фундобетон“ из Београда за цену од Динара 2.978.408,25 једно са водоводним радовима.

II. — Овај посао предузеће „Фундобетон“ има да изврши по свима условима, одређеним за овај посао који су важили на дан лиценције: по условима за давање у израду калдрмисања улица VI партије, по општим условима, по специјалним техничким условима, по техничким условима за полагање уличних водоводних цеви, по опису радова у предрачуно, по муштри камена и уверењу за камен поднетом на дан лиценције.

III. — Овај посао предузеће „Фундобетон“ има да изради у року од 5 (пет) месеци календарских а за сваки дан задоцнења преко овог рока има да плати Општини на име казне 2.000,— динара.

IV. — Рок гаранције за овај посао је 1½ (једна ипо година). За које време је дужно предузеће „Фундобетон“ да израђену калдрму одржава у беспрекорно исправном стању. Ако предузеће „Фундобетон“ не буде одржавало калдрму у исправном стању, или се не буде одазвало позиву Техничке дирекције да рђа-

ве делове калдрме поправи, Техничка дирекција ће сама ово оправити на терет основне кауције предузећа „Фундобетон“ положене на дан лиценције за овај посао.

V. — Издатак за ове радове на калдрмисању ових улица од Динара 2.912.685,65 има да падне на терет унутрашњег зајма од 125.000.000,— динара по тач. 6. распореда о утрошку тога зајма а сума за водоводне радове у овим улицама од Динара 65.722,61 има да падне на терет истог зајма по тач. 5. распореда тога зајма.

VI. — Надзорни инжењер на овом послу биће инжењер Инжињерског отсека г. Боривоје Крсмановић.

5.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лиценције за калдрмисање VII партије улица (Трговачка ул. на Чукарици)” прочитан је предлог Суда, па је заст. Потпретседника г. Клементије Букавац дао потребна обавештења.

За овим је на предлог Суда О.Бр. 18872 Одбор

РЕШИО:

1) Да се према резултату I оферталне лиценције одржане 27. јула 1931 год. за израду Трговачке улице на Чукарици од подвожњака код Господарске Механе до железничке пруге Београд — Обреновац и предлогу Техничке дирекције уступи израда ове калдрме Брњичком Граниту А. Д. из Београда а за суму од Динара 1.945.044,25.

2) Овај посао се уступи Брњичком Граниту по ценовнику поднетом на дан лиценције а према извршеној рачунској ревизији. Предузеће је дужно да послове изведе у свему према условима, који су важили на дан лиценције: општим условима специјалним и техничким, општим условима за издавање ове улице у рад, поднетој муштри камена и уверењу завода за испитивање материјала на Универзитету о квалитету камена.

3) Коловоз у овој улици има се радити од заливане калдрме од камена гранита из Брњице на Дунаву, као што је понуђено на дан лиценције, а на бетону. Тротоари ће се изградити од бетона.

4) Рок за довршење овог посла је десет календарских дана, а рок гаранције две године, за које је време дужно предузеће Брњички Гранит израђену калдрму у коловозу и бетонске тротоаре одржавати у исправном стању о свом трошку.

5) Надзорни инжењер на овом послу биће г. Драгомир Урошевић инж. Инжињерског отсека.

6) Издатак за ове радове у суми од дин. 1.945.044,25 пада на терет већ ангажованих кредита од 2.286.937,09 по решењу Т.Д.Бр. 20097 из унутрашњег зајма од 125.000.000,— динара по тач. 6. распореда о утрошку тога зајма.

6.

Код тачке дневнога реда: „Одобрење лиценитације за калдрмисање VIII партије улица (Крушевачка и др. ул.)“, прочитан је предлог Суда, па је заст. Потпретседника г. Клементије Букавац дао потребна обавештења.

За овим је на предлог Суда Обр. 19023 Одбор

РЕШИО:

I. — Да се одобри протокол лиценитације одређене решењем Суда Т. Д. Бр. 19595 од 1. јула 1931 год. за калдрмисање VIII партије улица по програму из 1931 године, коју партију сачињавају следеће улице:

1) ул. Крушевачка, од ул. Велешке до ул. Војводе Глигора,

2) ул. Занатлијска, од ул. Табановачке до ул. Војводе Скопљанца,

3) ул. Војводе Скопљанца од ул. Занатлијске до ул. Љубићке, и

4) ул. Љубићка, од ул. Табановачке до ул. Ђурђевске

са коловозом од заливане калдрме на бетону и бетонским тротоарима за све улице.

II. — Да се према резултату ове лиценитације посао уступи предузећу Брињчки Гранит А. Д. као најповољнијем понуђачу, у свему по његовој понуди и јединачним ценама ценовника за ревидовану суму од 1,159.400,44 динара т. ј. за 172. 234,28 динара или за 12,93% ниже од предрачунае суме која износи 1,331.634,72 динара.

III. — Да надзорни инжињер буде г. Урошевић Драгомир.

IV. — Издатак у суми од 1,159.400,44 динара да падне на терет зајма од 125.000.000,— динара, а из већ ангажованог кредита по решењу Суда Т. Д. Бр. 19595 од 1. јула 1931 год. и то: у суми од динара 1,142.246,61 (за калдрму), на терет тач. 6. и у суми од 17.153,83 динара (за водовод) на терет тачке 5. распореда о утрошку тога зајма.

7.

Код тачке дневнога реда: „Одобрење лиценитације за калдрмисање IX партије улица (Станоја Главаша и др. ул.)“ прочитан је предлог Суда, па је заст. Потпретседника г. Клементије Букавац дао потребна обавештења.

За овим је на предлог Суда Обр. 19430 Одбор

РЕШИО:

I. — Да се одобри II офертална лиценитација, одржана 4. августа 1931 године по решењу Суда Т. Д. Бр. 22479 од 21. јула 1931 године за калдрмисање IX партије улица у коју партију улазе:

1) ул. Станоја Главаша од Далматинске ул. до ул. Цвијићеве, са коловозом и тротоарима од заливане калдрме на песку,

2) ул. Петраљичка, од ул. Војводе Бране до Славујског Венаца, са коловозом и тротоарима од заливане калдрме на песку,

3) Славујски Венац од ул. Петраљичке до Нове улице, са коловозом од заливане калдрме на песку и бетонским тротоарима,

4) Далматинска ул., од ул. Гробљанске до проф. 136,00 са коловозом од заливане калдрме на песку и асфалтним тротоарима и

5) Држићева ул., од ул. Гробљанске до Мраовића Сокачета, са коловозом од заливане калдрме на песку и асфалтним тротоарима.

II. — Да се према резултату ове лиценитације посао уступи предузимачу инж. Марјановићу Витомиру, као најповољнијем понуђачу, за суму од 553.000,— динара т. ј. за 9,96% ниже од предрачунае суме.

III. — Да надзорни инжињер на овом послу буде г-ђица Игњатовић Олга, инжињер инжињерског отсека Техничке Дирекције.

IV. — Издатак у суми од 553.000,— дин. да падне на терет зајма од 125.000.000,— динара и то: у суми од 477.555,99 динара (за калдрмисање) на терет тачке 6., у суми од 44.795,84 (за водовод) на терет тач. 5. и у суми од 30.679,57 (канализација) на терет тач. I распореда о утрошку зајма.

8.

Код тачке дневнога реда: „Одобрење лиценитације за оправку пута Кошутњак — Раковица“, прочитан је предлог Суда, па је заст. Потпретседника г. Клементије Букавац на питање одборника г. Д-р С. Милетића дао потребна обавештења

За овим је на предлог Суда О. Бр. 18975 Одбор

РЕШИО:

1) Да се према резултату I оферталне лиценитације, одржане 29. јула 1931 год., за оправку пута Кошутњак — Раковица од 7+000÷1000 и предлогу Техничке дирекције, уступи оправка овог пута Д-р Михаилу Франку предузимачу из Београда за суму од дин. 1,406.384,70

2) Овај посао уступа се Д-р Михаилу Франку у свему по предрачуну, општим, специјалним и техничким условима, са материјалом искључиво предрачуном предвиђеним.

3) Рок за довршење овог посла (60) шесет календарских дана, а рок гаранције две године, за које је време предузеће дужно одржавати пут у исправном стању о свом трошку.

4) Надзорни инжињер на овом послу биће г. Поучки Боривоје.

5) Издатак за овај посао у суми од дин. 1,406.384,70 пада на терет фонда за замену личног рада на државним путевима и има се исплатити по поз. 93. тач. 4. буџета расхода општине београдске за 1931 годину.

9.

На предлог Суда Обр. 18919 Одбор је

РЕШИО:

Да се испорука тролне жице и висићег трамвајског материјала за потребе Дирекције трамваја и осветљења, као најповољнијим по-

нућачима на одржатој оферталној лицитацији на дан 24. јула 1931 године и то уступи следећим фирмама:

1. — Фирми „Норис“ К. Д. из Београда.

300 ком. изолир-болцнова а Дин. 27,80 за 1 ком. у свему према прописаним условима, испорука 2½ месеца.

2. — Фирми „Фраунг“ А. Д. из Београда.

3.500 мет. бакарне тролне жице пресека 80 мм² а Дин. 21,08 за 1 кгр. оцарињено и у свему према прописаним условима, испорука 2½ месеца.

3. — Инж. Јовану Милосављевићу трг. из Београда.

1.500 кгр. челичне поцинковане штрајц жице 0 м. мм а Дин. 9,35

15 ком. левих скретница бронзаних за 20 а Дин. 1.500,—

15 ком. десних скретница бронзаних за 20 а Дин. 1.500,—

5 ком. крстова бронзаних за 90° а Дин. 1.700,—

5 ком. симетричних скретница бронзаних за 20° а Дин. 1.500,— у свему према прописаним условима и понуди фирме, испорука око 10. недеља.

4. — Фирми Југословенско Сименс А. Д. из Београда.

300 ком. шнален изолатора за радну вучу до 500 кгр. а Дин. 23,80

300 ком. ринг-изолатора за радну вучу до 500 кгр. а Дин. 25,20

у свему по прописаним условима, испорука 6—8 недеља из фабрике.

Издатак има пасти на терет унутрашње зајма од 125 милиона динара тачке 2.

9-а.

На предлог Суда Обр. 19826 и 19825 Одбор је

РЕШИО:

1. — Да се фирми „Сименс“ А. Д. из Београда уступи испорука 8 комада аутоматских централа са одговарајућим телефонским апаратима, за потребе Општине београдске, за укупну суму од 404.630,— динара уз одбитак 10% што чини укупан износ 364.167,— динара, као најповољнијем понуђачу на одржатој II оферталној лицитацији на дан 1. августа 1931 године, а по прописаним техничким условима ОФБр. 33687 од 16. јула 1931 године, с тим да фирма „Сименс“ А. Д. сву апаратуру и потребне делове постави и манипулативно особље оспособи за руковање.

Издатак има пасти на терет буџ. партије 128 позиције 20 буџета за 1931 годину, пошто се кредит ове партије и позиције неће употребити за намењене сврхе у току ове године.

II. — Да се Дирекцији трамваја и осветљења одобри кредит до 100.000,— (сто хиљада) динара на терет партије 128 позиције 20 буџета за 1931 годину, за поправку и изградњу потребне инсталације за постављање телефонских апарата у зградама Општине бео-

градске, пошто се кредит горње партије и позиције неће употребити за намењене сврхе у току ове год.

10.

Код тачке дневног реда: „Измена регулације Кнез Милетине улице од Трга бр. XIV до Лаудоновог шанца“, прочитан је предлог Суда, па је заст. Потпретседника г. Клементије Букавац дао потребна обавештења.

За овим је на предлог Суда О. Бр. 18477 Одбор

РЕШИО:

Да се одобри измена регулације Кнез Милетине улице од Трга бр. XIV па до Лаудоновог Шанца како је то у плану уцртано плавом бојом.

11.

На предлог Суда Обр. 18048 Одбор је

РЕШИО:

Да се од Задужбинског отсека Министарства Просвете узме у закуп један део имања на коме постоји пијаца звана „Каленића Гувно“ т. ј. да се уговор о већ постојећем закупу између Општине и пок. Милеве В. Каленић из Београда, обнови пошто је исти имао важности до смрти умрле Милеве В. Каленић, а наследник је истог имања Задужбински одсек Министарства Просвете.

Овај закуп има да важи од дана обнове овог уговора па за једну годину дана с тим, да Општина београдска плаћа Задужбинском отсеку Министарства Просвете на име кирије по 8.000,— динара месечно.

12.

На предлог Суда Обр. 18917 Одбор је

РЕШИО:

1. — Да се Инжињерском отсеку Техничке дирекције одобри кредит од 24.000,— динара за набавку 200 м² ломљеног камена за потребу довршавања радова у улици Љутице Богдана.

2. — Да се лифровање овога камена уступи Техничком Предузећу „Фундобетон“ по истој цени и условима под којима је извршено раније лифровање од 500 м² ломљеног камена и 300 м² туцаника а по решењу Суда Т. Д. Бр. 19795 од 25. априла 1931 год.

Издатак да падне на терет уштеда добивених лицитацијама за калдрмисање појединих партија улица у 1931 години, а по тач. 6 распореда о утршку зајма од 125.000.000,— динара.

13.

На предлог Суда Обр. 18614 Одбор је

РЕШИО:

1. — Да се одобри протокол колаудирајуће комисије одређене решењем Суда Т. Д. Бр. 4009 од 21. фебруара 1931 за преглед и пријем извршених радова на калдрмисању Крунске улице на делу од ул. Добрињске до Студеничке улице, који је посао решењем Суда и Одбора Општине београдске А.Бр. 17438

од 24. августа 1928 био уступљен Првој Босанској асфалтној индустрији К. Д.

2. — Да се према окончаном рачуну предузећу Првој Босанској асфалтној индустрији као целокупно потраживање призна сума од динара 724.071,60 од које се суме има одбити 447.759,40 динара на име већ примљене прве рате као и 55.000,— динара, која се сума задржава по тач. 3. протокола колаудације као гаранција, да ће предузеће местимичне кварове у коловозу и тротоарима поправити према примедбама колаудирајуће комисије, с тим да ће се ова задржата сума од 55.000,— динара вратити предузећу заједно са повраћајем основне кауције и без интереса а по одобрењу протокола суперколаудације.

3. — Да се предузећу Првој Босанској асфалтној индустрији исплати сада као остатак његовог потраживања сума од Динара 221.312,20 по одбитку свих државних и општинских такса и дажбина по закону.

4. — Да се предузећу према уговору врати задржата 5% допунска кауција.

5. — Да се суперколаудирајућа комисија има састати на дан 16. фебруара 1934 године. Издатак у суми од 221.312,20 динара има да падне на терет контокурентног зајма од 20.000.000,— динара код Општинске Штедионице према извештају Главног Књиговодства од 22. јула 1931 године.

14.

На предлог Суда Обр. 18508 Одбор је РЕШИО:

1. — Да се усвоји протокол колаудовања о извршеним радовима на изради канализације горњег подслива XI деонице, према коме вредност свих извршених радова износи суму од Дин. 6.205.109,04, а које је извело Грађевинско Предузеће А. и Е. Ерлих;

2. — Да се предузећу врати допунска кауција која је задржата приликом исплате појединих рата а према признацима које ће предузеће поднети, и

3. — Да се Предузећу исплати остатак вредности извршеног посла у износу од дин. 299.314,26, колико износи разлика између вредности извршеног посла и до сада оверених ситуација.

Издатак се има извршити на терет тач. 1. унутрашњег зајма од 125.000.000,— динара.

15.

На предлог Суда Обр. 19832 Одбор је РЕШИО:

Да се одобри парцелација имања Драгутина Крстића, како је то означено у приложеном плану с тим да сопственик уступи бесплатно Општини од свога имања у колико се регулацијом одузима за Југословенску и Крфску улицу.

16.

На предлог Суда Обр. 19831 Одбор је РЕШИО:

Да се одбри парцелација г-ђе Руже и

Карла Хедриха њиховог имања у Војислава Илића улици и у Новој улици како је то у приложеним плановима означено, с тим да су сопственици дужни уступити Општини бесплатно простор потребан за просецање нових улица.

17.

На предлог Суда Обр. 17953 Одбор је РЕШИО:

Да се на основу извештаја комисије расходују ниже побројане ствари:

- 96 ком. великих празних балона,
- 1 мали празан балон,
- 3 мала ручна бурета,
- 9 гвоздених бурића већих празних од шпиритуса,
- 5 мањих плеханих бурића,
- 17 плеханих канти од разног материјала,
- 5 канти већих за млеко,
- 12 канти малих за млеко,
- 7 разних плеханих кутија за материјал,
- 2 беле кофе за бацање ђубрета,
- 2 гвоздене фуруне,
- 13 ком. дрвених сандука већих и мањих,
- 2 плехана сандука за материјал,
- 72 ком. плеханих канти од млека.

18.

На предлог Суда Обр. 17950 Одбор је РЕШИО:

Да се на основу извештаја комисије расходују ниже побројани предмети:

- 1535 ком. гвоздених лопата,
- 357 ком. гвоздених вила,
- 265 ком. ђубровника,
- 10 ком. канти за поливање,
- 127 ком. чекље гвоздених,
- 305 метара гумених црева.

19.

На предлог Суда Обр. 18658 Одбор је РЕШИО:

Да се расходује угинули коњ „Ацко” жиг 93 длаке проседа аластасте, цветаст, лисаст, брљаст, у леву задњу ногу чарапаст, слеп, стар 18 година.

20.

На предлог Суда Обр. 18832, 19080 и 19085 Одбор је

РЕШИО:

1. — Да се дужна кирија, у суми од 400,— динара, коју је остао дужан Александар Митић, бив. закупца општинског стана у улици Војводе Степе, а за време од 1. јануара до 1. маја 1931 год., *отпише*, а са разлога, што се према извештају Правног отсека Бр. 1997 од 17. јула 1931 год. наплата није могла извршити судским путем, услед утврђене немаштине.

2. — Да се дужна кирија у суми од 766,— динара, колико је остао дужан Драгољуб Лукић, бив. закупца општинског стана у улици Франше Д'Епере-а бр. 45, а за време од 1. марта до 31. маја 1931 год. *отпише*, а са раз-

лога, што је отумарао незнано где, и није се могао пронаћи ни преко полицијских власти.

3. — Да се дужна кирија у суми од 83,— динара, колико је остала дужна Ружа Лазин, бив. општински закупац за општински стан у Радничкој ул. бр. 8, а за месец октобар 1929 год, отпише, пошто је сиромашног стања, о чему је поднела уверење Суда Општине града Београда А. Бр. 16203 од 8. јула 1931 год.

21.

Код тачке „Експропријације и апропријације“, Одбор је

РЕШИО:

1. — По предлогу Суда ОБр. 18791:

Да се усвоји директан споразум са сопствеником имања г. Николом Василићем за откуп његовог имања у улици Људевита Гаја у површини од 617,60 м² за потребе Цркве Св. Марка на Возаревом Крсту, а по цени од 300,— динара по метру квадратном.

Преносне таксе да сноси сопственик.

2. — По предлогу Суда ОБр. 18473:

Да се експроприше део земљишта од имања г-ђе Данице Б. Швабића у Кичевској улици бр. 28. у површини од 44,36 м² ради проширења исте улице, и да се плати по 400,— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси сопственик.

3. — По предлогу Суда ОБр. 19421:

Да се г. Кости М. Луковићу, сопственику имања у Кондиној ул. бр. 9, плати за експроприсани део земљишта у површини од 35,00 м² ради проширења Кондине улице, по 600,— динара по метру квадратном.

Преносне таксе да сноси сопственик.

4. — По предлогу Суда ОБр. 19425:

Да се изврши експропријација дела земљишта г. Драгутина Живковића у Румунској улици за потребе просецања Илићићеве улице (пређе улица бр. 276) а у смислу чл. 9. Закона о атару.

За општинске проценитеље одређују се г. г. Павле Алексић и чеди Ивановић, овл. инж. и заменици њима Војин Ђурић и Васа Новичић, овл. инж.

5. — По предлогу Суда ОБр. 19423:

Да се у вези решења Суда А. Бр. 16412 од 30. августа 1928 год. експроприше део земљишта г. Милана Ђорђевића у површини од 125,00 м² у месту званом „Мекуше“ у Макишу за потребе Управе Водовода по цени од 15,— динара по метру квадратном, нашта је он пристао 15. јуна 1931. године.

6. — По предлогу Суда ОБр. 19428:

Да се у вези решења Суда А. Бр. 16412 од 30. августа 1928 године експроприше део земљишта г. Ивана Ђорђевића у површини 125,00 м² у месту зв. „Мекуше“ у Макишу за потребе Управе Водовода по цени од 15,— динара по метру квадратном, нашта је он пристао 15. јуна 1931 године.

7. — По предлогу Суда ОБр. 19477:

Да се изврши експропријација дела земљишта г. Михаила Живанчевића у Авалској улици бр. 4. у површини од 41,00 м² ради изласка на регулациону линију, а по цени од 600,— динара по метру квадратном.

Преносне таксе да сноси сопственик.

8. — По предлогу Суда ОБр. 18134:

Да се изврши апропријација дела земљишта Регулационог Фонда Општине београдске у површини од 7,61 м² имању г. Тасе Доњића у Златиборској улици бр. 4 ради изласка на регулациону линију, а по цени од 400,— динара по метру квадратном.

Пренос таксе да сноси купац.

9. — По предлогу Суда ОБр. 18474:

Да се изврши апропријација дела земљишта Регулационог Фонда Општине београдске у површини од 105,00 м² имању г. Миленка Месаровића у Барањској улици а по цени од 200,— динара по метру квадратном.

Преносне таксе да сноси купац.

10. — По предлогу Суда ОБр. 18792:

Да се апроприше имању г. Ивана Приможића на углу Цвијићеве и Нове улице део земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 204,00 м² ради изласка на регулациону линију, а по цени од 200,— динара по квадратном метру.

Преносне таксе сноси купац.

11. — По предлогу Суда ОБр. 19429:

Да се изврши апропријација дела земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 1,68 м² имању г. Милоја Кузељевића у Брегалничкој улици по цени од 150,— динара по метру квадратном.

Преносне таксе да сноси купац.

12. — По предлогу Суда ОБр. 19420:

Да се апроприше имању г-ђе Љубице В. Спужић у Алексе Ненадовића ул. (Даничићевеј) део земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 1,14 м² ради изласка на регулациону линију а по цени од 600,— динара по квадратном метру.

Преносне таксе сноси купац.

13. — По предлогу Суда ОБр. 19422:

Да се апроприше имању г-ђе Олге М. Јовановић у Јове Илића улици део земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 12,00 м² ради изласка на регулациону линију а по цени од 100,— динара по квадратном метру.

Преносне таксе сноси купац.

14. — По предлогу Суда ОБр. 19424:

Да се апроприше имању г. Стевана Кончара у Томаша Лежа (Поцерској) бр. 19. део земљишта Регулационог Фонда Општине београдске у површини од 2,80 м² ради изласка на регулациону линију а по цени од 350,— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

15. — По предлогу Суда ОБр. 19427:

Да се изврши апропријација дела земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 170 м² имању г. Фрање Шумахера на углу Брегалничке и Светозара Николајевића улице по цени од 200,— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

Седница је закључена у 8 часова увече.

Оверавају:

Деловођа

Бож. Л. Павловић, с р.

Заступа Претседника
Београдске општине
потпредседник

Ник. К. Крстић, с р.

Правилник о сестринској служби

П Р А В И Л Н И К О ОРГАНИЗАЦИЈИ СЕСТРИНСКЕ СЛУЖБЕ У БЕОГРАДУ

Члан 1.

Средиште сестринске службе је извршни орган Дирекције за социјално и здравствено старање Општине града Београда, а сарађује са Централним Хигијенским Заводом. Средиште се налази у Павиљону Централног Хигијенског завода са задатком да сарађује на социјалној и здравственој заштити породица, незбринутих појединаца и нези болесника на територији Општине града Београда.

Ближе задаће средишта.

Члан 2.

Задаће су средишта следеће:

1) Уношење система у целокупан рад сестара у Београду са организацијом обавештајне службе.

2) Организовање сестринске службе према потребама и са највећом економијом и уштедама у личним издацима.

3) Вршење преко сестара свих наређења, која добија Средиште од разних санитетских установа.

4) Спровођење савремене методе здравствене профилатке, према упуштвима надлежних установа и лекара.

5) Пропагирање и ширење хигијенске културе у широким слојевима народа практичним упуштвима и примерима.

6) Надзор над радом сестара и њихово практично усавршавање.

7) Проучавање свих односа у вези са радом сестара и установа као и испитивање услова живота и рада.

Члан 3.

Средиште ће преко сестара, примењујући практичну хигијену, вршити послове око неге детета, болесника, изолације оболелих чланова породице и давања правилних упута и савета за уређење и вођење куће у свима случајевима.

Члан 4.

Средиште ће груписати сестре: а) за рад на превентивној медицини и пропаганди; б) за негу болесника по кућама; в) за органи-

зацију сестринске службе и усавршавања савремених метода у раду на неговању у болницама, азилима, лечилиштима и кућама.

Особље и његове дужности.

Члан 5.

1) На челу особља стоји главна сестра, која руководи радом сестара по упуштвима Отсека за јавну хигијену, Одељења за социјално и здравствено старање Општине града Београда.

2) Сестра — пословођа за административни рад, сређивање статистичких података и помагање главној сестри у свима функцијама Средишта.

3) Остали број сестара ради на терену и у установама према упуштвима главне сестре. Њихов број се одређује буџетом као и њихов положај према решењу главног просветног савета Министарства просвете о стручним школама за сестре.

4) Служитељ.

Члан 6.

Целокупан рад сестара води се у сагласности са потребама установа, а увек са највећом предусретљивошћу, пожртвованошћу, љубављу и потребном обазривошћу и нежношћу.

Поред горе наведених задаћа у рад сестара спада:

1) Помагање лекарима при узимању и слању на хемијски и бактериолошки преглед воде, млека, животињих намирница и другог сумњивог материјала према указаној потреби.

2) Помагање лекарима при прегледу болесника и указивање медицинске помоћи.

3) Практично извођење потребних мера у вези са сузбијањем социјалних болести.

4) Извођење кућне изолације и дезинфекције у току.

5) Нега болесника у кући и поучавање у нези.

6) Сарађивање на нези одојчади, саветовању трудних женама и раду на правилној исхрани одојчади, њиховом одевању и т. д. а по упуштвима Уреда за заштиту матерa и деце.

7) Брига о хигијени школске деце; посете по кућама, контрола хигијене школске зграде, организовања школских кухиња, стални надзор над децом туберкулозних роди-

теља, контакт између установа, школе и породице, а све по упуштвима реферата за школску хигијену.

8) Сарађивање на социјалној заштити у вези са хуманим установама.

Члан 7.

Сестре су дужне тачно водити забелешке о своме раду, подносити дневне реферате и све потребне податке уносити у картотеку. На дужности имају бити тачне и увек у прописаним униформама.

Члан 8.

Ради једнообразности у раду и спровођењу савремених и ефикасних метода одржавање се на редовним састанцима демонстрације са дискусијом у Средишту. Примљени метод је обавезан за све сестре при раду докле год се стеченим искуством, а после приказа на редовном састанку, не покаже потреба измене.

Идржавање и техника рада.

Члан 9.

Средишту ће се доделити на рад све сестре Општине града Београда и Централног Хигијенског Завода, сем оних, које су потребне за сталан рад у надлежним установама.

Издатак за просторије, огрев и осветљење сноси Централни Хигијенски Завод.

Материјалне издатке за канцеларијске потребе и картотеку спосе заједнички Општина града Београда и Централни Хигијенски Завод.

За одржавање инвентара брине се Општина града Београда.

Члан 10.

Београд је подељен на реоне за сестрински рад, којима ће се додељивати потребан број сестара за све дужности предвиђене овим Правилником.

Материјал за рад додељиваће се сестрама према реонима, за који су одређене.

Извештај о раду Средиште ће упућивати у најкраћем времену заинтересованим установама.

Картотека мора бити вођена тако да свакој установи Средиште може лако дати све

тражене информације, како би се унео систем у пружању моралне, здравствене и материјалне заштите установама и надлежним властима.

Члан 11.

Потребан број сестара ради у установама за време њиховог радног времена и обавља тамо поверене им дужности. По свршеном послу сестре раде по упуштвима Главне сестре у додељеном им реону. Главни део радног времена имају сестре да проведу на теренском раду Средишта.

Све установе Општине града Београда и Централног Хигијенског Завода дужне су да се у пословима наведеним у Правилнику обраћају на Средиште, и неће сами слати особље у посете по кућама у означеном циљу, изузев хитних и специјалних случајева, о којима је установа дужна извести Отсек јавне хигијене са потребним образложењима.

Члан 12.

Отсек за хигијену О. Г. Б. и социјално-медицинско одељење Ц. Х. З. радиће споразумно у циљу јачања активности и успешног деловања средишта. У том циљу сазиваће се повремено преко Отсека јавне хигијене О. Г. Б. или Ц. Х. З. сви шефови установа као и други заинтересовани стручњаци на конференцији о актуелним питањима и задаћама и техници рада средишта.

Члан 13.

Становници Београда обраћаће се Средишту ради сваких обавештења и потреба у погледу сестринског рада само преко сестре.

Члан 14.

Овај правилник се сматра привременим и у року најдаље једне године дана има се заменити новим, разрађеним према стеченом искуству. До тог времена све што није предвиђено решавају споразумно Отсек јавне хигијене О. Г. Б. и Централни Хигијенски Завод са Средиштем.

Овај Правилник је предложен од Стране Од. за Соц. и Здр. Ст., редигован од стране Стручног Савешта О. Г. Б. и усвојен решењем Суда О. Бр. 25936 од 29/IX-31 г.

СЛУЖБЕНЕ ВЕСТИ:**НАРЕДБА УПРАВНИКА ГРАДА БЕОГРАДА
О ПРОДАЈИ ЦРНОГ ХЛЕБА**

Са разлога, што је у Београду и околини велика тражња и потреба за црним хлебом, који по Уредби о продајним ценама хлеба у земљи стаје 2.50 динара и што је овај хлеб главна храна већем делу сиромашног становништва, морају сви овдашњи пекари и продавнице, који се баве израдом и продајом хлеба, израђивати у довољној количини и црни хлеб по поменутој цени.

Под довољном количином овог хлеба подразумева се она количина, до које количине достиже тражња овог хлеба по појединим пекарама и пекарским продавницама.

Изузимајући луксузне пекарнице и продавнице хлеба у изради овог хлеба не сме изостати ни једна пекарница на територији Управе града Београда и у изради истог хлеба морају се сви придржавати Закона и Уредаба о продаји пшенице и хлеба у земљи.

Ко противно овој Наредби поступи или ма под каквим изговором не израђује црни хлеб по одређеној цени у одређеној тежини или се никако и слабо поковава осталим прописима Закона о продаји пшенице у земљи у циљу изигравања законских одредаба казниће се по овој Наредби од 10 до 1000 динара у корист државне касе, што ако у остављеном року не плати, затвором од једног до 20 дана.

**РАСПОРЕД ГЛАСАЧКИХ МЕСТА
У БЕОГРАДУ**

Сходно одлуци Државног одбора, којом се одређују нова гласачка места у Београду, Општина града Београда извршила је дефинитивни распоред гласачких места:

1 гласачко место Школа у Душановој улици (лево соба бр. 2); 1.,А" Школа у Душановој улици (десно соба бр. 3); 2 Управа водова; 2.,А" Управа водова; 3 Школа код Саборне цркве слово А до И (имена); 3 (допуна) Школа код Саборне цркве (сала) сл. И до М; 3.,А" Школа код Саборне цркве (1 спрат лево) сл. М до С; 3.,А" (допуна) Школа код Саборне цркве (1 спрат десно) сл. С до краја; 4 Женска учитељска школа (угао Добрињске и Кр. Наталије); 4.,А" Женска учитељска школа; 5 Школа у Босанској улици; 5.,А" Школа у Босанској улици; 6 Школа у Босанској улици (1 спрат улаз из Карађорђевог улице) А до Ђ; 6 (допуна) Хотел „Бристол“ (сала лево) сл. Ђ до М; 6.,А" Школа у Босанској улици сл. М до Р; 6.,А" (допуна) Хотел „Бристол“ (сала десно) сл. Р до краја; 7 Основна школа Краља Александра; 7.,А" Основна школа Краља Александра; 8 Кафана „Скопље“; 8.,А" Кафана „Платина“; 9 Друга београдска гимназија (1 спрат); 9.,А" Друга београдска гимназија (2 спрат); 10 Дечје за-

бавиште (Таковска ул.); 10.,А" Дечје забавиште (Таковска ул.); 11 Палилулска основна школа (1 спрат); 11.,А" Палилулска основна школа (2 спрат); 12 Школа на Источној Врачару (лево); 12.,А" Школа на Источној Врачару (десно); 13 Школа на Западној Врачару; 13.,А" Школа на Западној Врачару; 14 Бајлонова ливница; 14.,А" Бајлонова ливница; 15 Кафана „Шуменковић“; 15.,А" Кафана „Гргеч“; 16 Школа Старине Новака; 16.,А" Школа Старине Новака; 17 Хотел „Славија“; 17.,А" Ресторација „Петроград“ (пређе „Штибнер“); 18 Школа у Цара Николе Другог ул. (партер); 18.,А" Школа у Цара Николе Другог ул. (1 спрат); 19 Кафана „Чубура“; 19.,А" Кафана „Топлица“; 20 Кафана „Царевина“; 20.,А" Кафана „Струга“; 21 Школа код резервоара; 21.,А" Школа код резервоара; 22 Кафана „Једрене“; 22.,А" Кафана „Златан опанак“; 23 Кафана „Лончар“; 23.,А" Кафана „Синђелић“; 24 Школа на Старом Сењаку (лево) сл. А до Ж; 24 (допуна) Школа на Старом Сењаку (десно) Ж до М; 24.,А" Кафана „Бабуна“ (пређе „Штајнбрух“) сл. М до С; 24.,А" (допуна) Дом културе на Сењаку сл. С па до краја; 25 Школа на Чукарици А до М; 25.,А" Школа на Чукарици М па до краја; 26 Основна школа предграђа „Краљице Марије“; 27 „Цветкова механа“.

Према распореду извршеног избора у 1927 години учињена је размена гласачких места тако: гласачка места 4 и 4.,А" уместо раније „Виша девојачка школа“ пребацију се у Женску учитељску школу. Гласачко место 6 из хотела „Бристол“, у школу у Босанској улици први спрат. Гласачка места 7 и 7.,А" из општинске благајне, у школу Краља Александра Дечанска улица бр. 6 први и други спрат. Гласачко место 17.,А" из Ресторације „Задруга“, у Ресторацију „Петроград“ пређе „Штибнер“ угао Немањине и Краља Милутина улице. Гласачко место 19.,А" из кафане „Куманово“, у кафану „Топлицу“; 21.,А" из кафане „Златан опанак“, у Школу код резервоара женски павиљон. Гласачко место 22.,А" из кафане „Морава“, у кафану „Златан опанак“.

Према овоме распореду, у гласачким местима, првом другом, четвртном, петом, седмом, осмом, деветом, десетом, једанаестом, дванаестом, тринаестом, четрнаестом, петнаестом, шеснаестом, седамнаестом, осамнаестом, деветнаестом, двадесетом, двадесет првом, двадесет другом, двадесет трећем и двадесет петом гласаче они бирачи, чија имена почињу словима од А до М, не рачунајући, наравно, ово последње слово.

У гласачким местима под истим редним бројевима као и горе наведена, али под а гласаче бирачи, чија имена почињу од слова М до краја азбучног реда.

У трећем гласачком месту гласаће бирачи са именима, чија су почетна слова од А до И.

У трећем гласачком месту *Допуна* гласаће бирачи са почетним словима имена од И до М.

У трећем а гласачком месту гласаће бирачи са почетним словима имена од М до С, а у трећем а *Допуна* са почетним словима имена од С до краја азбучног реда.

У шестом гласачком месту гласаће бирачи са почетним словима имена од А до Ђ; у шестом *Допуна* — од Ђ до М; у шестом а — од М до Р; у шестом а *Допуна* — од Р до краја азбучног реда.

У двадесет четвртог гласачком месту гласаће бирачи са почетним словима имена од А до Ж; у двадесет четвртог *Допуна* — од Ж до М; у двадесет четвртог а — од М до С; у двадесет четвртог а *Допуна* од С до краја азбучног реда.

Двадесет шесто и двадесет седмо гласачко место немају места под А, а свега има педесет осам места. Бирачи који су раније били уписани у суседним сеоским општинама, припојеним Београду на основу Закона о проширењу атара Општине београдске гласаће у следећим гласачким местима:

Становници оног дела Карабурме, који је раније припадао Вишњици, гласаће у шеснаестом гласачком месту — школа на Хаџи Поповцу.

Миријевци ће гласати у двадесет првом гласачком месту — школа на Смедеревском Ђерму.

Становници Малог и Великог Мокрог Луга гласаће у двадесет седмом гласачком месту — Цветкова механа.

У двадесет шестом гласачком месту (основна школа у предграђу Краљице Марије) гласаће становници Бањице, Кумодража, Јајинаца, Кнежевца и Раковице, а у двадесет петом гласачком месту (школа на Чукарици) гласаће становници Чукарице и Жаркова.

УМЕТНИЧКИ КОНКУРС ЗА НАЈЛЕПШУ СКИЦУ ГРБА ГРАДА БЕОГРАДА

Суд Општине града Београда расписао је уметнички конкурс за најлепшу скицу грба града Београда са овим елементима:

- 1) националне боје;
- 2) реке као симбол исконске снаге Београда;

3) римска лађа, трирем, као симбол старине Београда;

4) зидине с отвореном капијом: доњи део зидина да преставља варош, горњи део град, отворена капија — слободан промет.

Земљиште у клину грба, међу рекама и под зидинама, има бити црвене боје као симбол крви, вечног страдања и патње Београда; реке беле боје (према хералдичким законима); зидине вароши и града беле боје као симбол „Белог града, Београда Вајсенбурга”; небо плаво као симбол наде, вере у бољу будућност.

Грб мора имати облик штита, који се у дну свршава лаким шиљком.

Као алтернативу конкуренти могу поднети и слободно схваћање скице, која ће се узети у обзир.

Поднете скице морају бити израђене у црном тушу и у бојама у гвашу.

За најбоље скице одређује се награда првог и другог степена: награда првог степена износи 5.000.— динара, другог степена 3.000.— динара. Награда ће бити исплаћена одмах по донетој одлуци Оцењивачког одбора. Поднете скице прегледаће Оцењивачки Одбор у који су ушли:

Један члан Суда О. Г. Б., професори Универзитета: Д-р Станоје Станојевић, Богдан Поповић, Бранко Поповић; академски сликари: Урош Предић, Бета Вукановић; академски вајар Лукић.

Скице се морају доставити у запечаћеним омотима под шифром Одељењу Библиотеке Општине града Београда, Краља Петра ул. 26/II. Крајњи рок за подношење скица 1. новембар 1931 године.

Историјски податци и фотографије старих грбова града Београда, као и све информације, добијају се у Библиотеци Општине града Београда, Краља Петра ул. 26/II.

ПОСТАВЉЕЊЕ ДИРЕКТОРА ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА ОПШТ. ГРАДА БЕОГРАДА

Суд општине града Београда на својој седници од 28-IX-1931 донео је решење О.Бр. 24393, којим је за директора Општег одељења општине града Београда поставио г. Јована Јовића, познатог београдског правника и адвоката. Г. Јовић постављен је, према прописима статута О. Г. Б., у I категорију, I степен I класу чиновника општ. града Београда.

Одмах по постављању директор г. Јовић је примио своју дужност.

Петнаестодневни извештај

о ценама животних намирница на Београдској пијаци од 1—15 октобра о. г.

ВРСТА	Мера	ЦЕНА	
		од	до
		дин.	дин.
Брашно и хлеб			
Брашно пшенично бр. 2.	1 кгр.	3	3.50
„ „ бр. 1.	„	3.50	4.37
„ „ бело	„	4.25	5
„ кукурузно . . .	„	2	3
Хлеб пшенични црни . .	„	2.50	3
„ „ бели . .	„	3.50	4.37
Бело пециво			
Месо			
Говеђина	1 кгр.	10.50	18
„ жива мера . .	100 „	475	600
Телећина	1 „	12.50	26
„ жива мера . .	100 „	675	850
Јагњетина	1 „	12	14.50
„ жива мера . .	100 „	600	700
Овчетина	1 „	10.50	14.50
„ жива мера . .	100 „	600	700
Свињетина	1 „	14	22.50
„ жива мера . .	100 „	725	987.50
Свињско месо сушено . .	1 кгр.	17.50	28.50
Кобасице	„	15.50	40
Шваргле и чварци . . .	„	14	22
Пршута	„	34	47.50
Сланина сирова	„	13	14.62
„ сува	„	16.50	28.50
„ уживка	„	33	45
Маст свињска	„	13.37	16
Сало	„	14.50	17
Лој топљен	„	—	—
„ нетопљен	„	4.75	14
Риба			
Шаран	„	10	24.25
Сом	„	27.50	38.25
Кечига	„	21.25	82.50
Смућ	„	15	51.25
Штука	„	11	22
Бела	„	3.75	10
Млеко и млечни произ.			
Млеко слатко	1 лит.	3.25	4
„ кисело	1 кгр.	7	10
Масло	„	38	65
„ топљено	„	30	44
Кајмак	„	30	42.50
Сир обичан	„	4.25	19
„ сомборски	„	15.50	34
„ качкавал	„	16.50	30
Поврће			
Пасуљ	1 кгр.	2.87	8
Сочиво	„	9	13

ВРСТА	Мера	ЦЕНА	
		од	до
		дин.	дин.
Грашак у зрну	1 кгр.	10	47.50
" обичан	"	—	—
Кромпир стари	"	1.20	2.25
" нови	"	2	3
Лук црни	"	1.77	3
" бели	"	4	9.50
" прازی	1 деце	1	1.62
Боранија	1 кгр.	4.75	10
Тиквица	"	4	10
Шаргарепа	"	2	4
Купус слadak	"	1.12	2.50
" кисео	"	3	5
Спањак	"	4	10
Рен	"	6	12.50
Кел	"	1.75	4.25
Келераба	1 пш.	1	2
Зелен за супу	"	1.12	3
Патлиџан црвени	1 кгр.	1.75	5
" плави	1 ком	0.50	2.25
Паприка љута	100 "	4	9.50
" туршијара	"	8.75	16.50
" бабура	"	11.25	42.50
Краставци	"	18	48.75
Воће			
Јабукe	1 кгр.	2	6.50
Крушке	"	2.25	12.50
Брескве	"	2	8.50
Грожђе	"	1.50	10
Шљиве	"	1.82	4.50
" сушене	"	10	13
Лубенице	1 ком	—	—
Диње	"	—	40
Ораси	1 кгр.	4.25	7
Смокове	"	12	23
Лимуни	1 ком	1	1.50
Неранце	"	—	—
Колонијална и др. роба			
Шећер у коцкама	1 кгр.	12.50	13
" ситан	"	11	11.50
Кафа сирова	"	45	60
" пржена	"	55	80
Со млевена	"	3	3
Бибер крупан	"	52	60
" млевен	"	56	70
Паприка млевена	"	20	52.50
Фида	"	8	10
Макароне	"	8	10
Пиринач	"	8	12
Мак	"	22	26
Зејтин за јело	1 лит.	18	28
Сирће винско	"	4	6
Мед	1 кгр.	14	18

В Р С Т А	Мера	Ц Е Н А	
		од	до
		дин.	дин.
Восак	1 кгр.	—	—
Пекмез	"	10	20
Свеће воштане	"	—	—
" старинске	"	32	36
" парафинске	"	18	20
Сапуи за прање	"	8	14
Шпиритус рафиниран	1 лит.	51.50	54
" за гориво	"	10	14
Петролеј-гас	"	7	7
Бензин	"	7	8
Гориво			
Угљен дрвени	1 кгр.	2	4
" мрки и лигнит	100 "	—	—
Угљен камени	"	50	75
Дрва грабова	м³	130	160
" букова	"	110	160
" церова	"	110	140
" јасенова	"	100	140
" растова	"	100	140
Живина и јаја			
Кокоши	1 ком.	12.25	20
Ђурке	"	20	46.25
Гуске	"	18.25	33.75
Патке	"	12	20
Јаја	"	0.82	1.27
Стока			
Волови	1 ком.	1875	4250
Краве	"	1750	4500

В Р С Т А	Мера	Ц Е Н А	
		од	до
		дин.	дин.
Телад	1 ком.	187.50	425
Коњи	"	500	3750
Ждребад	"	—	—
Свиње угојене	"	700	1550
" мршаве	"	340	650
Прасад до 10 кгр.	"	49	85
Овце	"	157.50	262.50
Овнови	"	175	300
Козе	"	150	400
Јарчеви	"	187.50	400
Јагањци	"	70	112.50
Јарићи	"	57.50	92.40
Сточна храна			
Сено	100 кг.	83.75	102.50
Слама	"	27.50	32.40
Пића			
Пиво домаће	1 лит.	7	8
Вино црно обично	"	8	10
" бело	"	8	10
" боље старо	"	10	15
Шљивовица мека	"	12	20
" љута	"	21	34
Комовица мека	"	13	20
" љута	"	23	34
Наднице			
Надничара	1 над.	40	40
Копача	"	30	50
Зидара	"	30	50

Од поврха су у пуном јеку сезоне: пасуљ, кромпир, црни и прازی лук, шаргарепа, сладак купус, кел, келераба, карфијол и зелен за супу; а од воћа: јабуке, крушке, грожђе, дуње и ораси.

Места одакле се побројане животне намирнице (поврће и воће) довозе јесу: за пасуљ: Бачка, Градиште, околина Тетова и околна села око Београда; за кромпир: Лесковац, Печењевац, Траперско (Словеначка), Птуј, Чаковац итд.; за црни и прازی лук: околина Панчева и из јужних крајева; за шаргарепу, сладак купус, кел, келерабу, карфијол и зелен за супу: околина Београда, Зе-

мун, Панчево, Бачка — Футог, Опаљ, Борча, Алексинац и др.; грожђе се довози већином из Смедерева, Гроцке, Новог Сада, Сремских Карловаца, Жупе и околних села око Београда; јабуке и крушке из Пожеге Ужичке, Краљево, Чачка и др. места али у мањој количини; дуње се довозе из унутрашњости као и ораси — Босна, Пожега Ужичка, Чачак, јужни крајеви.

Црвени и плави патлиџан, паприка, борањиа, спанаћ и грашак у зрну као и шљиве су на измаку сезоне — у опадању, са знатно повећаном пијачном ценом.

СПИСАК

одобрених планова у међувремену од 25 јуна до 28 септембра 1931 г. закључно.

(Наставак)

Редни број	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Улица и број	ПРОЈЕКТАНТ	Каква је зграда	Примедба.
157	Швабић Даница	Кичеџска 28	Швабић Симиша	са 1 спр.	
158	Милојковић Божидар	Браничевска 27	Стојковић Влајко	са 2 спр.	
159	Ацовић Тодор	Стој. Протића 8	Алексић Павле	приземна	преправ. и дозиј.
160	Миловановић Љубомир	Бачванска 10	Јовановић Милутин	приземна	клезети
161	Ораовац Тома	Војв. Богдана 11	Живановић Тома	приземна	гаража
162	Матић Ђорђе	Штипска 3	Фајн Нарко	приземна	дозиј.
163	Крстић Видосава	Сазонова 86	Пејчиновић Сиљан	приземна	дозиј.
164	Стричевић Сима	Кр. Наталије 10	Максимовић Бранко	са 2 спр.	
165	Јоакимовић Цвета	Нова 246—Вож.	Сташевски Валериј	приземна	
166	Трифунковић Стева	Х. Проданова 7	Дингарац Душан	приземна	дозиј.
167	Антић Милорад	Синђелићева 8	Радивојевић Жив.	приземна	
168	Маса Ковачевића Емила	Ст. Вујадина 12	Крат Андреја	приземна	дозиј.
169	Миленковић Миленко	Франкопанова 16	Радвановић Мих.	са 4 сп. и манс.	
170	Исаковић Чедомир	Мажуранићева 1	Дингарац Душан	приземна	
171	Кузељевић Милоје	Брегалничка 11	Живковић Драг.	приземна	
172	Филиповић Александар	Хрвојева 35	Јовановић Милутин	приземна	дозиј.
173	Бацкић Јован	Лозничка 5	Урбан Фрања	са 1 спратом	
174	Божиновић Олга	Ријечка 10	Радвановић Мих.	приземна	
175	Лазаревић Каја	Млатишум. 25	Драгићевић Алекс.	приз. и са 1 сп.	преправ. доз. и нова аграда
176	Драгићевић Милојка	Вој. Саватија и Милана Милановића	Драгићевић Алекс.	са 1 спратом	
177	Ђукчић Војимир	1 Жел. Колонија	Томић Божидар	са 1 спратом	
178	Бојовић Коста	Вал. Бекшића 3	Паљибин Борис	са 1 спратом	препр. дозиј.
179	Уверић Љуб. и Сара	Добропољска 27	Борисављевић Мил.	са 1 спратом	
180	Граховинг Јованка	Гунд. Венац 19	Гранић Дујам	приземна	препр. и дозиј.
181	Селаковић Катарина	Руварч.—Варш.	Брашован Драгиша	са 1 спратом	
182	Стојановић Јован	Ломина 8	Дингарац Душан	приземна	шупе и клос.
183	Кончар Стеван	Томаша Жежа 19	Соботка Станислав	са 2 спрата	
184	Шпанић Марија	Нова 252-253—В	Сташевски Вал.	приземна	
185	Махић Ахмед	Темишварска 16	Бабић Душан	са 1 спратом	
186	Луковић Коста	Кондина 9	Гранић Дујам	са 2 спр. и манс.	преправ. доз. и надзиђивање
187	Ђурић Лука	Ж. Клемансоа 25	Дингарац Душан	приземна	
188	Милосављевић Светис.	Тополска 24	Ђурић Здравко	са 1 спратом	
189	Ђурђевић Тихомир	Румунска 12	Божић Божидар	приземна	
190	Стевановић Радомир	Нова—Ст. Нов.	Поповић Владимир	са 1 спратом	
191	Пешић Стојан	Молерова 24	Анђелковић Цветко	са 1 спратом	препр. дозиј. и надзиђивање
192	Јаковљевић Сл. и Бр.	Франкопанова 12	Урбан Фрања	са 2 спр. и манс.	
193	Фаркић Вукосава	Гр. Миленка 4	Стојковић Влајко	приземна	
194	Марковић Драгољуб	Вис. Стевана 46	Марковић Драг.	приземна	
195	Тошић Андреја	Босанска 20	Крехлик Љуб.	са 4 спр. и манс.	
196	Драгутиновић Милорад	Облаковска 27	Новаковић Јован	са 1 спратом	препр. дозиј. и надзиђивање
197	Петровић Катарина	Ђоровићева 15	Јовановић Милутин	приземна	
198	Вељковић Душан	Радничка 26	Петровић Јордан	са 1 спратом	надзиј.
199	Мејухас Бенко Ела	Дубровачка 16	Борисављевић Мил.	са 1 спратом	
200	Шуфлај Јулије	Драже Павл. 7	Петровић Јордан	са 2 спрата	
201	Величковић Василије	Нова 248—Вож.	Сташевски Вал.	приземна	
202	Тасић Вера	1 Жел. Колонија	Вилински Влад.	приземна	
203	Задужб. Влајковића Ђ.	Влајковићева 5	Секулић Милан	са 4 спрата	
204	Томашевић Чедомир	Ј. Веселиновића	Бакар Василије	приземна	дозиј.
205	Поповић Драгиња	Војв. Степе 214	Јовановић Станиша	приземна	

Редни број	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Улица и број	ПРОЈЕКТАНТ	Каква је зграда	Примедба
206	Јанковић Ђорђе	Франше д'Епере	Новаковић Јов.	са 1 спр.	препр. дозиј.
207	Гостионичарско Удруж.	Југ Богдан. 28	Јовановић Ј. и др.	са 4 спр.	и дозијив.
208	Стевановић Миодраг	Кр. Алексан. 202	Дубови Јан	са 1 спр.	преправ. и дозијив.
209	Марјановић Олга	Цака Н. II—Сок.	Билински Влад.	са 3 спр.	ам. падна агр.
210	Стевчић Јела	Бит.—Мирочка 1	Дингарац Душан	са 1 спр.	и надиј. агр.
211	Крута Већеслав	Госп. Вучића 96	Дубови Јан	приземна	
212	Васовић Жарко	Виноградска 32	Урбан Фрања	приземна	дозијив.
213	Терентјев Сергије	Мажуран. 25	Козински Јакоб	приземна	преправ. и дозијив.
214	Маса Вељковића Т. А.	Кр. Алексан. 110	Сташевски Вал.	приземна	преправ.
215	Д-р Иванишевић Душан	Масарикова 5	Вељковић Вељко	са 3 спр.	препр. дозиј.
216	Луковић Радомир	Гледстонова 9	Ђорђевић Алексан.	приземна	и надиј.
217	Аранђеловић Риста	Космајска 16	Борошић Ђура	са 3 спр.	
218	Јовановић Милоја Олга	Јове Илића	Секулић Милан	приземна	
219	„Привредник“	Лазарев. Сокаче	Тодић Драг.	са 2 спр. лиманс	
220	Јовић Недељко	Шеноина 11	Дингарац Душан	приземна	лет. кујна
221	Милинковић Аца	Нишка 23	Тоболар Стеван	приземна	дозијив.
222	Јаћимовић Чедо	Миријев. пут 32	Билински Влад.	приземна	
223	" "	Миријев. пут 53	Билински Влад.	приземна	
224	" "	Миријев. пут 63	Билински Влад.	са 1 спр.	
225	" "	Миријев. пут 20	Билински Влад.	приземна	
226	Стојановић Сретен	Прест. Петра 35	Борошић Ђура	са 1 спр.	преправ.
227	Богдановић Будимир	Костољачка 12	Швејхар Јан	приземна	дозијив.
228	Шплихал и Јаролимек	Фран. Депере 66	Дубови Јан	приземна	препр.
229	Леви Џаја „Лектрес“	Космајска 21	Бабић Душан	са 3 спр.	
230	Кабаница Стојанка	Стеријина—Нова	Крстић Петар	са 1 спр.	
231	Стојановић Славко	Проте Матеје 35	Анђелковић Цветко	са 1 спр.	
232	Пачић Сестре	Румунска 28	Тодоровић Драгут.	са 1 спр.	
233	Крашевић Милутин	Дубљанска 17	Брашован Драгиша	приз. и ман.	преп. и доз.
234	Јокић Љубица	Церска 62	Јовановић Станиша	приземна	
235	Петровић Миливој	Кап. Мишина 21	Брадиловић Мирко	са 3 спр.	ограда
236	Барјактаревић Спасоје	Бињички Венац 37	Белопавлић Б.	приземна	
237	Лукић Катица и Лука	Цвијићева 100	Урбан Фрања	приземна	
238	Ајзеле Стеван	Крајин.—Златиб.	Пандуровић П.	приземна	
239	Јоновић Франц. и Марија	Кр. Звонимира 10	Путник Петар	приземна	
240	Јеремић Крста	Корн. Станков. 3	Стојановић Мих.		
241	Николић Милан	В. Бране и Бањске	Пајовић Жарко	приземна	
242	Каспорски Ђорђе	Виноградска 47	Урба Фрања	приземна	
243	Милосављевић Борисав	Нишка 39	Борисављевић Мил.	приземна	
244	Јовановић Наталија	Скадарска 10	Петровић Јордан	са 3 спр.	
245	Жутић Адела	Нова 42	Радивојевић Жив.	приземна	
246	Петровић Зорка	Добрачина 60	Секулић Милан	са 1 спр.	
247	Васиљевић Риста	Доситијева 35	Сташевски Валериј	са спр. и ман.	
248	Давидовић Благоје	Ђевђелијска 11	Станковић Петар	приземна	
249	Јовановић Христина	Војводе Бране 8	Јовановић Станиша	приземна	
250	Могулац Мил. и Терезија	Кланич. Булевар	Белић Мих.	приземна и манс.	
251	Вићентијевић Јован	Пиротска 16	Урбан Фрања	приземна	
252	Станковић Јелена	Кочина 18	Борисављевић Мил.	приземна	
253	Живковић Никола	Тод. од Сталаћа 8	Радивојевић Жив.	приземна	
254	Ђуричић Живка	Ц. Уроша 54	Путник Свет.	са 2 спр. и ман.	
255	Ковачевић Јел. и Радошевић Катар	Х. Милетијева 81	Сташевски Вал.	приземна	
256	Арх. Илић Света	Нова 259	Сташевски Вал.	приземна	
257	Пешић Миодраг	1 Жел. Колонија	Дингарац Душан	приземна	
258	Марјановић Свет.	Бана Јелачића	Марјановић Свет.	са 1 спр.	дозиј.
259	Стојковић В. Мара	Шантићева 8	Стојковић Влајко	приземна	пр. и доз.
260	Стевовић Аним	Шајкашка 19	Стевовић Аним	приземна	
261	Рајић Војслав	Владетина 22	Тодоровић Рад.	приземна	
262	Др Јовановић Александар	Варшавска 13	Швејхар Јан	са 1 спр.	

(Наставиће се).

СЛУЖБЕНИ ОГЛАСИ:

**Лицитација за продају расходованих ствари
Завода за стерилизацију млека О. Г. Б.**

Суд Општине Града Београда одржаће на дан 30 октобра 1931 год. II усмену јавну лицитацију за продају расходованих ствари Завода за стерилизацију млека, као и пола вагона полупаних флаша.

Лицитација ће се одржати у згради Завода за стерилизацију млека — Краљице Наталије ул. бр. 20 у 11 часова пре подне.

Услови су прописани и могу се видети свакога дана за време канцеларијског рада у економату — Узун Миркова ул. бр. 1.

Кауција ће се полагати комисији на дан лицитације и то 5%, односно 10% од понуђене суме.

Из канцеларије економата Београдске Општине О.Ф.Бр. 47295 од 10 октобра 1931 г.

**Офертална лицитација за набавку угља за
потребе Управе водовода О. Г. Б.**

Суд Општине Београдске одржаће на дан 7. новембра 1931 год. у канцеларији економата, Узун Миркова улица бр. 1 у 11 часова пре подне I оферталну лицитацију за набавку 105 вагона угља за потребе Управе водовода.

Услови су прописани и могу се видети свакога дана за време канцелариског рада у економату Општине Београдске.

Кауцију полажу на каси депозитне благајне Општине Београдске и то: 5% држављани Краљевине Југославије а 10% страни поданици.

Из канцеларије економата Београдске Општине О.Ф.Бр. 46182 од 7 октобра 1931 год.

**Лицитација за продају расходованих ствари
Централне амбуланте О. Г. Б.**

Суд Општине града Београда одржаће на дан 9 новембра 1931 год. I усмену јавну лицитацију за продају око 100 ком. великих балона и осталих расходованих ствари Централне амбуланте.

Лицитација ће се одржати пом. дана у 11 часова пре подне у Централној амбуланти — Краља Милана ул. бр. 7.

Услови су прописани и могу се видети у економату Београдске Општине сваког дана за време канцеларијског рада.

Кауција ће се полагати комисији на дан лицитације и то 5%, односно 10% од понуђене суме.

Из канцеларије економата Београдске Општине О.Ф.Бр. 46592 од 9 октобра 1931 г.

**Лицитација за набавку сточне хране за
потребе Возног парка Општине београдске**

Суд општине Београдске одржаће на дан 19 октобра 1931 године у канцеларији Економата Узун Миркова ул. бр. 1. у 11 часова пре подне III усмену јавну лицитацију за набавку сточне хране за потребе Возног парка.

Услови су прописани и могу се видети свакога дана за време канцеларијског рада у Економату.

Кауција се полаже на каси Депозитне благајне Општине Београдске и то: 5% држављани Краљевине Југославије и 10% страни поданици.

Из канцеларије Економата Београдске општине О.Ф.Бр. 46619 од 5 октобра 1931 год.

Беловодски пешчар**и више врста најбољег гранита**

*за све врсте грађевинских радова,
најбрже и по солидним ценама ис-
поручује и извршује све радове у њима*

Јошаница А. Д.**Краља Милана ул. бр. 24/II.****Телефон 23-041.**